

*Tolle
lege*
2

LESTADIOLAISUUS

TIENHAARASSA

Toim. Matti Myllykoski ja Mikko Ketola

© Vartija ja kirjoittajat
Ulkoasu Jarkko Meretniemi
ISBN 978-952-67760-1-9
ISSN: 2242-8917
e-kirjajulkaisu, Helsinki 2013

Sisällys

Mikko Ketola & Matti Myllykoski: Saatteeksi 4

Yhteisön kasvot

Timo Aho: Lammasmaisuus vanhoillislestadiolaisuudessa 12

Juho Kalliokoski: Herätysliikkeen hiilloksella 21

Mauri Kinnunen: Lestadiolaisen vanhurskauttamis- ja seurakuntaopin historiallisia juonteita 31

Topi Linjama: ”Emmekö ole aivan kuin ajattelemassa” 42

Hengellinen elämä ja identiteetti

Joona Korteniemi: Vanhoillislestadiolainen spiritualiteetti, sen voima ja ongelmakohdat 52

Hanna-Leena Nissilä: Kolonisoitu keho, yhteisöllinen minuus 61

Kati Pirttimaa: Millaista on hengellinen elämä vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä? 70

Oma tie

Mikko Huhtala: Polkuni lapsuudesta aikuisuuteen 80

Vuokko Ilola: Herran vai herrojen tahto? 83

Valma Luukka: Ryöstetty lapsenusko, raiskattu kristillisyyks 90

Kirjoittajat 99

Saatteeksi

Matti Myllykoski & Mikko Ketola

Vanhoillislestadiolaisuus (edempänä myös lestadiolaisuus) on ollut viime aikoina erityisen paljon esillä mediassa. Viimeisen muutaman kymmenen vuoden aikana liike on toki saanut huomiota aina silloin tällöin, oli sitten kyseessä arkkipiispa Mikko Juvan vanhoillislestadiolaisuutta kohtaan esittämä kritiikki 1979, kirjailija Jorma Kurvisen hoitokokouksia käsitellyt *Raportti lestadiolaisuudesta* vuodelta 1980, *Pirkka*-lehden jutussa ollut lyhyt maininta lestadiolaisuuden piirissä tapahtuneesta lasten hyväksikäytöstä vuonna 1985 tai Dome Karukosken ohjaama elokuva *Kielletty hedelmä* vuodelta 2009. Suviseurojen väkimäärää on ihmetelty vuosittain tv-uutisissa. Viime vuosina tiedotusvälineet ovat alkaneet seurata entistä tarkemmin myös sitä, mitä seuroissa puhutaan.

Monessa suhteessa lestadiolaisuuden saamassa huomiossa alkoi uusi vaihe Internetin myötä. Uskontoa koskevilla keskustelupalstoilla lestadiolaisuudesta tuli nopeasti suosituin aihe. Kun omassa fyysisessä yhteisössä ei kriittinen keskustelu ollut mahdollista, netissä se tuli mahdolliseksi kaikille. Erityisesti noin vuosista 2006–2007 lähtien puheenvuorojen volyymi eri foorumeilla on ollut valtava. Liikkeen johdossa sellainen keskustelu määriteltiin aluksi ”uskovaiselle” sopimattomaksi. Nettikeskustelun vakavuutta ja merkitystä vähäteltiin ja pyrittiin mitätöimään, mutta tällainen asenne on ollut verrattavissa pään työntämiseen pensaaseen.

Tietyt vanhoillislestadiolaisuuden piirteet ovat olleet erityisen kritiikin kohteena. Ehkäisykielto ja naisten asema yleensä kuuluvat näihin. YLE:n *Voimala*-ohjelma on ansiokkaasti ottanut näitä teemoja käsittelyyn. Toukokuussa 2009 ohjelmassa keskusteltiin lestadiolaisesta synnytysspakosta, huhtikuussa 2012 puolestaan naispappeudesta ja naisten asemasta lestadiolaisyhteisössä. Kummassakin ohjelmassa oli mukana Mari Leppänen, joka maaliskuussa 2012 vihittiin ensimmäiseksi vanhoillislestadiolaiseksi naispapiksi, ja joka teki teologisessa tiedekunnassa kirkkohistorian pro gradunsa

aiheesta *Naispappeuspuhe vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä 1975–2010*. Tutkielma on luettavissa Helsingin yliopiston E-thesis-palvelussa, ja sitä on ladattu sieltä jo yli 3 000 kertaa. Se kertoo aiheen polttavuudesta vanhoillislestadiolaisuudessa.

Vanhoillislestadiolaisuus on edelleen äärimmäisen patriarkaalinen liike, ja muutostavastarinta on suurta. SRK:n johtokunnassa ei ole koskaan ollut yhtään naista, ja vakiovastaus kyselijöille on ollut, ettei SRK mahda sille mitään, koska paikallisyhdistykset valitsevat johtokunnan jäsenet. Se, että eräät lestadiolaiset naiset kuten Leppänen, Meri-Anne Hintsala ja Johanna Hurtig ovat esiintyneet aktiivisen uudistusmielisesti, on ollut kova pala monille vanhaan menoon tottuneille. ”Liian” aktiivisia naisia on vähätelty ja nimitelty.

Ulkomailta roomalaiskatolisen kirkon piiristä tuttu pedofiliskandaali on viime vuosina saanut supisuomalaiset kasvot vanhoillislestadiolaisesta herätysliikkeestä, vaikka muistakin kristillisistä yhteisöistä on paljastunut samantyyppisiä asioita, joita on yritetty salata. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö uskonnollisessa yhteisössä ei ole koskaan erillinen teema vaan siihen liittyvät yhteisön sosiaaliset käytännöt, hengellinen arvovalta ja opetukset, ryhmäpsykologiset ynnä monet muut seikat.

On huomattavaa, kuinka samanaikaisesti vanhoillislestadiolaisuuden pedofiiliskandaali ryöpsähti julkisuuteen katolisen kirkon skandaalien paljastumisen ”eurooppalaisen vaiheen” kanssa. Siellä myrsky alkoi vuoden 2009 kuluessa Irlannin katolisuudesta, Suomen vanhoillislestadiolaisuudessa vain vähän myöhemmin. Tähänastisen huippunsa lestadiolaisuuden skandaali saavutti vuosien 2011 ja 2012 aikana, ja erityisesti huhtikuu 2011 oli liikkeelle tuskaisa, kun Johanna Hurtigin pedofiilikartoituksen tulokset julkaistiin: kymmeniä tekijöitä, moninkertainen määrä uhreja. Kevään 2011 masentavat uutiset herättivät toiveita, että liikkeen johto katuisi, tekisi parannusta ja uudistuisi. Odotukset osoittautuivat kuitenkin turhiksi. Kesän 2011 suviseuroissa johto valittiin lähes kokonaan uudestaan.

Yhteneväisyyksiä on ollut Vatikaanin ja lestadiolaisen liikkeen johtajien yrityksissä vähätellä ja suhteellistaa kriisin pahuutta. Kummallakin taholla yritettiin kiinnittää julkisuuden huomio siihen, että samaa tapahtuu muuallakin yhteiskunnassa ja jopa suuremmassa määrin. Tällainen strategia ei kuitenkaan purrut.

Lestadiolaisuuden erityispiirteenä esiin nousi rippi ja anteeksiantamisen vaatimus. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys (SRK) esitti, että olisi hyvä, jos tekijä ja uhri voisivat sopia asian keskenään. Anteeksiantamuksen vaatimus esitettiin myös uhreille. Toukokuussa 2012 YLE:n A-Talkissa keskusteltiin lasten hyväksikäytöstä. Tutkija Johannes Alaranta, joka on kritisoinut SRK:ta vahvasti rippisalaisuuden väärinkäytöstä, kohtasi lähetyksessä SRK:n pääsihteerin Tuomas Hännisen. Kaikin puolin mielenkiintoisesta keskustelusta, jossa olivat mukana myös Aija Hannila ja Pirjo Luokkala, on jäänyt erityisen hyvin mieleen yksi kohta. Se löytyy kohdasta 28:43 YLE:n Elävästä arkistosta oheisesta linkistä: yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/lestadiolainen_liike_salasi_lasten_hyvakseykayton_80321.html#media=80336.

Keskustelu siinä menee näin:

Johannes Alaranta: Rippisalaisuuden ehdottomuus maallikon kohdalla on Suomen lain vastainen. Maallikolla on rikoslain ja lastensuojelulain mukaan tietyissä tilanteissa raportointivelvollisuus. Ei riitä se että tuetaan uskoutujaa, vaan on mentävä tekemään se ilmoitus.

Tuomas Hänninen: Mitä sanoo kirkkolaki?

Johannes Alaranta: Kirkkolaki sanoo juuri näin. Se nostaa sieltä erilleen vain papin ja virassa olevan lehtorin.

Tuomas Hänninen: [Viiden sekunnin piinaava hiljaisuus].

Katsoja saattoi vain kuvitella, mistä hiljaisuus kertoi.

Aktiivinen toimija vanhoillislestadiolaisen pedofiliskandaalin paljastamisessa ja raportoinnissa on ollut Oulussa ilmestynvä sanomalehti Kaleva, joka sai keväällä 2012 SRK- uutisoinnista palkinnon vuoden journalistisena tekona. Kalevalla ja vanhoillislestadiolaisuudella on ollut jännitteinen suhde ennenkin, mutta lehden toiminnan vuoksi suhteet kiristyivät nyt niin, että vanhoillislestadiolaisten taholta uhattiin Kalevaa tilausboikotilla, ja monet sen toteuttivatkin.

Käsillä oleva kirja *Lestadiolaisuus tienhaarassa* on syntynyt tarpeesta mennä lehdistössä esiintyneiden ilmiöiden taakse ja antaa vanhoillislestadiolaisuuden sisäpuolella olevien uudistushaluisten miesten ja naisten puhua liikkeensä arvoista ja elämästä pintaa syvemmillä. Kirjoitusmahdollisuutta tarjottiin myös usealle ”valtavirran” vanhoillislestadiolaiselle, mutta heistä mukaan rohkeni lähteä vain yksi tai kaksi riippuen siitä, miten valtavirran käsittää. Samalla tämä artikkelien kokoelma liittyy vuosina 2012 ja 2013 vanhoillislestadiolaisuudesta julkaistujen kirjojen joukkoon. E-kirja liittyy myös luontevasti tilanteeseen, jossa suurin osa vanhoillislestadiolaisuutta koskevasta keskustelusta käydään muualla kuin printtimediassa. Olemme iloisia kaikkien rohkeiden kirjoittajien mukanaolosta, ja erityisen kiitollisia olemme Mari Leppäselle hänen panoksestaan kirjan ideoinnissa ja kirjoittajien värväamisessä. Toivomme hartaasti, ettei kenellekään mukana olevalle koidu tästä lisäharmia!

Kolme tärkeää kirjaa

Vanhoillislestadiolaisuudesta on parin viime vuoden keskusteluaallon myötä julkaistu kolme kirjaa, joista yksi käsittelee suoraan ja kriittisesti alaikäisten seksuaalista hyväksikäyttöä, toinen 1970-luvun lopulla järjestettyjä hoitokokouksia, kun taas kolmas kirja on tutkijoiden artikkelikokoelma vanhoillislestadiolaisuudesta.

Vuoden 2012 Kristilliseksi kirjaksi valittu, teologi Mari Leppäsen ja lastensuojelun tutkijan Johanna Hurtigin toimittama *Maijan tarina* (Kirjapaja) käsittelee yhdestä järkyttävästä tapauksesta käsin vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä esiinty-

nyttä seksuaalista hyväksikäyttöä. Leppänen on toimittanut anonymina esiintyvän ”Maijan” kirjoittaman lähes 100-sivuisen elämäntarinan; Hurtig puolestaan vastaa asiantuntijatekstien toimittamisesta. Leppänen korostaa, ettei kirjan tarkoituksena ole mustamaalata vanhoillislestadiolaisuutta; sama lasten hyväksikäytön ongelma on paljastunut myös joissakin muissa uskonnollisissa liikkeissä. Vuosia jatkunutta hyväksikäytön ja väkivallan kierrettä kuvataan seikkaperäisesti, vaikka tapauksia ei ajoiteta eikä paikanneta lainkaan. Anonyymisyyden säilyttämiseksi myöskään hyväksikäyttäjien iät jäävät hämärän peittoon, vaikka hyväksikäyttö alkoi jo Maijan ollessa ala-asteella. Itse tarina on karmaiseva.

Vaikka on hyvin vaikea arvioida, miten yleistä lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on ollut vanhoillislestadiolaisuudessa, tarinasta voi tunnistaa liikkeelle ominaisia piirteitä, jotka ovat omalta osaltaan tehneet hyväksikäytön mahdolliseksi ja suojelleet sen jatkumista. Kirja paljastaa lestadiolaisesta yhteisöstä epäkohdan, jota muualta ei ole tavattu kuin korkeintaan marginaalisesti: kun yhteisön edustaja julistaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön anteeksiannetuksi ”Jeesuksen nimessä ja veressä”, hyväksikäytetyllä ei ole muuta mahdollisuutta kuin antaa anteeksi ja unohtaa kokemansa hirveydet. Vääryyksiin palaavaa, kuulluksi tulemista hakevaa ja sisäistä eheyttä kaipaavaa uhria sen sijaan uhkaillaan: asia on loppuun käsitelty eikä siitä enää saa puhua. Hyväksikäyttäjää sen sijaan saa jatkaa samaan tyyliin ja voi olla varma Jeesuksen veriuhrin puhdistavasta vaikutuksesta myös seuraavan kerran ripittäytyessään. Vielä hirvittävämmäksi Maijan tarinan tekee se, kuinka omassakin perhepiirissä uhrista tehdään syyllinen. Lukemattomat alaikäisenä koetut raiskaukset tekivät avioliitossa Maijan useat synnytykset kivuliaiksi ja johtivat yhdessä vakavaan sairauteen. Maijan mahdolliseen kuolemaan synnytyksen yhteydessä suhtauduttiin viileästi.

Kirjassa hyväksikäytön ilmiötä valaistaan neljän asiantuntija-artikkelin avulla. Terapeutti Eero Salin kuvaa Maijan tarinan myötäelävästi ja analyttisesti, kun taas lastensuojelun tutkija ja sosiaalityön ammattilainen Johanna Hurtig analysoi uskon-yhteisön roolia Maijan kokemassa väkivallassa. Hurtig tunnistaa yhteisön roolissa rakenteellisen, hengellisen väkivallan, Maijan lähipiirissä seksuaalisen ja henkisen väkivallan sekä vanhempiin ja sisaruksiin muodostuneissa suhteissa emotionaalisen väkivallan. Pappi ja tutkija Heikki Nenosen artikkeli selvittelee vanhoillislestadiolaisuuden etiikkaa, jossa uskonyhteisö ottaa moraalisen vallan asioissa, jotka kuuluisivat joko esivallalle tai vastuullisesti toisensa kohtaaville ihmisille. Sosiaalityön professori Merja Laitinen analysoi Maijan tarinassa uhrin hiljaisuutta ja puhumista, tietämättömyyttä ja tietoisuutta hänelle tehdystä väkivallasta. Hirveiden kokemusten tiedostaminen on pitkä ja kivulias prosessi, samoin niistä avautuminen ja kaiken kertominen.

Vuonna 2012 ilmestyi myös Aini Linjakummun tutkimus *Haavoittunut yhteisö: Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa* (Vastapaino). Linjakumpu määrittelee liikkeessä etenkin 1970-luvun lopulla aktiivisesti pidetyt hoitokokoukset ”julkisiksi ja pakotetuiksi sielunhoidollisiksi tilanteiksi, joiden pyrkimyksenä on arvioida ja korjata

ihmisen uskonelämään liittyviä asioita” (s. 10). Jo aiheen luonteen kannalta on miltei vääjäämätöntä, että Linjakumpu selvittää luonnetta ihmisten välisten suhteiden ja vallankäytön näkökulmasta. Näkökulma juontuu etenkin Michel Foucault’n metodisesta näkemyksestä, jonka mukaan vallassa on ennen kaikkea kysymys ihmisten välisestä suhteesta: valta ei ole yksioikoista määräämistä ja käskyttämistä vaan perustuu ennen kaikkea sosiaalisen paineen mahdollistamaan painostamisen ja sopeutumisen prosessiin. Valta on lisäksi hajautettua, paikantamatonta ja näkymätöntä; se on tapa ”hallinnoida”, ohjata sosiaalisten suhteiden verkostoa. Niinpä vanhoillislestadiolaisuudessakin yhteisön jäsenet suostuvat vapaaehtoisesti erilaisten toimijoiden ohjattaviksi. Yhteisö on näennäisen tasa-arvoinen, mutta sen teologiasta ja hengellisen elämän käytännöistä juontuva velvoituksen retoriikka tekee hoitokokousten tapaisen vastenmielisen ilmiön mahdolliseksi.

Linjakumpu kuvaa monipuolisesti ja keskittyneesti hoitokokoukseen liittyneitä – ja edelleen liittyviä – vallankäytön mekanismeja. Yhteisön lojaaleja jäseniä, joiden identiteetti ja turvallisuuden tunteet ovat kiinni hengellisessä liikkeessään, voidaan kiristää täydelliseen kuuliaisuuteen liikkeen johtoa kohtaan. Vaatimukset, syytökset ja puhdistuksen ilmapiiri tuottavat sanoin kuvaamatonta pelkoa ja ahdistusta, epävarmuutta ja riittämättömyyden tunnetta, syyllisyyttä ja häpeää. Hoitokokouksista monille rehellisinä kristittyinä itseään pitäneille jäi jäljelle viha ja katkeruus väärin toiminutta yhteisöä kohtaan. Yhteisön johdon keinot kohdata hoitokokousten seuraukset ovat tuttuja valtaa tökerösti käyttävien ja vastuunsa kieltävien selityksistä: kysymys oli yksittäisistä ylilyönneistä, meteli on nostettu liikkeen ulkopuolelta, asia on jo tutkittu liikkeen sisällä eikä ongelmia ole havaittu, hoitokokouksiin loukkaantuneet ihmiset ovat katkeria ja terapian tarpeessa – ja niin edelleen. Analyysinsä jälkeen Linjakumpu kytkee hoitokokousten jälkipyykin muihin vanhoillislestadiolaisuuden kriiseihin, etenkin pedefiliskandaaliin. Internetin keskustelupalstoilla on ollut ratkaiseva merkitys liikkeen ongelmien avoimessa käsittelyssä. Siellä ovat tulleet kuuluisiksi ne, jotka eivät ole aiemmin uskaltaneet puhua, ja yksin ahdistukseensa jääneet ovat saaneet merkittävää vertaistukea.

Kolmas ja usuin tässä mainittava kirja on Meri-Anna Hintsalan ja Mauri Kinnusen toimittama teos *Tuoreet oksat viinipuussa. Vanhoillislestadiolaisuus peilissä* (Kirjapaja 2013). Kinnunen toimii linkkinä myös meidän kirjaamme, sillä hän esiintyy kirjoittajana kummassakin. Artikkelikokoelman kirjoittajat ovat kaikki joko jo väitelleitä tai sitten väitöskirjan tekijöitä. Vanhoillislestadiolaisuuden uusimman historian tutkijoiden kannalta kirja on arvokas jo siinä mielessä, että artikkelien lähde- ja kirjallisuusluettelot sisältävät hyvin suuren osan paitsi olemassa olevasta tärkeästä lestadiolaisuutta koskevasta kirjallisuudesta, ennen muuta tietoa niin painetuista lähteistä kuten sanomalehtiartikkeleista kuin Internetlähteistäkin.

Artikkeleista ensimmäisenä voisi nostaa esiin Eetu Kejosen ja Meri-Anna Hintsalan ”Torjuttuna vai ymmärrettynä? Homoseksuaalisuuden kohtaaminen”, joka on

ensimmäinen vanhoillislestadiolaisten homoseksuaalien vaikeaa asemaa käsittelevä artikkeli. Lähteenä ovat verkkokeskustelut. Seksuaalisuuteen liittyy myös Kati Toivion artikkeli ”Ehkäisykielto: omantunnon asia vai ihmisoikeuskysymys. Toivio käy läpi ehkäisykiellon historiaa toisen maailmansodan jälkeisestä tilanteesta nykypäiviin. Heikki Nenonen käsittelee sitä, millaiseksi vanhoillislestadiolaista etiikkaa voidaan luonnehtia. Meri-Anna Hintsala on kirjoittanut toisenkin artikkelin, jossa hän käsittelee erilaisia verkkofoorumia, joilla lestadiolaiset käyvät keskusteluitaan. ”Tuoreimmat versiot verkossa” on hyvä opas eri areenoille. Hintsala toteaa, että erityisesti Omat polut -blogi on noussut suorastaan instituution asemaan. Valdemar Kallunki käsittelee artikkelissaan ”Maailmassa mutta ei maailmasta” vanhoillislestadiolaisuuden suhdetta muuhun yhteiskuntaan, Mauri Kinnunen artikkelissaan ”Runkona saarnavirka” liikkeen saarnaviran historiallista kehittymistä ja Risto Leppänen artikkelissaan ”Raamatullisuuden juurakossa” sitä, millaista on vanhoillislestadiolainen raamatullisuus.

Keskustelu jatkuu

Vanhoillislestadiolaisuus on tienhaarassa. Sen johtajat ja vaikuttajat voivat jatkaa tähänastista linjaansa, ummistaa korvansa esitetylle kritiikille ja torjua sen aiheettomana. Vastuu sadan tuhannen lampaan laumasta on kuitenkin tullut paimenille yhä vaikeammaksi. Kaikki eivät enää kuule johtajien sanoissa hyvän paimenen ääntä. Kuten tämän kirjan artikkelit osoittavat, nuorissa ja uskonsa vakavasti ottavissa lestadiolaisissa on niitä, jotka osaavat ja uskaltavat lukea Raamattua, seurata Jeesusta ja toteuttaa uskoaan toisin kuin heiltä tähän asti on vaadittu. Osa kriittisistä vanhoillislestadiolaisista on ottanut vieläkin pidemmän etäisyyden liikkeen opetuksiin. Tähän asti yhtenäisenä näyttäytynyt ja johtajiensa suulla puhunut liike on osoittautunut moniääniseksi keskustelufoorumiksi. Vanhoillislestadiolaisuus on vahvassa käymis-tilassa.

Kritiikin lisääntyessä myös kurinpito on lisääntynyt. Naiset ovat olleet liikkeessä hiljaa mutta puhuneet ulospäin toisia kanavia käyttäen. Heitä on tietenkin yritetty vaientaa, mutta nyt vaiennetaan miehiäkin. Jos pappi sanoo ääneen kannattavansa naisten pappeutta, hän menettää puheoikeuden rauhanyhdistyksellä. Miehiltä edellytetään nykyään selvää naisten pappeuden vastustamista, ennen tila oli väljempi. Riuskoja otteita näissä tilanteissa käyttäneitä taas nostetaan esimerkiksi suviseura-puhujiksi. Sisäänpäin kääntymistä on siis tapahtunut entisestään, mutta onko se vain epätoivon sävyttämää yritystä hallita tilannetta? Samaan liittyy sekin, että valtavirrasta tai hyväksytyjen piireistä ei puolustajia ongelmien esiin nostajille löydy.

Jo antiikin filosofeilta tuttu kuva tienhaarassa olemisesta puhuu kahdesta tiestä, joista toinen olisi valittava. Toinen, paheen tie, lupaa rikkauksia, nautintoja ja helppoa elämää, kun taas hyveen tie lupaa köyhyyttä, itsensä kieltämistä ja vaikeuksia.

Todellisessa elämässä tienhaarat eivät ole näin kaksijakoisia. Tienhaara, jossa vanhoillislestadiolaisuus liikkeenä tällä hetkellä on, voi olla sekä monille muutoksen vastustajille että sen kannattajille näkymätön. Tuttu tie, jota on kuljettu, voi jatkua eteenpäin mutkineen ja kuoppineen, ojineen ja allikkoineen. Toisille se on hyveen, toisille paheen tie. Toinen tie, jolle muutosta kaipaavat haluavat lähteä, pitäisi luoda kokonaan itse. Sitä tietä ei ole viitoitettu eikä se ole valmis. Tämän kirjan kirjoittajista ja muista kriittisten puheenvuorojen käyttäjistä löytyvät uuden tien rakentajat.

**YHTEISÖN
KASVOT**

Lammasmaisuus vanhoillislestadiolaisuudessa

Timo Aho

Tämä kirjoitus käsittelee vanhoillislestadiolaisuuden sisäisiä kulttuureita. Tämän vuoksi olisi hyödyllistä määritellä, ketä tarkalleen ottaen voimme kutsua vanhoillislestadiolaiseksi.

Yksi tapa määritellä vanhoillislestadiolainen olisi henkilön halu osallistua liikkeen toimintaan ja sen muodostamaan sosiaaliseen yhteisöön. Tällöin olisi käytännöllistä ottaa rajaksi esimerkiksi säännöllinen liikkeen tilaisuuksiin osallistuminen. Vaihtoehtoisesti rajausta voitaisiin perustaa haluun noudattaa liikkeen arvoja ja toimintatapoja.

Toisaalta vanhoillislestadiolaisuutta on luonnehdittu myös etniseksi ryhmittymäksi. Ajatus on perusteltavissa sillä, että vanhoillislestadiolaisuus on sosiaalisesti hyvin sitouttavaa kasvatuskristillisyyttä: selkeä enemmistö vanhoillislestadiolaisista on syntynyt ja kasvanut liikkeeseen. Näin syvälle vaikuttavasta kulttuurista saattaa olla mahdoton päästä eroon edes halutessaan. Näin ollen jokainen kyseiseen kulttuuriin kasvanut olisi eräässä mielessä vanhoillislestadiolainen.

Kirjoituksen pohdinnat kuvaavat tietenkin vain omaa kuvaani liikkeestä, johon itsekin olen syntynyt. Jollain toisella vanhoillislestadiolaisella voi olla liikkeestä radikaalisti erilainen kuva. Tässä tekstissä pyrin tuomaan esille sitä kuvaa, jonka uskon olevan yleistettävissä.

Me ja muut – aitojen pystyttäminen

Sulkeutuneiden uskonnollisten ryhmittymien kuten Jehovan todistajien tai mormonien tavoin vanhoillislestadiolaisuuden ehkä keskeisin piirre on pyrkimys erottautua

sekä kulttuurillisesti että hengellisesti muusta maailmasta. Muista erottavia kysymyksiä ovat esimerkiksi monet ulkoiset helposti tarkasteltavat seikat, kuten naisten pukeutuminen, ehostaminen, ehkäisyn kautta lapsilukumäärä, alkoholinkäyttö ja televisio. Liikkeelle on myös tyypillistä voimakas yksimielisyyden korostuksen tarve: liike samaistetaan Pyhän Hengen ohjaamaan Jumalan valtakuntaan, joten enemmistön kannoista eroavat mielipiteet tulkitaan herkästi epäilyttäväiksi.

Kahtiajako ”maailmaan” ja ”uskovaisiin” toistuu liikkeen retoriikassa ja sitä pidetään hyvin tärkeänä. Ei ole poikkeuksellista, että saarnassa nostetaan erottautuminen itsessään jo merkitykselliseksi.

Eräs omaleimainen ja merkittävä tapa jaotella ihmiset ”meihin” ja ”heihin” on vanhoillislestadiolaisuudessa käytetty erityinen ”Jumalan terve” -tervehdys. Tervehtimisen käytännön merkitystä on vaikea liikaa korostaa. Muulla tavoin tervehtiminen on yhteisön jättävälle ehkä helpoin tapa ilmaista, ettei halua enää tunnustaa vanhoillislestadiolaista uskoa. Toisaalta tervehdystä voi käyttää myös toisin päin, vallankäytön välineenä. Tervehtimistavallaan tervehtijä määrittelee myös vastapuolen sieluntilan. On tavallista, että epämääräiseen maineeseen joutunutta yksittäiset tuttavat lakkaavat tervehtimättä tällä tervehdyksellä.

Itse sain erityisesti kokea tämän kategorisoinnin tarpeen vuoden 2012 kevään aikana Kotimaa24-palveluun kirjoittamieni blogikirjoitusten vuoksi. Kirjoituksissa kävin varovaisen kriittisesti läpi vanhoillislestadiolaisuudessa vallalla olevia käsityksiä. Kirjoituksieni vuoksi minuun otti parinkymmenen tukevan yhteydenoton lisäksi moni sellainen vanhoillislestadiolainen, joka halusi selvittää itselleen tuleeko minut kategorisoida ”uskovaiseksi” vai ”epäuskoiseksi”.

Tämä näkyi muutamalla tavalla. Ensinnäkin oli hyvin tavallista että kirjoittajat olivat kiinnostuneet nimenomaan kannastani siihen, onko tämän liikkeen ulkopuolella tosi kristittyjä. Juuri tämä kysymys ihmisten kategorisoinnista määritteli siis minunkin sieluntilani. Kun ilmaisoin etten voi tietää muiden sieluntilasta, reaktio vaihteli epävarmuuden ja epäuskoiseksi leimaamisen välillä. Jopa hyvin läheiset ihmiset saattoivat pelkästään tämän kysymyksen perusteella ilmoittaa pitävänsä minun olevan ”Jumalan valtakunnan ulkopuolella”.

Toinen mielenkiintoinen havainto oli sähköpostittajien tervehtimistapa. Tästähän voi päätellä suoraan, pitääkö kirjoittaja itse minua vanhoillislestadiolaisena kristittyinä. Lähes poikkeuksetta sieluntilaani kyselevät jättivät tervehdyksen pois, usein kokonaan. Eräs jopa korosti asiaa mainitsemalla, että ”kirjoituksesi huomioiden on turvallisempaa jättää tervehtimättä”.

On merkillepantavaa, että sähköpostin tehtävä oli vasta tiedustella minun sieluntilaani. Silti kysyjä tekee jo kättelyssä selväksi, että hän ei ensisijaisesti pidä minua oikein uskovana. Erikoista tässä on, että nämä kirjoittajat kokivat virheellisen uskovien tervehdyksellä tervehtimisen sopimattomampana kuin liian kärkeään tuomion tekemisen toisen kristityn sieluntilasta. Heidän mielestään oli siis parempi jättää var-

muuden vuoksi tervehtimättä uskonveljeä, kuin tervehtiä ulkopuolista. Käsittääkseni tämä on vastoin nykyään liikkeessä vallalla olevia virallisia käsityksiä. Sen sijaan tämä muistuttaa 70-luvun tilannetta. Tuolloin saatettiin opettaa, että synteihinsä sidottujen, siis epäuskon maailmaan siirrettyjen, tervehtimisestä seurasi osallisuus heidän synteihinsä. Tällaisesta opetuksesta on nyt laajalti irtisanouduttu, mutta silti se näyttää monen vanhoillislestadiolaisen alitajunnassa edelleen vaikuttavan.

Lauma ilman johtajaa?

Ehkä hieman yllättävästi vanhoillislestadiolaisuus ei ole erityisen keskusjohtoinen liike. Liikkeen keskusorganisaatio, Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistys (SRK), toki organisoii toimintaa ja vaikuttaa myös paikallistason asioihin. Ilmeisesti myös 70-luvun hoitokokousten leviämässä SRK oli merkittävässä asemassa. Lisäksi SRK:n johtokunta ja erityisesti työvaliokunta hoitavat liikkeen toiminnan operatiivisen johdon. Niiden vaikutusvalta kanavoituu liikkeen lehtien ja valtakunnallisten tapahtumien valmistelun kautta. Merkittävin vallankäyttö ei välttämättä tapahdu julkisesti vaan hiljaisen vaikuttamisen kautta. SRK:n johtotehtävissä toimivat ovat liikkeen sisällä arvostettuja henkilöitä, käytännössä miehiä, ja heidän varovainenkin lausuntonsa mistä tahansa asiasta on vaikutukseltaan laaja.

Toisaalta arvostettu asema tai kerääntynyt maine eivät nosta henkilöitä kaiken arvostelun ulkopuolelle, vaikka ne tiettyä suojaa antavatkin. On hyvinkin mahdollista, että joku keskeisimmistä henkilöistä joutuisi muiden nuhtelemaksi tai puhuttelemaksi kuten kuka tahansa rivijäsen.

Kaikkein korkeimmassa auktoriteettiasemassa liikkeessä pidetäänkin perinteitä ja yhteisöä kokonaisuutena. On tavallista vedota esimerkiksi seurapuheissa perinteiden viitoittamaan tiehen eli ”entisten lampaiden jälkiin”, ”tallin hajuun” tai todeta että ”kristillisyydessämme on aina opetettu näin”. Erityisesti viime vuosina on korostunut henkilöiden puhuttelu ja jopa tehtävistä syrjään siirtäminen yleisen mielipiteen vuoksi.

Viime vuosien puhutteluissa on nimittäin toistunut tietty kuvio: aluksi puhuteltavan toiminnan väitetään herättäneen närää paikallisessa yhteisössä. Vanhoillislestadiolaisessa kielenkäytössä sanotaan henkilön ”herättäneen hämmennystä”. Närkästyneitä henkilöitä ei yleensä yksilöidä, vaan puhutaan yhteisön yleisestä asenteesta. Myöskään närkästyksen syitä ei yleensä tarkenneta. Sen sijaan oletetaan, että henkilö pyytää anteeksi sitä että on toiminut tavalla joka on närkästystä aiheuttanut. On oikeastaan yhdentekevää, mikä närkästystä tarkalleen aiheutti ja onko tämä toiminta ollut oikein vai väärin. Esimerkiksi omalla kohdallani hämmennyksen aiheutti se, että olin käsitellyt vanhoillislestadiolaisten sisäisiä asioita julkisella foorumilla. Sinällään mitään yksilöityjä vääriä kantoja kirjoituksista ei tuotu esille.

Ymmärrettävästi tämä tekee prosessista hyvin mielivaltaisen. Puolustautuminen nimettömien hämmentyjien esittämiä epämääräisiä syytöksiä vastaan on mahdollista. Ikävä kyllä mielivalta saattaa saada hyvin traagisiakin mittoja, kuten vaikkapa Maijan tarina osoittaa. Järjestelyjä on luonnollisesti helppo perustella vanhoillislestadiolaisen perinteen mukaisesti sillä, että seurakunnan yleinen kanta on Pyhän Hengen johdattamaa.

Muuttumaton lammaskaala ja käsitysten kirjoja alakulttuureissa

Vaikka vanhoillislestadiolaisuudessa pyritään kuvaan yksimielisyydestä, sen sisältä on löydettävissä hyvin erilaisia alakulttuureita. Perinteinen enemmistö pitäytyy vanhoissa tavoissa ja saattaa tulkita asioita tiukastikin – laajasti kannatettu televisiovastaisuus saattaa joidenkin kohdalla levitä vaikkapa nettivideoiden välttelemiseen. Toisaalta erityisesti suuremmissa kaupungeissa löytyy alaryhmiä, jotka elävät hyvinkin liberaalia elämää vaikkapa alkoholin ja perhesuunnittelun suhteen.

Ryhmät eivät välttämättä tiedosta toistensa olemassaoloa erityisen hyvin. Ääripäille saattaa olla järkytys, että samoissa seuroissa käy hyvin eri tavalla eläviä. Havahduin esimerkiksi huomattessani, ettei tietyissä alakulttuureissa olla erityisen hyvin tietoisia siitä liikkeen yleisestä kannasta, ettei liikkeen ulkopuolisia pidetä aitoina kristittyinä. Olen vasta aivan viime vuosina saanut tietää liberaalimpien alakulttuurien olemassaolosta ja olen yllätynyt siitä, kuinka merkittäviä ne sekä määrällisesti että asemallisesti liikkeessä ovat. On tietysti muistettava, etteivät perinteisemmin ajattelevat pitäisi liberaalejakaan aidosti uskovina jos saisivat heidän käsityksistään tietää. Siksi liberaalit luonnollisesti varovat mitä ääneen lausuvat. Nämä liberaalit saattavat kuitenkin olla hyvin sitoutuneita vanhoillislestadiolaisuuteen.

Sama käsitysten kirjo näkyy myös yksilöiden välillä esimerkiksi saarnoissa. Osa saarnoista on hyvin luterilaisia. Toisaalta niissä törmää välillä hyvinkin eksoottisiin opetuksiin. Silloin tällöin niissä esimerkiksi sivutaan pre-eksistenssioppia, jonka mukaan lapsi on olemassa jo ennen syntymää jonkinlaisessa välitilassa. Tällä perusteella sekä abortti että ehkäisy on helppo rinnastaa murhaan. Toisaalta saarnassa saatetaan nostaa maallisen kilvoittelun keskeisimmäksi, ellei peräti ainoaksi, elementiksi toistuva synninpäästö. Nämä opetukset ovat luonnollisesti vanhoillislestadiolaisuuden virallisen opin kanssa ainakin jossain määrin ristiriidassa, mutta niihin ei yleensä puututa. Tämän vuoksi peräkkäisissä saarnoissa saattaa hyvinkin olla lähes lakihenkistä oman toiminnan korostamista ja toisaalta erittäin armokeskeistä opetusta. Kun opetus on tällaista, voi vain kuvitella kuinka paljon laajempi kirjo käsityksiä löytyy syvistä hiljaisista riveistä.

Tästä voi saada käsityksen, että vanhoillislestadiolaisuus olisi hyvin suvaitsevainen eri käsitysten suhteen. Näin ei tietenkään ole. Liikkeessä korostetaan Jumalan valtakunnan yksimielisyyttä ja tästä kuvasta pidetään kiinni jopa rehellisyyden rajoille saakka. Esimerkiksi paikallisen rauhanyhdistyksen maallisista asioista eri mieltä olevia saatetaan painostaa, kunnes pöytäkirjaan voidaan kirjata näennäisen yksimielinen päätös. Keskustelutilaisuuksissa aiempien puheenvuorojen kanssa ristiriitaisia puheenvuoroja pidetään hyvin harvoin. Jos joku esittää kärjekkään kannan, eri mieltä olevat vaikenivat tai ilmaisevat kantansa hyvin kierrellen ja varovaisesti.

Tämä yksimielisyyden korostaminen näkyy myös aika-akselilla. Esimerkiksi SRK:n historiankirjoituksessa korostetaan voimakkaasti opin muuttumattomuutta vuosikymmenien saatossa. Jos jokin käsitys on tarpeeksi laajalle levinnyt, sitä vastaan ei voi opettaa mutta sen saatetaan antaa hiljaksen muuttua. Tämän vuoksi vaikkapa televisiota ei koteihin voida hankkia, koska asiasta on annettu aikoinaan selkeitä lausuntoja. Sen sijaan on hyvin tavallista, että nuoret katselevat elokuvia netistä; kannan tähän on annettu hiljaisesti lieventyä. Tässä mielessä on ymmärrettävää, että käsitykset esimerkiksi alkoholista vastaavat edelleen 1800-luvun lestadiolaista ympäristöä.

Kuinka laajat erilaiset käsitykset voivat olla mahdollisia liikkeessä, joka korostaa yhteneväisyyttä ja samanmielisyyttä? Eräs syy lienee se, että vanhoillislestadiolaisuus ei ole perinteisillä kristillisillä mittapuilla erityisen uskonnollinen liike: Raamattua vanhoillislestadiolaiset lukevat korostetun vähän ja uskonnollinen keskustelu koskee oman kokemuksen mukaan lähinnä elämäntapoja. Mielenkiintoista on myös, että vanhoillislestadiolaisessa keskustelukulttuurissa Jumalaa käsitellään hyvin harvoin persoonallisena. Keskusteluissa Kristus mainitaan yleensä vain synninpäästön yhteydessä ja Jumalasta puhutaan lähinnä joko lainalaisuuksien asettajana tai kohtalonomaisena voimana jonka käsiin tulisi erityisesti perhesuunnittelun kohdalla heittäytyä. Kaiken kaikkiaan perusymmärrys luterilaisesta opista saattaa olla hyvin hataraa. Maallikkopuhujien saarnatkin keskittyvät korostuneesti niihin eroihin joita vanhoillislestadiolaisessa käsityksissä on nykyiseen luterilaisuuteen: parannukseen, synninpäästöön ja seurakunnan korostamiseen.

Tästä näkökulmasta on luonnollista, että alakulttuurit saattavat elää hengellisesti hyvin eristyksissä toisistaan saman liikkeen sisältä. Heillä ei välttämättä ole hengellisesti merkittävää kosketuspintaa. On kuitenkin tiettyjä tapakysymyksiä, joiden rikominen on tabu. Näitä tapoja eivät liberaalitkaan näkyvästi riko. Esimerkkinä näistä voisivat olla alkoholi ja naisten ehostus.

Alakulttuureista puhuttaessa on kuitenkin huomioitava, että vanhoillislestadiolaisuudessa on hyvin keskeistä yksilön yleinen hyväksyminen uskovien joukkoon. On voimakas signaali, jos yksittäinenkin ihminen kyseenalaistaa hengellisen tilasi. Juuri tämä on vaikeinta myös liikkeestä lähteville. Pois lähteminen saattaa hengellisen eristäytymisen lisäksi käytännössä tarkoittaa myös sosiaalista eroa omasta suvusta ja ystäväpiiristä.

Kaiken kaikkiaan mielestäni olisikin oikeutettua luonnehtia vanhoillislestadiolaisuutta ensi sijassa 1800-luvun lopun perinteitä valikoivasti vaalivaksi kyläyhteisöksi. Tietyt hyväksi koetut tavat ovat tärkeitä ja kaikkein keskeisintä on yhteisön jäseneksi hyväksyminen.

Lauman seuraaminen vai henkilökohtainen vakaumus?

Kuvasin edellä liikkeen kulttuureja vanhoillinen-liberaali -jaolla. Tätä mielenkiintoisempi on kuitenkin jaottelu sen mukaan, kuinka paljon vakaumus on omakohtaista asioiden selvittelyä ja kuinka paljon sosiaalisen ryhmän mukana kulkemista.

Kuten olen aiemmin tuonut esille, vanhoillislestadiolaisuudessa elää voimakkaana seurakunnan ja sosiaalisen yhteisön hengellisen merkityksen korostus. Tämä kuvaa nimenomaan vanhoillislestadiolaisten enemmistön näkemystä. Henkilökohtainen asioiden selvittely esimerkiksi Raamattua lukemalla ei tätä ryhmää kiinnosta. Heidän mielestään on turvallisinta saada käsitykset suoraan seurakunnalta valmiiksi pureksittuna. Syvissä riveissä on vanhoillislestadiolaisia, jotka esimerkiksi sulkevat korvansa viime vuosien aikana tiedotusvälineissä käydylle kriittiselle keskustelulle. Keskustelusta ei heidän mielestään ole tarpeellista ottaa selvää, koska henkilökohtainen asioiden selvittely on heidän mielestään pelkästään tuhoisaa. Tiedotusvälineiden keskustelun he voivat leimata maailman hyökkäykseksi Jumalan valtakuntaa vastaan. Vain hieman kärjistettynä heille on keskeistä sokea usko yhteisön eli seurakunnan johdatukseen, jotta oma sielu pelastuisi. Kutsun tässä kirjoituksessa näitä ihmisiä *ryhmäkeskeisiksi*.

Ryhmäkeskeistä uskoa luonnehtii parhaiten lapsenkaltaisuus. Näille vanhoillislestadiolaisille lapsenkaltaisuus tarkoittaa nimenomaan kyseenalaistamattomuutta ja heittäytymistä Jumalan sekä hänen seurakuntansa varaan. Perinteisen retoriikan mukaan onkin pyrittävä olemaan lapsi ”seurakuntaäidin” hoidossa. Tämä joukko saattaa täysin ongelmitta perustella kantoja Pyhän Hengen seurakunnalle antamalla erityisellä ymmärryksellä, joka näkyy erityisesti perinteissä. Tällä ymmärryksellä voidaan perustella esimerkiksi vanhoillislestadiolaisuuden piirissä esiintyviä hurjia allegorisia raamatuntulkintoja.

Akselin toisessa päässä vähemmistönä ovat taas ne vanhoillislestadiolaiset, joiden uskonelämä perustuu henkilökohtaisiin ratkaisuihin ja pohdintoihin. Nämä vanhoillislestadiolaiset poikkeavat muista siten, että he eivät perusta näkemyksiään yleisille kannoille. He saattavat olla hyvinkin perehtyneitä Raamattuun. Argumentaatiossaan he perustavat näkemyksensä joko Raamatulle tai muulle vastaavalle auktoriteetille, kuten Lutherin kirjoituksille tai terveelle järjelle. Kutsun tätä joukkoa vanhoillislestadiolaisuuden *älymystöksi*. Älymystön selkein ryhmä ovat ymmärrettävästi vanhoil-

lislestadiolaiset teologit. Sen sijaan maallikkosaarnaajien enemmistön rajaisin tämän älymystöryhmän ulkopuolelle.

On tärkeä huomata, että tämä jaottelu ei ole yhtenevä liberaali-konservatiivi -jaottelun kanssa: älymystöön kuuluu hyvinkin perinteisiä käsityksiä kannattavia vaikka liberaalius on jossain määrin korostunut. Älymystön asema on vanhoillislestadiolaisuudessa hyvin ristiriitainen. Toisaalta liike on hyvin maallikkojohtoinen ja liikkeessä edelleen näkyy 60-luvun ristiriitojen vaikutus. Tuolloin merkittävä enemmistö vanhoillislestadiolaisista teologeista lähti liikkeestä. Tiettyä älyllisyyttä ei siis nähdä pelkästään positiivisena tekijänä. Tässä mielessä älymystö on aina hengellisesti hieman epäilyttävää. Toisaalta taas älymystö toimii liikkeessä keskeisissä tehtävissä.

Älymystön eräs tärkeä tehtävä on toimia viestijänä ulkomaailman ja liikkeen välillä. Viralliset kannanotot ovat nimittäin pääsääntöisesti älymystön antamia. Tämä aiheuttaa tiettyjä ongelmia. Useimmiten liikkeen arvostelu kohdistuu ryhmäkeskeisten vanhoillislestadiolaisten toimintaan. Kuitenkin julkisuudessa heidän puolustajakseen ryhtyy älymystö. Älymystö tietysti antaa lausuntojaan virallisen vanhoillislestadiolaisen ja luterilaisen opin pohjalta. Tällä argumentaatiolla ei kuitenkaan välttämättä ole paljonkaan tekemistä ryhmäkeskeisten toiminnan perusteiden kanssa. Näin ollen vanhoillislestadiolaisuutta saatetaan kritisoida vaikkapa orjallisesta seurakunnan tapojen noudattamisesta. Liikettä puolustava älymystön edustaja kuitenkin oman kokemuksensa perusteella kieltää koko ilmiön olemassaolon.

Perinteinen julkisuudessa käsitelty kysymys on vanhoillislestadiolainen seurakuntaoppi: ryhmäkeskeiset syvät rivit voisivat suoraan todeta, että luterilaiset piispat ovat omavanhurskaita ja selvästi matkalla kadotukseen. Lausuntoa antava teologi sen sijaan pyrkii selittämään vanhoillislestadiolaista seurakuntaoppia luterilaisuudesta käsin erottamalla käsitteellisesti ihmisten joukon ja Jumalan seurakunnan erikseen. Jokaiselle tämän teologin lausuntoa lukevalle vanhoillislestadiolaiselle on ilmiselvää, että Jumalan seurakunta on nimenomaan vanhoillislestadiolaisuuden sisällä. Ulkopuoliselle tämä jää kuitenkin epäselväksi teologin varovaisten sanamuotojen vuoksi. Tämä on eräs vanhoillislestadiolaista keskustelua leimaava ongelma, joka saattaa vaikuttaa kaksoisviestinnältä.

Asiaa pahentaa vielä sekin, että älymystön edustajien käsitykset saattavat poiketa merkittävästi syvien rivien käsityksistä. Eräänä tosimaailman esimerkkinä on opetus kolmesta uskovan ihmisen auktoriteetista: ”Uskonkuuliaisuus on kuuliaisuutta Jumalan kirjoitetulle sanalle, omantunnon äänelle ja Jumalan seurakunnalle” (SRK:n vuosikirja 2008). Lähes jokainen älymystön edustaja korostaa heti perään, että tietysti Jumalan kirjoitettu sana on näistä ylin auktoriteetti. Meillä on heidän mukaansa vain yksi Jumala ja Raamattu on Hänen tahtonsa selvittämisen merkittävin lähde. Syvien rivien edustaja saattaa nähdä asian täysin toisin ja korostaa kuuliaisuutta seurakunnalle. Hänellä ei useinkaan ole henkilökohtaista suhdetta Raamattuun, vaan kaikki tieto siitäkin kulkeutuu seurakunnan saarnan kautta.

Olen itse hämmästellyt sitä, kuinka moni älymystön edustaja voi antaa lausuntoja jotka ovat mielestäni ilmeisessä ristiriidassa sen kanssa mitä enemmistö vanhoillislestadiolaisista ajattelee. Olen yrittänyt kahdenkeskisten keskustelujen kautta selvittää tätä. Yleensä älymystön edustajilta kysyessäni saan kuulla että heidän mielestään esimerkiksi kuuliaisuusasiassa on hieman epäselvyyttä vanhoillislestadiolaisten keskuudessa. Kuitenkin älymystön edustajien näkemys on, että tämä epäselvyys on vähäpätöistä ja lähes merkityksetöntä. Enemmistö joka tapauksessa heidän mukaansa ymmärtää asiat oikein.

Oma kokemukseni on tämän kanssa selkeässä ristiriidassa. Olenkin herännyt pohtimaan, ovatko älymystön edustajat todellisuudessa eristyksissä rivivanhoillislestadiolaisten elämästä eivätkä siksi todella tiedä minkälaisia käsityksiä liikkeessä laajasti esiintyy. Toinen kysymys on, onko tietämättömyys pelkästään tiedostamatonta vai eivätkö he haluakaan nähdä näitä ongelmia. Kolmas kysymys on, johtuuko virhekäsitysten ohittaminen pelosta. Erityisesti viime vuosina on nimittäin tullut esille joitakin älymystöön kuuluvia, jotka ovat asioihin yrittäneet puuttua. Heidät on pääsääntöisesti hiljennetty ja siirretty syrjään.

Älymystön vastuu liikkeen nykyisissä selvittelyissä on mielestäni merkittävä. Älymystö tietää ongelmakohdat liikkeen opetuksessa ja rakenteissa tai ainakin sen voidaan odottaa tuntevan ne. Korkean asemansa vuoksi sillä on myös merkittävä vaikutusvalta liikkeessä. Joka tapauksessa he ovat liikkeen ulkoiselle kuvalle välttämättömiä: he pystyvät selittämään liikkeen opit ulospäin uskottavasti ja siten vähentämään painetta muuttaa liikkeen rakenteita. Voisi jopa sanoa, että syviä riviä suojelevan älymystön olemassaolo on välttämätön edellytys liikkeen nykytilalle. Ilman sitä ongelmien korjaamisen paine olisi jo kasvanut sietämättömäksi. On paradoksaalista, että he eivät itsekään todennäköisesti hyväksy niitä rakenteita joita he käytännössä suojelevat. Toisaalta edellä on jo tuotu esille, kuinka hankalassa asemassa älymystö lopulta toimii.

Yhteenveto: esikuvina lapsi ja lammas

Vanhoillislestadiolaisessa retoriikassa elää voimakkaasti opetus siitä, että kristityn tulisi olla toisaalta lammas Kristuksen laumassa ja toisaalta lapsenkaltainen uskossaan. Näihin opetuksiin sisällytetään monia vivahteita, mutta päällimmäisenä kummassakin on kyse nöyryydestä sekä seurakunnan ja Jumalan tahtoon alistumisesta. Älymystön kanssa keskustellessani kuulen usein kritiikkiä juuri näitä opetuksia kohtaan: Jos olemme lapsia, kuka ottaa aikuisen roolin? Annammeko ihmisille tai ihmisryhmille vallan väärinkäytöksiin? Enemmistö liikkeessä kuitenkin pitää nöyryyttä ja alistumista yksinomaan positiivisena ilmiönä.

Erityisen mielenkiintoiseksi lammasretoriikka saa viimeaikaiset puhuttelut ja syrjään siirtämiset. Kuten toin aiemmin esille, puhutteluiden ytimessä on useimmiten

kysymys nimenomaan lammaslauman ihmettelystä yhden lampaan toiminnan vuoksi. Näin ollen puhuttelijan, arvostetun seurakunnan jäsenen, ei itse asiassa tarvitse edes tarkkaan tietää mitä rikkoja on tehnyt väärin. Kärjitetysti hän on vain voimaton lauman tahdon välittäjä. Tästä seuraa että puhuttelija saattaa kokea vastuunsa koskevan vain sitä, että hän edustaa laumaa riittävän hyvin: hän ei ole mielestään vastuussa siitä, onko puhuttelusyy oikeutettu. Hän ei ole mielestään vastuussa puhuteltavan henkisestä hyvinvoinnista. Hän ei ole mielestään vastuussa edes siitä, onko puhuttelu tasapuolinen ja oikeudenmukainen. Tässä mielessä voidaan sanoa, että puhuttelija todella toimii lammasmaisesti siirtäen kaiken vastuun laumalle. Tämä näkyy myös kommentteissa, joita julkisuuteen on kiistanalaisen toiminnan puolusteluksi annettu: näissäkin vastuu toiminnasta yritetään siirtää yhteisölle.

Tämä on yksi keskeisimmistä vanhoillislestadiolaisuuden rakenteellisista ongelmista. Vääryyksiä tehdään seurakunnan nimissä ja vastuu siirretään seurakunnalle. Väärin toimiva saattaa jopa kokea syyllisyyttä toiminnasta, mutta hiljentää empatiakykynsä ja omatuntonsa seurakunnan antaman velvoitteen alla. Näin väärältä tuntuvankin toiminnan voi oikeuttaa hyvällä tarkoituksella. Toisaalta seurakunta ei voi ryhmänä ottaa vastuuta esimerkiksi puhuteltavien kohtelusta, koska sillä ei yleensä ole edes riittävästi tietoa tapahtuneesta. Minkälaisiin ylilyönteihin tällainen asetelma voi johtaa?

Lapsenkaltaisuus ja lammasmaisuus eivät saa tarkoittaa lapsenomaista vastuutto-
muutta ja vastuun välttelemistä.

Herätysliikkeen hiilloksella

Juho Kalliokoski

Vanhoillislestadiolaisuus on vanha, laitostunut ja väsynyt liike. Suomen muutos agraarisesta kehitysmaasta palveluyhteiskunnaksi sotien jälkeen hävitti maailman, jossa vanhoillislestadiolaisuus oli kotonaan ja jossa se oli kulttuurinen voimatekijä Pohjois-Suomessa. Mullistuksessa hukattiin usko liikkeen tulevaisuuteen. Vanhoillislestadiolaisuus sulkeutui ja asettui puolustuskannalle pitääkseen saavuttamansa asemat. Tulokinnassani liikkeeni nykytilasta keskeistä on, että tätä puolustustaistelua on nyt jatkunut parin sukupolven ajan. Se on turmellut liikkeen hengellisyyttä armottomasti. Vanhoillislestadiolaisuus on tänään nukutusliike.

Valta-aseman pitämiseksi suoritettut toimet ovat kääntyneet itseään vastaan, koska asema alun perin syntyi evankeliumin julistuksella, ei pyrkimyksellä luoda valtajärjestys. Tämän vuoksi valta-aseman säilyttäminen nielee yhä enemmän resursseja. Vanhoillislestadiolaisuudesta on karsiutunut pois hyvin paljon sellaista, mikä ei ole tukenut valtajärjestystä – esimerkiksi vaikkapa Raamatun lukeminen. Se, mikä on säilynyt, on kärsinyt siitä, että säilyttämisen keskeisimmäksi tai ainakin aivan liian keskeiseksi tarkoitukseksi on noussut varjella yhtä inhimillistä, historiallista yhteisöä, sen ajallisia etuja ja siihen kuuluvaa valtajärjestystä ja kulttuuria.

Vanhoillislestadiolaisuuden toimintamuodot, rakenteet ja uskonnollinen kieli ovat hukanneet merkityssisältöjään. Vaikka sisällöt eivät olekaan kadonneet vaan vain korvautuneet – kokonaan tai, varmaankin useimmiten, osittain – toisilla, kutsun tätä muutosta muodollistumiseksi, koska muodoille myöhemmin annetut sisällöt ovat alkuperäisinä (oikeina) pitämäni heikompia variantteja tai mielestäni yksinkertaisesti vääriä. Oikeasta ja väärästä puhuessani mittapuunani on ymmärrykseni Kristuksen evankeliumista.

Tässä kirjoituksessani koetan hahmotella ja havainnollistaa vanhoillislestadiolaista liikettä sellaisena, kuin se minulle näyttäytyy 24 vuoden tähänastisen yhteisen matkan jälkeen. Lopuksi visioin hiukan liikkeen tulevaisuutta.

Kristuksen kasvoista Kristuksen ruumiin katseluun

Vapahtajan sovintokuoleman kirkastuminen uskovan sydämelle oli voiman lähde jokapäiväiseen kilvoitukseen Juhani Raattamaalle, lestadiolaisen herätyksen johtohahmolle 1800-luvun loppupuolella Laestadiusen kuoleman jälkeen. Otaksun tämän ajatuksen vallinneen pitkään lestadiolaisuudessa ja saarnaajien tavanneen usein johdattaa kuulijansa Golgatan ristin juurelle katselemaan orjantappuroilla kruunattua kärsivää, veristä Karitsaa. Vanhoissa Siionin lauluissa tämä teema on yleinen.

*On lepopaikka suloinen
laitettu Golgatall'
Jeesuksen verihaavoissa –
niitä nyt katselkaa.*

(Siionin laulu 24, Juho Evert Pietiläinen 1889)

*Näin ristinpuussa riippuvan
Karitsan verisen,
muotonsa muistan kärsivän
ja katseen väsyneen.*

(Siionin laulu 32, Oskari Heikki Jussila 1922.)

*Oi muistathan, lapseni, Golgatan
ja kärsivän Jumalan Karitsan,
verin tahratun ristinpuun.*

(Siionin laulu 38, Väinö Havas 1933.)

Enää tällaisia saarnoja ei juuri pidetä. Myös uusien Siionin laulujen suhde Vapahtajaan on etäisempi. Hylätty kärsimys- ja verimystiikka näkyvät lähinnä vain vanhoissa Siionin lauluissa sekä synninpäästön vakiintuneessa sanamuodossa. *Usko kaikki syntisi anteeksi Jeesuksen nimessä ja kalliissa maahan vuotaneessa sovintoveressä.*

Toki aika on nyt toinen, eikä vanhoillislestadiolaisuudessa enää nähdä vahvoja subjektiivisia tunteita elävän uskon välttämättömänä osatekijänä samalla tavoin kuin Lapin suuri romantikko Laestadius aikanaan. Jostain päivittäiseen uskonkilvoitukseen kuitenkin edelleen ammennetaan voima. Kärsivän Vapahtajan ja intiimin,

henkilökohtaisen suhteen häneen sijasta voimaa uskoon pyritään ammentamaan vanhoillislestadiolaisuudessa nykyään tukemalla uskon sosiaalista puolta. Lestadiolaisuudessa alkuperäisenä pitämäni – ja minun mielestäni kristillisesti relevantti – asioiden suhde on, että Kristus-yhteys liittää seurakuntaan. Tämän päivän vanhoillislestadiolaisuudessa toiminta rakentuu sen sijaan ajatukselle, että seurakuntayhteys liittää Kristukseen.

Ainakin yhtenä selittävänä syynä muutokselle toimii se, että vanhoillislestadiolaisuus on muuttunut herätyskristillisyydestä kasvatuskristillisyydeksi. Tämä on herätysliikkeen väistämätön ja luonnollinen kehityskulku. Vanhoillislestadiolaisuudessa se on kuitenkin vaikuttanut liikkeen itseymmärrykseen, opetukseen ja teologiaan tavalla, jota on mielestäni perusteltua kutsua rappioksi. Olen käynyt rauhanyhdistyksen pyhäkoulun, päiväkerhon, esikoulun ja raamattu-luokan sekä SRK:n lasten- ja nuorten leirit ja rippikoulun. Vanhoillislestadiolainen massiivinen lapsi- ja nuorisotyö on rakennettu 70- ja 80-luvuilla. Kyseisten vuosikymmenten behavioristinen kasvatustajattelu näyttää jättäneen jälkensä liikkeeseeni. Kun apostoli Paavalin, Laestadiuksen ja Raattamaan kysymys aikanaan oli, kuinka voittaa sieluja Kristukselle, vanhoillislestadiolaisuudessa kysymys kuuluu, kuinka *juurruttaa* lapset ja nuoret Jumalan valtakuntaan. Helppo ratkaisu tähän on ollut yksinkertainen sosialisatio: yhdistysten lapsi- ja nuorisotyö yhdessä sen kanssa, että vanhemmat pyrkivät varmistamaan, että lapset ovat muulloinkin mahdollisimman suuren osan ajastaan *uskovaisten* eli vanhoillislestadiolaisten kavereiden ympäröimiä. Resepti toimii ja joukko pysyy suhteellisen hyvin koossa.

Sivuvaikutuksena on, että seurakunta käy yhä suuremmaksi ja Kristus yhä pienemmäksi. Seurakunta on armon väline. Se on kilvoituksen usein ainoa relevantti ympäristö, moraalitonta käytöstä yhteisöön kuulumattomia kohtaan vaikkapa talouselämässä tai politiikassa suvaitaan yleensä hyvin armollisesti. Seurakunta on uskon ja kuuliaisuuden kohde. Seurakuntaa tulee rakastaa; jos jostakusta sanotaan, ettei seurakunta näy hänelle enää rakkaana, hänelle ei voi kuulua enää juuri sen huonompaa. Hengen keskeisimmät ja kauneimmat hedelmät ovat ilolla osallistua Siionin työhön ja kannustaa läheisiä, erityisesti omia jälkeläisiä, seuroihin sanan kuuloon. Minkäänlaiseen seurapuheiden reflektointiin ei kuitenkaan kannusteta, joten seuroihin osallistumisenkin idea on jonkinlainen yhteisöllisyys itsessään, ei esimerkiksi koetella ja tutkia kuultua sanaa – vaikka sitä edellyttävät mm. Paavali (1.Kor.14:29) sekä ymmärryksen ehtona kognitiivinen psykologia. Elämän Herra itse kutsuu paitsi kuulemaan, myös ymmärtämään (Mark.7:14).

Vanhoillislestadiolaisuudessa syytteen fokusoitumisesta seurakuntaan Ihmisen Pojan kustannuksella on tavattu vastata, ettei Kristusta voi erottaa ruumiistaan. Raattamaa ja kumppanit eivät kuitenkaan tainneet katsella uskon silmin orjantappuroilla kruunattua seurakuntaa.

Pyhästä sisällöstä muodon pyhitykseen

Väkevä pietistinen herätys pohjoisen periferiassa antoi sen sivistymättömille, alemmuudentuntoisille asukkaille mahdollisuuden nostaa päänsä pystyyn ja katsella tavalla tai toisella parempiosaisia kerrankin silmiin samalta korkeudelta tai, kuten esimerkiksi vanhoillislestadiolainen eksklusiivinen seurakuntaoppi osoittaa, jopa yläpuolelta. Tämä mentaliteetti ei ole ollut omiaan edistämään sovittelua nuoren, nopeasti kasvaneen liikkeen sisäisissä ristiriidoissa, joten lestadiolaisuus on ollut hajaannusherkkä.

Siinä vanhoillislestadiolaisuudessa, johon minä olen kasvanut, liikkeen yhtenäisyyttä ja sen jäsenten yksimielisyyttä on vaalittu hyvin määrätietoisesti. Paineet vain ovat aivan liian suuret, koska liian suurin saappaisiin asettuneet hätäntyneet lestadiolaismaallikot ovat aikoinaan takoneet opinkappaleen, jonka mukaan Kristuksen elävä seurakunta on yksimielinen. Sitä, missä asiassa, ei osata rajata. Joten erimielisyys seurakunnan keskuudessa asiasta riippumatta merkitsee vanhoillislestadiolaisten – edelleen hyvin monien meistä – mielissä sitä, että joku tai jotkut seurakunnan, siis vanhoillislestadiolaisen paikallisen yhteisön, jäsenistä on menettänyt tai vähintäänkin vaarassa menettää oikean, pelastavan kristillisen uskonsa. Saman kuilun partaalla on jokainen, joka on tekemisissä erimielisyyden kanssa: vaarassa valita väärin ja siten joutua armosta osattomaksi. Tämän vuoksi vanhoillislestadiolainen yleensä kykenee toimimaan konsensuksen illuusion rikkouduttua kutakuinkin yhtä harkitusti kuin jänis auton ajovaloissa.

Edellä mainitun opinkappaleen ja siitä johtuvan paineen vuoksi yksimielisyys on vanhoillislestadiolaisuudessa sääntö, jonka rikkomisesta rangaistaan. Yksimielisyyden sääntö on ilmaisu pyrkimyksestä säilyttää saavutettu yhtenäisyys. Suuremman yksimielisyyden rakentaminen näissä oloissa on hankalaa, se kun edellyttäisi erimielisyyden tunnustamista. Puolustusota on hallitseva ajatusmalli, vaikka apostolit kuinka kehottavat ja rohkaisevat seurakuntia kasvamaan, rakentumaan ja yltämään yhä parempaan ymmärrykseen ja harkintaan. Strategiasta keskustelu liikkeen piirissä on yleensä mahdotonta, koska sen valintaa ei alun perinkään liene ohjannut tiedostava harkinta vaan kaikkea uskoa, toivoa, rakkautta ja luottamusta väkevämmältä vaikuttava pelko.

Erilaisuuden sietäminen on kaiken vuorovaikutuksen edellytys. Vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä kollektiivinen turvallisuuden tunne järkkyy niin herkästi, ettei erilaisuutta voida sietää. Tämä vaarantaa koko yhteisön alkuperäisen tarkoituksen, sikäli kuin se on tarjota jäsenilleen kristillinen seurakuntayhteys, mahdollisuus kohdata Kristus muissa kristityissä. Kun erilaisuuden sietokyky seurakunnassa on olematon, kristityn on sallittua katsella toisessa lähinnä vain omaa peilikuvaansa.

Asettuminen puolustukseen, joka vanhoillislestadiolaisuudessa näkyy liikkeen tasakoosteisuuden varjeluna tarvittaessa väkivalloin, torjuu vanhoillislestadiolaisten

yksilöiden paitsi kielteistä, myös myönteistä muutosta. Taivastie, jota Vapahtaja itse vertaa vuorisaaunan lopussa talon rakentamiseen ja apostolit myöhemmin kilvoitukseen eli kilpailuun, jos mikä, on jatkuvaa muutosta ja kasvua. Miten se käy päinsä, ellei seurakunnassa siedetä kristittyjen erilaisuutta? Kaikkia ikäkausia edustavan ihmisjoukon tasatahtisena muutoksena?

Vaikka yritystä on, liikkeen jäsenten ja siten koko liikkeen vähittäistä muutosta ajan myötä ei voida estää. Se Jumalan sana, jota vanhoillislestadiolaisuudessa jatkuvasti kylvetään, itää ja kasvaa kuulijoiden sydämissä. Aika kuluu, ja 60- ja 70-luvuilla muottiin valettu vanhoillislestadiolaisuus palvelee piirissään kasvavaa Kristuksen seurakuntaa päivä päivältä vähemmän. Alun perin elävään seurakuntaelämään kuuluneet elementit institutionalisoituvat, menettävät alkuperäisen merkityksensä ensin alkuperäisiä heikommille variaatioilleen ja lopulta taantuvat pelkäksi tapakulttuuriksi. Nostan esimerkkeinä näistä esiin vanhoillislestadiolaisen synninpäästön, tervehdyksen ja saarnan.

Synninpäästö

Synninpäästön sanamuodosta pidetään vanhoillislestadiolaisuudessa kiinni, vaikka verimystiikka ei muuten ole vanhoillislestadiolaisuudessa säilynyt kuin vanhoissa Siionin lauluissa. Sanamuotoa toistetaan, vaikka sanamuodon valintaan aikanaan ohjanneet syyt ovat lakanneet olemasta. Näin synninpäästö on muuttunut magiaksi. *Hocus pocus*.

Synninpäästömagia vieraannuttaa kristinuskosta. Siitä, että Jumalan armo on uskossa, jossa olemme armosta osallisia Pojan sovitusyöstä. Ei synninpäästössä. Eräs vanhoillislestadiolainen nuorisojoukko pohti taannoin, mikä on sen osa, joka hurjastelee liikenteessä, kolaroi ja kuolee välittömästi. Liikenteen vaarantaminen on synti, ja kun lähtö tulee pikaisesti, mistään ei ehdi saada synninpäästöä, joka siitä vapauttaisi. Onko edessä siis kadotus ylinopeuden vuoksi? Ratkaisuksi ei keksitty kolaroijan uskoa, jossa hän on osallinen Jumalan armosta. Sen sijaan kysymystä pohtinut joukko tuli siihen tulokseen, että tällaiset pikkujutut saadaan *etulahjana* anteeksi, ja vain isommat kolttoiset edellyttävät kadotuksen uhalla kuittaamista synninpäästöllä ennen viimeistä tilinpäätöstä.

Tervehdys

Vanhoillislestadiolainen tervehdys kohdattaessa on Jumalan terve ja erottaessa Jumalan rauhaa(n). Tervehdykset ovat menettäneet merkityksensä hyvän toivotuksina kristittyjen välillä ja ovat tätä nykyä lähinnä ryhmätunnuksia. Olen itse kokeillut toivottaa mm. Herran rauhaa, siunausta, armoa ja rauhaa Kristuksessa tai vaikkapa vain Jumalan rauhaa kohdattaessa, ja reaktiot ovat vahvan pääsäännön mukaan hämmen-

tyneitä ja torjuvia. Vaikka tervehdys on sisällöllisesti aivan sama, määrämuotoisen ryhmätunnuksen käyttämättä jättäminen herättää kysymyksen, kumman tervehtijä ei enää katso kuuluvan yhteisöön, tervehdittävän vaiko itsensä. Toivoa hyvää toiselle on merkityksetöntä samaan yhteisöön tunnustautumisen rinnalla. Hengellinen tervehdys perinteisen tervehdyksen sijasta myös häirinne läpeensä sekulaarien vanhoillislestadiolaisten rauhaa Jumalasta.

Saarna

Vanhoillislestadiolainen seurasarna on vakiintunut muotoonsa. Ensin luetaan Raamatun teksti ja sitten puhutaan puolesta tunnista kolmeen varttiin. Alun perin saarnat olivat raamatunselityspuheita. Ongelmat alkavat siitä, että harva puhuja uskaltaa poiketa vakiintuneesta muodosta silloin, kun se ei palvele kyseisen saarnan sisältöä. Joten Raamattua luetaan, aiottiinpa sitä selittää taikka ei. Toisinaan puhuja toteakin lukevansa Raamatun tekstin puheensa *johdannoksi* (eli ei aiheeksi). Se saa minut aina aprikoimaan, mahtaako sillä kertaa olla kyseessä erityisen rohkea puhuja vaiko freudilainen lipsahdus. Silloin, kun puhe sattuu etenemään johdonmukaiseen päätepisteeseensä ennen aikojaan, useimmat puhujat jatkavat jaaritellen niitä näitä kelloa vilkuillen, kunnes määräaika on täytetty.

Seurojen kaavamainen muoto luo tapahtumaan pyhyden tuntua. Ainakin penkikiuskovaisten parissa tuntuukin olevan tavallista pitää saarnaa suorana jumalallisena ilmoituksena. Tästä näkökulmasta Raamatun tekstin rooli puheen *johdantona* onkin ymmärrettävämpää kuin jos puhetta ajatellaan Jumalan sanan selityksenä ja tulkitana. SRK on viime vuosina tietoisesti vahvistanut seurapuheiden mystifointia siellä täällä käytetyillä sloganeilla ”Jumala puhuu” ja ”Herra puhuu”.

Puheiden pyhitetty muoto on omiaan hämärtämään sitä, että rauhanyhdistysten saarnatuoleista pidetään ylösnoussutta Kristusta kirkastavien saarnojen ohella täysin kelvottomia ja toisinaan törkeästi Jumalan sanaa raiskaavia puheita. Kaikki kuunnellaan hiljaa loppuun asti, lauletaan päälle virsi ja sitten lähdetään puuhaamaan muuta. Seurojen merkitys ei ole saarnatussa sanassa.

Johtajien ja johtajuuden rappio

Rekisteröidyiksi yhdistyksiksi organisoidussa vanhoillislestadiolaisuudessa ei ole päässyt kehittymään toimivaa yhdistysdemokratiaa. Liikkeen johtomiehet – yhdistysten nimittämät puhujat sekä paikallisyhdistysten ja keskusyhdistyksen avainhenkilöt – näyttävät minusta olevan pitkälti itse itseään täydentävä korporaatio. Pelon ilmapiirissä uusien johtomiesten keskeisimmäksi valintaperusteeksi muotoutuu luontevasti lojaliteetti vanhaa järjestystä kohtaan. Tämän vuoksi vanhoillislestadiolaisten paimenten omakohtainen hengellisyys sekä Jumalan sanan tuntemus ja ym-

määräns heikkenevät sukupolvi sukupolvelta. Seurauksena johtajilla on yhä suurempia vaikeuksia yltää siihen hengelliseen johtajuuteen, joka olisi tarpeen Herran lauman paimentamiseen muuttuvassa maailmassa. Ainoaksi vaihtoehdoksi jää konservatiivisuus; kun ymmärrys ja rohkeus eivät riitä ottamaan askelia eteenpäin, asetutaan puolustuskannalle ja pyritään edes säilyttämään kaikki mahdollisimman muuttumattomana, jotta tilanne ei ainakaan huonone.

Koska puolustukseen asettumisen syynä on juuri johtajien kyvyttömyys ja kyvyttömyyden tiedostamisesta johtuva epävarmuus, puolustustaistelu ei ole menestyksenkäs vaan se vahvistaa rappiota. Kun tehdään valintoja, mistä pitää kiinni ja mistä voidaan voimavarojen loppumisen pelossa karsia, hyvää tarkoittavien kyvyttömien johtajien näkemyksen ohuus saa aikaan sen, että säilytettäväksi valikoituu pintataso, muoto. Sisältö, jota ei ymmärretä, saa rapistua rauhassa. Vanhoillislestadiolaisuudessa on paljon nuoria puhujia, jotka hallitsevat diskurssin, vanhoillislestadiolaisen kaanaan-kielen, erittäin hyvin, mutta joilta en uskalla vastauksen pelossa kysyä, mitä he bibliallisilla sanoillaan tarkoittavat. Kun sanoja aikanaan voimallisen herätyksen pauhussa etsittiin kuvaamaan sitä, mitä koettiin ja ymmärrettiin, nyt pyritään pitämään kiinni enemmän noista sanoista kuin kokemuksesta ja ymmärryksestä. Ei huomata sitä, että koska elämme eri kulttuurissa, saman uskonsisällön ilmaisemiseen tarvitaan eri sanoja kuin viisikymmentä, sata tai sataviisikymmentä vuotta sitten.

Lampaiden vieraantuminen

Kun paimenetkin vastoin velvollisuuksiaan edistävät rappiota, vanhoillislestadiolaiset lampaat eivät ymmärrettävästi ole juuri voineet eivätkä voi muuta kuin vieraantua kristinuskosta. Hengellisyys on vaikea asia vanhoillislestadiolaiselle siksi, koska (viimeistään) 60- ja 70-luvuilla puolustuskannalle asettunut vanhoillislestadiolaisuus määritteli itsensä Jumalan valtakunnaksi ja samalla asetti yksimielisyyden liikkeen sisällä säännöksi. Ajatusta pyhästä muuttumattomuudesta vaalitaan edelleen ainakin useimmissa ympyröissä liikkeen sisällä, joten tilanne on periaatteessa sama. Vanhoillislestadiolaisen pitäisi edelleen kyetä olemaan palava pietisti, joka henkilökohtaisen kääntymyksen tuomalla järkähtämättömällä varmuudella uskaltaa julistaa oman seurakuntansa Jumalan valtakunnaksi ja kaikki siihen kuulumattomat asiaan enää tarkemmin perehtymättä perkeleen omiksi epäuskoisiksi. Ja joka elää seurakunnassa, jonka jäsenet prosessoivat uskonkysymyksiä yhdessä Raamatun äärellä niin aktiivisesti ja huolellisesti, että seurakunnan yksimielisyys on hänelle empiiristä tietoa eikä apriorinen lähtökohta.

Vanhoillislestadiolaisen tulee kyetä ottamaan tämä yhden sukupolven kehityskaaren päätepiste seurakuntakurin uhalla hengenelämänsä lähtökohdaksi. Vanhoillislestadiolaisen *lapsen usko -konstruktion* mukaisesti uskovaisiksi synnyttään ja lapsi on

uskon esikuva. Väärässä saa olla, mutta ei enää sitten, kun joku hengellinen auktoriteetti (saarnamies) on kertaalleen selittänyt, miten asia menee. Uskossa ei kasveta.

Ymmärrettävästi useimmat eivät täytä tätä mittaa. Arvelen, että harva ylittää koskaan sellaiseen varmuuteen, että uskaltaa seistä avoimesti molemmin jaloin vanhoillislestadiolaisen maailmankuvan takana; pitää pyhinä niitä, joita uskovaisiksi kutsutaan ja kadotukseen matkalla olevina niitä, joista käytetään epäuskoisen nimitystä; uskoa seurakunnan yksimielisyyden todella olevan niin vallitseva sääntö, että erimielisten vainoaminen käyttäen keppinä edellä mainittua yksimielisyyttä on perusteltua; kyetä elämään uskossa onnellisena ajatellen, että elävän uskon tunnusmerkki on sen muuttumattomuus, vaikka vain kuolema on muuttumaton.

Vanhoillislestadiolaisen yhteisön väkivalloin ylläpidettävän todellisuuskäsityksen ja todellisen elämän välistä ristiriitaa ratkotaan erilaisin kompromissein. Vallitseva todellisuuskäsitys vaihtelee tilanteen mukaan. Rauhanyhdistyksellä eletään yhteisön todellisuudessa; opiskelussa, työssä ja harrastuksissa ja yleensä yhteisöön kuulumattomien kanssa vuorovaikutettaessa puolestaan vanhoillislestadiolainen maailmankuva jää sivummalle, eikä näille ihmisille yleensä muisteta mainita, että he ovat epäuskoisia, väärähengellisiä, omavanhurskaita tms.. Sukupolvia aikaisemmin kristallisoituneesta napapiirin herätyskristillisestä maailmankuvasta kiinni pitäminen hajottaa, ahdistaa ja pakottaa epärehellisyyteen.

Vanhoillislestadiolaiset ovat enimmäkseen kummallisen maallisia ainoan totuuden yhteisön jäseniksi. Otaksun sekularisaation olevan suojautumiskeino yhteisön maailmankuvan tuomilta ristiriidoilta. Monet tällaiset yhteisöt eristäytyvät, kaipa juuri siksi, että edellä kuvattu ristiriitaisuus on lopulta sietämätöntä. Vanhoillislestadiolaiset sen sijaan ovat jääneet yhteiskuntaan. Tämän mahdollistamiseksi vanhoillislestadiolaisuudessa on kiinnostavalla tavalla pidetty yhteisönä kiinni käsityksestä ainoan totuuden hallinnasta, mutta rajattu tämä hengellinen todellisuus yhteisön jäsenten keskuuteen, kuten rauhanyhdistykselle ja perheeseen. Rauhanyhdistyksellä ihmiskunta jakautuu meihin uskovaisiin ja noihin epäuskoisiin, joista sopii puhua pahaa. Työelämässä noiden epäuskoisten kanssa vanhoillislestadiolaiset kuitenkin yleensä lienevät ihmisiä ihmisille. Yhteisön todellisuuden ja yhteiskunnallisen inhimillisen todellisuuden välinen ristiriita väistetään siten, ettei niitä tuoda samalla elämänalueelle. *Moses is Moses, business is business*. Kun tällaiseen toimintatapaan kasvaa, se tuntuu hyvin luonnolliselta ja syytökset sen epärehellisyydestä käsittämättömiltä. Se kuitenkin on epärehellistä. Muita, mutta ennen kaikkea itseä kohtaan.

Yhteisön toiminnassa tuetaan vanhoillislestadiolaisten etäisyyden ottoa kristinuskosta tai siitä kuinka se liikkeen piirissä on tavattu ymmärtää. Hengelliset kysymykset on ratkaistu SRK-johtoisesti, joten niistä ei tarvitse enää ahdistua; riittää, että tehtyjä ratkaisuja noudatetaan. Raamatun lukemisesta yksin varoiteltiin varovaisesti vielä minun teinivuosiinani; nykyään sitä ei toivottavasti kehdata enää tehdä missään. Minä jouduin lukemaan Raamattua salassa, koska se oli vanhoillislestadiolaisessa kasvuyym-

päristössäni jotain kertakaikkisen outoa ja hyvää selitystä vaativaa. Mitä voi vastata, kun kristillisen lahkon jäsen ihmettelee kiinnostusta Raamattua kohtaan?

Se kristillisen uskon tulkinta, jonka vanhoillislestadiolaisuudessa halutaan ajatella olevan liikkeen jäsenten yhteinen nimittäjä, lienee lopulta elämän positiivinen sisältö ja tarkoitus aika harvalle. Vanhoillislestadiolaisuus on ennen kaikkea elämän viitekehys ja muoto. Jokin aika sitten pääsin kuulemaan vanhoillislestadiolaisten perheenisien keskustelua, jossa porukalla todettiin lisääntymisen ja uuden sukupolven kasvattamisen olevan elämän tarkoitus ja onnen lähde. Näkemys on biologiselle organismille luonteva, mutta ristiriidassa kristinuskon (myös vanhoillislestadiolaisittain ymmärrettynä) kanssa. Kristinuskon näkee ihmisen Isän sylistä kauas eksyneenä ja ihmisen kutsumuksena ja kestävän onnen lähteenä paluun tuohon syliin ja yhteyteen Jumalan kanssa Pojan avaamaa tietä, jolla meitä odottavat syntien anteeksiantamus, ruumiin ylösnousemus ja iankaikkinen elämä.

Onko ristin juurelle mahdollista palata?

Autoritaarinen yhteisö on saanut viime vuosina varsin kielteistä julkisuutta erityisesti lasten seksuaalisen hyväksikäytön peittelyyn ja ihmisoikeusongelmiin liittyen. Seurauksena liikkeessä esiintyy jonkinlaista turbulenssia, mutta koko liikkeen mitassa se näyttää suhteellisen maltilliselta. Lähtitulevaisuudessa en näe minkään uhkaavan vanhoillislestadiolaista uneliasta talostelua. Sunnuntaisin käytetään lapset pyhäkoulussa. Illalla mennään perheellä seuroihin. Penkissä istutaan puheet kodikkaan turvallisessa ilmapiirissä. Väliajalla kahvitellaan ystävien kanssa ja vaihdetaan kuulumisia. Kesällä käydään suviseuroissa ja muissa kesäseuroissa, joissa hymyilevät ihmiset syövät jäätelöä. Välillä leivotaan myyjäisiin. Lapsia opetetaan pyytämään anteeksi kun on ollut tottelemattomuuksia ja lukemaan iltaisin iltarukous. Ajomatkoilla kuunnellaan SRK:n äänitteiltä Siionin lauluja. Olohuoneen kirjahyllyssä on iso Biblia, jonka fraktuuraa kukaan ei ole tottunut lukemaan.

Vanhoillislestadiolaisuudessa on nähtävissä useita ongelmia, mutta niistä pitkällä aikavälillä olennaisin ja samalla monien muiden ongelmien syy on mielestäni hengellisen pääoman köyhtyminen. Kristus joutuu käymään liikkeessä yhä pienemmäksi liikkeen itsetarkoituksellisen hallinnon tieltä. SRK:n puheenjohtaja Olavi Voittoinen pohti Pudasjärven rauhanyhdistyksen 80-vuotisjuhlapuheessaan liikkeen ja yhdistysten tarkoitusta ja totesi, että ”vanhoillislestadiolaisen elämänliikkeen perustehtävä on ihmisen opastaminen Jumalan rauhaan ja hoitaminen sen yhteydessä” (*Päivämies* 49/2012). Vielä Lähetystoimiston päätoimiston aikaan edellä mainittu opastamistehtävä oli kuitenkin tehtävistä ainoa. Tällä hetkellä lähetystyö ja sielunhoito eivät näyttäyty liikkeen perustehtävinä sen enempää oikeudellisesti yhdistysten säännöissä kuin vaikkapa SRK:n kulurakenteessa. Siitä olen Voittosen kanssa samaa mieltä, että lähetystyön *pitäisi* olla liikkeen ja sen yhdistysten perustehtävä.

Lähetystoimen päätoimistosta keskusyhdistykseksi, herätysliikkeestä elämänliikkeeksi: suunta näyttää minusta selvältä. Päivä päivältä selkeämmin vanhoillislestadiolaisuudessa ajatellaan, että Jumalan valtakunnan työtä on se, kun palvelemme yhteisönä itse itseämme.

Mitä pitempään tämä Brezhnevin aika vanhoillislestadiolaisuudessa jatkuu, sitä vaikeampaa minun on uskoa mahdollisuuteen hallittuun suunnanmuutokseen kohti parempaa, näivettyvästä uskonliikkeestä uskossa ja uskosta eläväksi ja kasvavaksi Kristuksen seurakunnaksi. Jos nykyinen vanhoillislestadiolaisuus menettää totunnaiset muotonsa, en usko jäljelle jäävän juuri mitään. Tämä tiedostettaneen siinä määrin, että sen enempää hajaannusta liikkeen puitteissa kuin eroa kirkosta ei ole tulossa. Molemmat mullistukset pakottaisivat vanhoillislestadiolaiset sen tosiasian eteen, että meillä on paljon yhdistäviä tekijöitä, mutta kristillinen usko ei kuulu niihin. Se hävittäisi tomuksi suuren, kauniin ja vauraan liikkeen, jossa niin monilla ihmisillä on niin hyvä olla ja jossa pahoinvoivatkaan eivät yleensä uskalla haaveilla paremmasta. Kirkon muutos valtionkirkosta uskonnonvapautta perusoikeutena toteuttavaksi yhteisöksi on vienyt pohjan pois vanhoillislestadiolaiselta suhtautumiselta kirkkoon hengellisenä esivaltana. Tämänkin kysymyksen osalta joudumme laittamaan laput tiukasti silmillemme pelossa, että yhteisömme todellisuus hajoaa tuhkakksi. Tiedämme, että niin voi käydä.

Vanhoillislestadiolaisuus tänään on kuin seurue, joka on viettänyt hauskan illan nuotion äärellä. Vaikkapa Haapajärven Hautakankaalla. Nuotio pimenevässä illassa on luonut taianomaisen yhteyden sen ympärillä istuvien välille. Lämpö ja valo, nauru ja laulu, ylimaallinen ilo pienessä piirissä on tehnyt ympäröivän kylmän ja pimeän maailman merkityksettömäksi. Onnen hetken toivoisi jatkuvan ikuisesti. Jossain vaiheessa eväät on kuitenkin syöty ja viimeiset puut nuotiossa alkavat hiipua. Liekit eivät enää valaise, hiillos alkaa harmaantua. Kylmä hiipii vaivihkaa lähemmäs. Piiri istuu hievahtamatta paikoillaan, nauttien loppuun asti yhteisestä onnen hetkestä. Kukaan ei haluaisi särkeä lumousta ja pukea sanoiksi sitä, minkä itse kukin alkaa tuntea.

Lestadiolaisen vanhurskauttamis- ja seurakuntaopin historiallisia juonteita

Lestadiolaisten pappien kokous Iissä 1885 ja saarnaaja Juhani Raattamaan kannanotto sen päätöksiin

Mauri Kinnunen

Lestadiolaisen alkuherätyksen uskonnollisiin tunnuksiin on luettu niin sanotut liikutukset, ulkonaisen elämän parannuksen vaatimus, julkinen synnintunnustus ja suullisen synninpäästön eli ”taivasten valtakunnan avainten” käyttäminen, ehtoolliskäyntien lisääntyminen, voimakas käännäysinto ja eksklusiivisuus. Tuossa vaiheessa ulosrajaava jako tehtiin heräämättömien ja herätykseen liittyneiden välillä, ei suhteessa muihin uskonnollisiin liikkeisiin. Herätysliikkeen sisällä ei ollut kuitenkaan muodostunut yhtenäistä linjaa moniin keskeisiin opillisiin asioihin eikä myöskään sen suhteesta evankelisluterilaiseen kirkkoon. Lestadiolaisuuteen liittynyt papisto kokoontui ensimmäisen kerran alkusyksystä 1885 niitä muotoilemaan Iin pappilaan. Kokous antoi kannanoton, jota liikkeen arvostetuin maallikkosaarnaaja Juhani Raattamaa (1811-1899) kommentoi Iin kokouksen toiselle keskeiselle lestadiolaispapille Pehr Olof Grapelle (1844-1903) lähettämässään kirjeessä lokakuussa samana vuonna. Sekä Iin kokouksen kannan-

otossa että Raattamaan kirjeessä nousevat esille lestadiolaisuutta tänäkin päivänä keskusteluttavat kysymykset:

- 1) Missä ja miten ihminen vanhurskautetaan? ja
- 2) Kuka ja miten piirtää Jumalan maanpäällisen seurakunnan rajat?

Taustaa

Evankelisluterilaisen kirkon ja kasvavan lestadiolaisen herätyksen keskinäiset suhteet olivat lähes alusta alkaen jännitteiset. Lestadiolaisuudeksi nimetty liike sai alkunsa kylläkin kirkon sisällä, mutta sen toiminta oli vapaata sekä seurakuntarajoista että muodollisista pätevyysvaatimuksista. Jokaisella herätykseen liittyneellä uskottiin olevan ”Pyhän Hengen pappeus”, joten papistolta tai kruunun virkamiehiltä ei kyselytoimintalupia. Tämä johti kahnauksiin sekä kirkollisen että maallisen vallan kanssa. Laestadiuksen kuoleman (1861) jälkeen maallikkojen johtamaksi jäänyt herätysliike tempasi vähitellen mukaansa myös pappeja. Heitä oli liikkeen toiminnassa 1880-luvun puolivälissä noin parikymmentä. Lähes kaikki lestadiolaistuneet papit kävivät 1860-luvun lopulta lähtien ajoittain kiivasta polemiikkaa herätysliikettä arvostelevien kollegoidensa kanssa. Puolustautumisen aloitti Ylitorniolla isänsä apulaisena tuolloin toiminut Karl Abiel Heikel (1846-1919) *Kyrkligt Weckobladissa* 1867. Karl Abielin isällä, Ylitornion kirkkoherra Albert Heikelillä (1812-1880), oli pitkään myönteinen asenne lestadiolaisuuteen, mutta itse hän liittyi liikkeeseen 1870-luvun alussa. Tämän jälkeen isä osallistui polemiikkiin poikansa rinnalla kirjoituksillaan Uudessa Suomettaressa ja Oulun Wiikko Sanomissa vuosina 1875-1876. Heikelien lisäksi herätysliikepolemiikkiin osallistuivat lestadiolaistuneista papeista varsinkin Enontekiön kappalainen Aatu Laitinen (1853-1923) toimittamansa Kristillisen Kuukauslehden palstoilla sekä Säkylän kirkkoherra Vilhelm Adrian Mandellöf (1848-1916) Kristillisessä Kuukauslehdessä että muissa lehdissä.

Vähitellen alkoi herätysliikkeestä ilmestyä poleemisen lehtikirjoittelun lisäksi analyyttisempiä ja laajempia yhteenvetoja. Ruotsalainen Jakob Albert Englund (1823-1914) julkaisi vuosina 1874-1876 *Teologisk Tidskriftissä* artikkelisarjan *Lars Levi Laestadius. En kyrklig tidsbild*.¹ Vuonna 1880 ilmestyi Kalajoen kappalaisen Juho Tanskasen erittäin kärkevä *Hihhulilaisuus oikeassa karwassansa; sen esitys ja tarkastus*. Samana vuonna Härnösandin piispa Lars Landgren (1810-1888) kirjoitti *Teologisk Tidskriftissä* kriittisen artikkelin *Några ord om Laestadianismen och bigtlärän*. Vuonna 1873 Kittilän kirkkoherraksi valittu Karl Abiel Heikel julkaisi kirjansen *Kertomus hengellisistä liikunnoista Lapissa ja Pohjanmaalla, viimeisinä kolmena-*

1 Englundin artikkelisarja ilmestyi J.F.Helmanin suomentamana *Kolkuttaja*-lehden liitteinä vuosina 1908-1909.

kymmenenä vuonna, jossa hän selitti lestadiolaisuuden oppikäsitteitä. Seuraavana vuonna Heikelin isä, Albert Heikel, julkaisi kirjasen *Wielä muutama sana hengellisistä liikunnoista Lapissa ja Pohjanmaalla*. Keskeisenä teemana Heikelien kirjoissa ja lehtikirjoituksissa oli, että lestadiolaisuus on luterilaisuutta.

Jakob Albert Englund kuvasi artikkelisarjassaan *Teologisk Tidskrift*issä, miten lestadiolaisuus, jota hän nimittää alkuaan ”mitä laillisimmaksi kirkolliseksi suunnaksi”, oli vähitellen muuttunut evankelisemmaksi. Hänen mukaansa liike oli jo 1870-luvun puolivälissä jakautunut kahtia. Englund nimittää suuntia uuslestadiolaisuudeksi ja vanhaksi lestadiolaisuudeksi. Edellistä hän kuvaa äärimmäiseksi ja jälkimmäistä, johon kuuluvat hänen mukaansa liikkeessä olevat papit, maltilliseksi. Liikkeen sisällä olleita jännitteitä purkautui vuonna 1875 Alkkulan kokouksessa, jossa käsiteltiin kahden mielipiteitä jakanutta käsitystä: *Kolmen kyynärän Jumala ja julkirippioppi*. Kokous tuomitsi molemmat harhaoppina. Maallikoitten ja joidenkin herätysliikkeen pappien välinen jännitys oli purkautunut näkyväksi 1880-luvun alussa riidassa Amerikan Suomalaisen Aapisen sananmuodosta. Vastakkaisina osapuolina riidassa olivat Calumetin apostoliluterilaisen seurakunnan maallikkopappi Juho Takkinen (1838-1892) ja Kittilän kirkkoherra Karl Abiel Heikel. Takkista tukivat lähes kaikki herätysliikkeen vanhimmat maallikkosaarnaajat, kuten Juhani Raattamaa, Erkki Antti Juhonpieti (1814-1900), Pietari Hanhivaara (1833-1926), Fredrik Paksuniemi (1840-1921) sekä Olli Puljula (1824-1911). Heikelin tukena olivat papeista Aatu Laitinen ja Ruotsin Ylitornion kirkkoherra Pehr Olof Grape sekä maallikoista Mathilda Fogman (1835-1921), Iisakki Huhtasaari (1826-1903) ja Heikki Ylinenpää (1826-1905). Ulkoisen paineen ohella siis myös herätysliikkeen sisäinen kehitys loi tarvetta herätysliikkeeseen liittyneiden pappien yhtenäisille linjauksille.

Lestadiolaispappien kokous ja sen kannanotto

Syyskuun alussa 1885 yhdeksän herätysliikkeeseen liittynyttä pappia sekä joitakin nimeämättömiä maallikkosaarnaajia kokoontui Ii:n pappilaan pohtimaan opillisten asioiden lisäksi herätysliikkeen asemaa evankelisluterilaisessa kirkossa. Tilaisuuden suunnittelusta ei ole säilynyt juurikaan tietoja. Tosin edellisenä syksynä olivat veljekset Karl Abiel ja Oskar Immanuel Heikel (1858–1941) pohtineet kokouksen järjestämisestä. Dosentti Seppo Lohi (2007, 323) nimeää Pudasjärven kirkkoherraksi siirtyneen Karl Abiel Heikelin kokouksen sieluksi. Toisena keskeisenä toimijana kokouksessa oli hänen mukaansa Pehr Olof Grape. Iin kokouksen julkilausumassa onkin havaittavissa jopa sanatarkkoja lainauksia sekä Heikelin että Grapen julkisuudessa aikaisemmin esittämistä näkemyksistä.

Aatu Laitinen julkaisi Iin pappeinkokouksen kannanoton seuraavana vuonna Kristillisen Kuukauslehden helmikuun numerossa. Kannanotto oli ryhmitelty kolmeen päälukuun, jotka olivat:

- I N.k. lestadilaisen liikkeen merkityksestä kirkollemme ja kansallemme.
- II. Kuinka tulee meidän kohdella muihin hengellisiin liikkeisiin kuuluvia henkilöitä?
- III. Voiko herännyt sielu tulla autuaaksi-tekeväiseen uskoon luetun sanan kautta? Ensimmäisessä luvussa lestadiolaispapit käyvät selkeästi puolustamaan maallikkojen avaintenvaltaa ja toteavat herätyksen historiallisesti oikeutetuksi:

Kokous oli yksimielisesti sitä mieltä, että lestadilainen liike, kuten kaikkikin kristilliset liikkeet, on tuottanut paljon hyvää kirkollemme ja kansallemme, sillä 1:ksi on Raamatun oppi ripistä ja synnin päästöstä eli yleensä taivaan valtakunnan avainten vallasta, jonka n.k. valtiokirkko yleisesti on laiminlyönyt, jälleen valkeuteen tuotu ja lestadilaisessa liikkeessä pantu käytäntöön; samaa on tehty muunkin Jumalan sanan kanssa. – Kun Kristuksen seurakunta on langennut penseyteen ja syntiin, hyljäten Kristuksen opin päätötuudet elämässä, nimittäin parannuksen ja uskon, niin osoittaa Raamattu ja kirkkohistoria, että Jumala semmoisina pimeinä aikakausina on herättänyt kristillisiä liikkeitä, jotka ovat herättäneet sen nukkuvan kirkkokunnan ja Kristuksen opin jälleen kuolleesta kaavakristillisyydestä arvoonsa ja käytäntöön panneet. Senkaltainen herättäväinen ja virkistävä liike on myös lestadilainen liike sekä kirkollemme että kansallemme ollut.

Lisäksi luvussa todettiin liikkeen olevan evankelisluterilaiselle kirkolle uskollinen ja sen torjuvan separaatiopyrkimykset:

Eikä tällä liikkeellä millään muotoa ole ollut eikä ole tarkoituksena luopua valtiokirkosta eikä se liioin ole ottanut sitä nimeä ”lestadilainen liike”, vaan vastustajat ovat sen sille antaneet.

Kannanotossa korostettiin herätyksen mukanaan tuomana myönteisenä asiana Raamatun lukemisen ja selittämisen piristymistä:

2:ksi on lestadilainen liike herättänyt kansassa ahkeraa ja syvällistä Raamatun tutkintoa. – Senkaltaisen tutkimisen kautta ovat monet lestadilaisen liikkeen alalla saaneet suuren puukstavillisen tiedon Raamatuista ja monet myös syvällisen hengellisen käsityksen Jumalan valtakunnan salaisuuksista, niin että tuhansille sieluille ovat seuroissansa Raamattua selittäneet herätykseksi ja uskoon saattamiseksi sekä uskon elämän vahvistamiseksi.

Herätyksen tuomana positiivisena seurauksena todettiin lisäksi elämäntapojen siistiytyminen. Tämä näkyi ennen kaikkea herätykseen liittyneiden keskuudessa, mutta heijastui myös laajemmin ympäröivään yhteiskuntaan:

Yleinen siveys elämässä seurannut tätä liikettä. Niin on ei ainoastaan juopumuksen, vaan muittenkin hallitsevaisten syntein harjoitus kansassa suuressa määrässä vähentynyt. Ystävyys ja rakkaus ovat hallitsemassa tämän liikkeen alalla ei ainoastaan liikkeen jäsenten välillä, vaan myös ulkona olevia kohtaan, joka osottaa itsensä uutterassa neuvomisessa ja opettamisessa. Näin on siis uskoa seurannut rakkaus eli parannuksen soveliaat hedelmät. Liike on epäuskoisessakin kansassa vaikuttanut ulkonaista siveellisyyttä.

Toisen pääluvun kysymykseen vastasivat Iissä kokoontuneet lestadiolaispapit yksiselitteisesti:

Kokous tunnusti yksimielisesti, että ulkopuolella n.k. lestadilaista liikettäkin löytyy Jumalan Hengen työtä, vieläpä opetuslapsen mieltä ja elävää uskoa. Tätä Jumalan työtä emme saa taitamattomuudella turmella, vaan tulee meidän sitä kaikin voimin edesauttaa. – – Sentähden tulee meidän osoittaa suurta pitkämielisyyttä arkain omaintuntoin suhteen ja yleensä suvaitsevuuatta semmoisten opinkappalten suhteen, joita toiset valon puutteessa eivät ole vielä voineet käsittää.

Toisaalta kuitenkin varoitettiin opillisesta välinpitämättömyydestä ja hengettömän kristillisyyden vaaroista. Kappaleen lopussa muistutettiin vielä, ettei uskonnollista liikettä tulisi tuomita yksilön viallisuuden tähden. Samalla todettiin, että yksilöllä on oikeus pitää toista kristittynä, vaikka kaikki eivät olisi hänen kanssaan samaa mieltä:

Ja jos joku sen Jumalan lapseksi uskaa, jota toinen ei taida uskoa, niin älkäämme tässäköän kohden toistemme omaintuntoin herroiksi asettuko ja toisiamme loukatko.

Kolmannessa pääluvussa esitettyyn kysymykseen, voiko sielu tulla autuaaksi luetun sanan kautta vastasi kokous painottamalla äänellisen saarnan asemaa, muttei kieltänyt kirjoitetulta Jumalan sanalta mahdollisuutta johdattaa armon osallisuuteen:

Yksimielinen käsitys tästä kysymyksestä oli seuraava: Sekä kirkkohistoria että nykyisten kristittyin koettelemus osoittaa, että äänellisesti saarnattu Jumalan sana on kaikkina aikoina vaikuttanut enempi sekä herätykseksi että uskoon saattamiseksi; – – ei sentähden että äänellinen olisi itsessään voimallisempi kuin kirjoitettu sana, vaan sentähden että ihmissydän voipi paremmin käsittää ja kätkeä sanan kun se elävän ja

näkyväisen persoonan kautta hänelle tarjotaan – – , kuin jos se ainoastaan kirjallisesti hänen eteensä asetetaan. Sentähden onkin enin osa nykyisistä kristityistä – kumminkin meidän seassamme – käsittänyt uskon Jumalan sanan äänellisen saarnaamisen kautta. Mutta pyhä Raamattu osoittaa monessa paikassa, että kirjoitettu Jumalan sana voipi ei ainoastaan vaikuttaa sen lukijassa herätystä, vaan myöskin johdattaa Jumalan armon osallisuuteen Jeesuksessa Kristuksessa.

Iissä kokoontuneet papit myönsivät, ettei Raamatussa ole kuvattu tapausta, jossa joku olisi tullut uskoon sanan lukemisen kautta. Papit vetosivat myönteisen asenteensa tueksi sekä kirkkohistoriaan että herätysliikkeen alkuvaiheisiin, jolloin herätykseen liittyneet kokivat armonmurroksen ilman äänellistä synninpäästöä. He katsoivat myös, että kun luettu sana on synnyttänyt lukijassa uskon, tämä luo halun liittyä uskovien seurakuntaan:

Viimein muistettakoon, että usko rakkauden myötänsä tuo, joka yhdistää seurakuntaan. Ja jokaisen kristityn, joskin hän olisi ensin luetun sanan kautta uskon käsittänyt, tarvitsee, jos suinkin tilaisuutta on, avata sydämensä veljille ja saada vahvistusta uskon elämälle veljellisen lohdutuksen ja kanssakäymisen kautta muiden elämän tien matkamiesten kanssa. Jossa siis Jumalan palvelijat ja seurakunta hyljätään, siitä on uskon elämä poissa; sillä tarve ja rakkaus yhdistää seurakuntaan.

Kokouksen aikalaisarvioita

Aikalaislähteissä on yllättävän vähän keskustelua kokouksen päätöksistä. Varsinkin kritiikin lähes täydellinen puuttuminen hämmästyttää. Torjuttiinhan Iissä pelastuksen ehdoton sitominen sekä lestadiolaisseurakuntaan että seurakunnassa julistettuun äänelliseen synninpäästöön. Nämä olivat olleet liikkeen keskeisiä tunnusmerkkejä. Lestadiolaisaarnaajien keskinäisessä kirjeenvaihdossa, jota tuoltakin ajalta on säilynyt runsaasti, kokouksesta miltei vaietaan. Kuopion hiippakunnan piispa Gustaf Johansson kommentoi herätysliikettä ankarasti arvostelevassa kirjassaan *Laestadiolaisuus* Iin kokouksen päätöksiä. Hän toteaa, etteivät Iin kokouksen kannanotot edusta lestadiolaisuuden yleisiä käsityksiä. Hän tosin myöntää, että herätysliikkeessä on niitäkin, joilla on sama käsitys kuin Iin pappeinkokouksella ja antaa siitä sinänsä myönteisen arvon.

Selkeimmän protestin Iin kokouksen kannanotoille esitti Ruotsin Överkalixissa asunut kauppias ja maallikkosaarnaaja Anders Hedlund (1838-1913). Hän julkaisi vuonna 1889 kirjansen *Ett försök af nio prestmän och biskop L.Landgren att reformera den Laestadianska läran och andeliga rörelsen i Norrbotten och Finland; men wäderlägges genom utdrag af doktor Martin Luthers, Philip Melanctons och Johan Arndts skrifter, waraf synes att den s.k. Laestadianska läran är öfwerenstämmade med Profeters, Ewangelisters och Apostlars wittnesbörd samt den Evangeliska Lutherska läran.*

Hedlund keskittyi kritiikissään Iin kokouksen kannanoton kolmanteen osaan eli siihen, voiko sielu tulla autuaaksi luetun sanan kautta. Hän tuomitsi sekä Heikelin aikaisemmat kirjoitukset että Iin pappeinkokouksen päätökset epäterveiksi ihmisopeiksi. Hedlund uhrasi kirjansa 24 sivusta 20 väitteidensä perusteluille. Hän torjui seurakuntakeskeisellä vanhurskauttamisopillaan näkemyksen, että ”elävä usko” saattoi syntyä lukemisen ja rukoilemisen kautta tai sakramenttien vaikutuksesta. Myös Aatu Laitisen Iin pappeinkokouksen julkaisun yhteydessä esittämä kommentti ja varsinkin siinä suullisen synninpäästön lihavointi voitaneen tulkita kritiikiksi. Tosin myöhemmissä kirjoituksissaan Laitinen toisti näkemystä, että ihminen voi omistaa uskon myös luetusta sanasta.

Dosentti Seppo Lohi esittää kirjassaan *Lestadiolaisuuden suuri hajaannus ja sen taustat* (2007, 352) monia historiantutkijoita askarruttaneen kysymyksen: Miksi Raattamaa, Erkki Antti tai Juho Takkinen eivät kommentoineet Iin pappeinkokouksen päätöksiä? Lohi esittää kaksi vaihtoehtoista selitysmallia. Ensimmäisen mukaan Iin pappeinkokouksen sanamuoto oli niin varovainen, että se voitiin tulkita myös enemistön mielipiteen (joka Lohen perusoletuksen mukaisesti on seurakuntakeskeinen ja äänellistä synninpäästöä korostava) mukaiseksi. Toinen selitysmalli lähtee siitä, etteivät pappeinkokouksessa esille nousseet käsitteet olleet aina selviä Raattamaalle, Erkki Antille ja Takkiselle ja niissä esiintyi horjuntaa.

Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen arkistossa olevassa Leonard Typön (1868-1922) kokoelmassa on Juhani Raattamaan aikaisemmin julkaisematon kirje, joka hieman raottaa Saivon vanhuksen ajatuksia. Se on osoitettu Pehr Olof Grapelle, ja siinä Raattamaa kommentoi Iin pappeinkokouksen kannanottoa. Hän oli saanut Grapelta ilmeisesti Iin pappeinkokousta selostaneen kirjeen. Tässä Raattamaan kirje kokonaisuudessaan:

Saivosa 17 loka kuuta 1885

Kirkko herrale ja rakkale opettajale P.O.Crape.

Jumalan armo lisäntykkön teille.

Kirjain etestä kiitän ja kertomuksen olen kuullut, jossa oli kallitten opettajain mielipitteitä aikakautesamme olevaisesta hengellisestä liikeestä. Kallis asia, että valta kirkon jäsenet ovat paljon hyvää puhunut niin kutsutusta Laestadialaisesta hengellisestä liikeestä, vieläpä jatkavat Laestadiuksen työtä/mutta en minä olet niin kuullut enkä käsittänyt että niin olis saarnattu ja opetettu että christityt ovat ovi Jumalan armon valtakuntaan, mutta niin se on saarnattu, että Jesus on ovi, jonka kautta katuvaiset ja uskovaiset tule-

vat Jumalan valtakuntaan, se on elävässä uskossa olevaisen laumaan/vieläpä saarnattan epäileväsiile paranusta ja syntin anteksi saarnamista Jesuksen nimesä ja lohtutettan Herran laumaa evangeljumin saarnala yhtistettynä profetaiden ja apostolein opin kans/kaikkukhon äänellinen saarna niin kuin Kornelin huonesä pyhän Pietarin kautta, mutta suruttomat ja erimieliset kyllä sanovat Christityillet teidän kauttakos tie on taivaisten, mutta kuin Christus heitä valaisee, niin tulevat Christityin luo kysymän ahtasta portista tiestä ja matkasta, vieläpä anovat rikoksitans andeksi Herran sanan jälkeen mene ensin sopiman riitaveljes kans ja tule sille lahjas uhramma; tule ja uhra murhelinen hengi ja särjetty sytän / nämät uhrin kelpavat Jumalalle Jesuksen Christuksen kautta, joka on meillet armoistuimeksi pantu. Näistä ylenpänä mainituista puheista ovat net, jotka ej ole oven kautta tulleet lammas huonesen saannet tilan väännelä Herran oiketa tietä.

Samat mielipithet ovat minula kuin pappis kokouksela, että hengelistet liiket pitäisit yhtistymän olkon net Suomesa tai Ruotsisa valta kirkosa tai ulkona kohtelkamme ystävälisesti heräneitä veljiä ja sisaria ja älkäme duomio sanoja käyttäkö kaikkinaisten vikain tähden / Rakentajat rakentakame hengelistä huonetta profetaiden ja apostolein perustuksen päälle, jossa Jesus Christus paras kulma kivi on jonka päälle koko rakenus nojaa / sano minun terveisiä seurakuntane uskovaissile ja ole itse frouvas ja opettavaisien kans ensin tervehtetty. En ole vielä tavanut Laitista että olis nähny teidän kirjen.

vanha Johan Raattamaa

Raattamaa yhtyy pääosin kirjeessään Iin pappeinkokouksen kannanottoihin. Hän nimittää kokouksen osallistujia kalliiksi opettajiksi ja antaa kiitosta siitä, että nämä ovat puhuneet hyvää lestadiolaisuudesta ja jatkavat Laestadiuksen työtä. Tämän jälkeen hän korostaa äänellisen synninpäästön merkitystä. Raattamaan lausunnot eivät ole aina aivan yksiselitteisiä luetun sanan roolista uskon synnyttäjänä. Hän ei torju tätä mahdollisuutta, mutta haluaa luetun ja julistetun sanan olevan yhdessä. Hän hyväksyy kuitenkin kirjeessään Grapelle kokouksen päätökset, vaikkei mainitsekaan luetua sanaa koskevaa kohta. Raattamaa oli jo aikaisemmin kirjeissään vuosina 1876 ja 1878 pitänyt mahdollisena uudestisyntymistä myös lukemisen kautta.²

2 Kirjeet voitaneen tulkita myös kannanottona *Kolmen kyynärän Jumala*-opista käytyyn keskusteluun. Kansallisarkistossa olevassa Heikelin suvun kirjekokoelmassa (KA. SKHSA. D49) on rovasti Albert Heikelin lausunto hänen suhteestaan lestadiolaisiin oppikäsityksiin. Heikel oli lukenut lausuntonsa suurelle kuulijajoukolle ilmeisesti edellä mainitussa Alkkulan kokouksessa. Paikalla olivat mm. saarnaajat Juhani Raattamaa, Juho Takkinen, Karl Petter Knuuti ja Isak Juuso, Lausunnossa Heikel hyväksyy, että ihminen voi saada synnit anteeksi seurakuntaa välikappaleena käyttämättä, mutta painottaa suullisen synninpäästön merkitystä: *Jumala antaa synnit anteeksi sanan ja sakramenttien kautta ja uudesta syntynyt ihminen saa hetki rukouksen ja uskon kautta synnit anteeksi, missä ikinä hän on, saati kykenee uskossa; vaan jos omatunto on jollakin erityisellä synnillä*

Lisäksi Raattamaa kiistää, että lestadiolaisuudessa olisi opetettu kristittyjen olevan ovi ”Jumalan valtakuntaan”. Sen sijaan hän toteaa saarnatun, että Jeesus on se ovi, jonka kautta katuvaiset ja uskovaiset tulevat Jumalan valtakuntaan. Lopuksi hän esittää – yhtyen Iin pappeinkokouksen kannanottoon – toivomuksen eri hengellisten liikkeiden yhdistymisestä ja kieltää toisten tuomitsemisen, vaikka näissä liikkeissä ilmenisi vikoja. Tässäkin Raattamaa seuraa sitä linjaa, joka näkyy mm. hänen kirjeeseensä saarnaaja Gustaf Adolf Sundströmille (1848–1921) 2.8.1876:

Vieläpä toivomme, että kaikki heräykset yhdistyvät yhteen lammashuoneeseen Herran sanan jälkeen. Olkaamme hitaat tuomitsemaan, vaan nopeat Herran nimessä syntiä anteeksi todistamaan, siinä toivossa että Pyhä Henki vaikuttaa uskon luetun ja saarnatun sanan kautta.

Raattamaan eri herätysten yhdistymistoivomus tulee lisäksi esille useissa hänen kirjeissään vuosina 1877 -1884 (Raattamaa 1976, no:t 104, 114, 115, 118, 119, 120, 125, 127, 158, ja 172). Raattamaan ohella myös Erkki Antti Juhonpieti kommentoi, toki varovasti Ii:n pappeinkokousta odotellen Juhani Raattamaan linjausta. Pehr Olof Grape oli lähettänyt myös Erkki Antille selostuksen Ii:n pappeinkokouksesta. Myös tämä kirje löytyy Typön kokoelmasta. Erkki Antti vastasi Grapelle 16.11.1885 seuraavasti:

Mitä tulee niihin kysymyksiin kuin preivi sisältää!! Niin oikeanna ja hyvänä mie pidän. Mutta en tiedä, mitä Saivon pappi siihen sanoo.

Myöhemmät arviot

Lestadiolaisuuden historiankirjoituksessa on Iin pappeinkokous pääosin nähty runsas kymmenen vuotta myöhemmin tapahtuneen hajaannuksen alkusoittona. Kokouksen linjaukset ovat tuominneet myöhemmin sekä esikois- että vanhoillislestadiolaiset. Ymmärtämystä ja hyväksymistä ovat antaneet ainoastaan uusheränneet. Tätä artikkelia kootessani huomasin kuitenkin, miten vähän lestadiolaisuuden historiankirjoittajat ovat kiinnittäneet huomiota kokoukseen, jossa ensimmäistä kertaa merkittävä osa lestadiolaispapistosta kokoontui yhdessä pohtimaan herätysliikkeen asemaa sekä evankelisluterilaisessa kirkossa että laajemmin kristikunnan joukossa. Kokoukseen, jossa myös tehtiin merkittäviä opillisia linjauksia, eivät ole tarttuneet kirjoissaan Väinö Havas, Kullervo Hulkko, Martti E. Miettinen, Per Boreman eikä myöskään Olaus Brännström.

raskautettu ja sidottu on tarpeellinen sen tunnustaa ja anteeksisaada suullisen päästön kautta. Lisäksi hän vastaa myöntävästi kysymykseen: ”Onko uskovaisia muita kuin teidän joukko?” Paikalla olleet saarnaajat hyväksyivät Albert Heikelin lausunnon.

Sen sijaan kansakoulunopettaja ja maallikkosaarnaaja Heikki Jussila (1863-1955) totesi vanhoillislestadiolaisten keskuudessa laajalle levinneessä kirjassaan *Kutsujan armo*, että monet lestadiolaispapit olivat joutuneet ”heikoiksi evankeliumin puolesta vastatessaan”.³ Hän kertoo myös, että kun pöytäkirjaan merkittiin, että ”elävää uskoa ja opetuslapsen mieltä löytyy ulkonakin laestadiolaisesta kristillisyydestä, nuori pastori A.L. Heideman [1862-1928] lausui: ”He kirjoittivat itsensä ulos kristillisyydestä.” Heikki Jussilan kirja onkin luonut vanhoillislestadiolaisuuden sisälle yksioikoisen kielteisen kuvan Iin pappeinkokouksesta. Esikoislestadiolainen perinne on myös nähnyt Iin pappeinkokouksen kielteisessä valossa. Vuonna 1931 ilmestyneessä liikkeen kirjassessa⁴ todetaan: *Ei sovi yhteen nämä päätökset Pyhän Raamatun ja Lutherin opetuksen kanssa.* Torjunnassa vedotaan Lutherin kirkkopostillaan sekä Juhani Raatamaan lausumaan: *Jos saarnattu ja kirjoitettu sana toisistansa eroitetaan, niin se on väärin, mutta siihen tarvitaan molemmat.*

Seppo Lohi on katsonut Iin pappeinkokouksen sanoutuneen irti eräistä lestadiolaisuuden keskeisimmistä dogmeista. Lisäksi hän antaa tunnustusta maallikkosaarnaaja Anders Hedlundin Iin kokouksen kritiikille todeten, että tämä loi jo silloin teologian, joka vastasi vuosisadan vaihteen lestadiolaisenemmistön uskonkäsityksiä (2007, 320, 367). Myös toinen lestadiolaisuuden tutkija Aulis Zidbäck tulkitsee Iin kokouksen eräänlaiseksi lestadiolaisuuden reformoinniksi. Hän näkee sen yhtenä merkkipaaluna kehitykselle, jonka tuloksena syntyi uusheräys. Zidbäckin mukaan (1941, 140-141) Iin kannanotto ”on täysin puhdas kaikesta varsinaisesta laestadiolaisuudesta. Mikä tahansa pietistipappeinkokous olisi saattanut hyväksyä sen kannan. Siinä ilmaistu käsitys seurakunnasta on individualistis-pietistinen”. Zidbäckin näkökannasta poiketen uusherännyt historioitsija Oiva Virkkala katsoo, ettei Iin pappeinkokous ainakaan hallitsevana tekijänä kuulu kehityslinjaan, joka johti uusheräykseen. Hänen mukaansa uusheräys ei lähtenyt opilliselta pohjalta, vaan käytännöllisenä uudistusliikkeenä. Myös Virkkalan tulkinta Iin pappeinkokouksesta on, että siellä esiteltiin ”lievennetty” lestadiolaisuus.

Lukiessani edellä mainittujen historiantutkijoiden arvioita ja verratessani niitä aikalaislähteisiin pieni hämmennys valtaa mieleni. Onko niin, että me historiantutkijat olemme tulkinnoissamme olleet liiaksi sekä hajaannushistorian ja sen jälkeisten, lähes kanonisoitujen tulkintojen vankeja?

3 Jussila 1948, 53. Mielenkiintoiseksi jyrkän Jussilan lausunnon tekee se, että hän samoihin aikoihin (26.5.1885) antoi Jyväskylän seminaarissa lausunnon jonka mukaan: *Autuus voitiin saavuttaa seuran (lestadiolaisuuden) ulkopuolella, nimittäin kaikkialla, missä vaan totuutta ja hyvää harrastetaan.* Jussila oli seminaarin opettajainkokouksessa syytettynä ”hiihuliopin” levittämisestä. Opettajakunta ei myöntänyt Jussilalle seminaarin päästötodistusta ennen kuin Koulutoimen Ylihallitus käsittelee asian. Ylihallitus ei nähnyt estettä päästötodistuksen myöntämiselle.

4 Frans Parakka, Ville Nieminen, Joel Ahonen: *Tositietoja laestadiolaisesta herätysliikkeestä Ruotsissa ja Suomessa: vastalauseita teokseen ”Laestadiolaisuuden historia”.* Sivu 32.

Kirjallisuus ja arkistolähteet

Hedlund, Anders: Ett försök af nio prestmän och biskop L.Landgren att reformera den Laestadianska läran och andeliga rörelsen i Norrbotten och Finland; men wäderlägges genom utdrag af doktor Martin Luthers, Philip Melanctons och Johan Arndts skrifter, waraf synes att den s.k. Laestadianska läran är öfwerenstämmade med Profeters, Ewangelisters och Apostlars wittnesbörd samt den Evangeliska Lutherska läran. Uppsatta af Anders Hedlund. Luleå 1889.

Heikel, Albert: Wielä muutama sana hengellisistä liikunnoista Lapissa ja Pohjanmaalla. Oulu 1874.

Heikel, Karl Abiel: Kertomus hengellisistä liikunnoista Lapissa ja Pohjanmaalla, wiimeisinä kolmenakymmenenä vuonna. Oulu 1873.

Johansson, Gustaf. Laestadiolaisuus. Kuopio 1892.

Jussila, Heikki: Kutsujan armo laestadiolaisessa kristillisyydessä. Oulu 1948.

Jyväskylän maakunta-arkisto. Jyväskylän seminaarin arkisto. Icaa 3. Opettajainkousten pöytäkirjat 1880-1885.

Kansallisarkisto (KA). Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran arkisto (SKHSA). D49. Heikel-suvun kirjeitä.

Kolme kirjoitusta uskovaisilta papeilta Iin kokouksessa 1885. Kristillinen Kuukauslehti 1886, 22-29.

Lohi, Seppo; Lestadiolaisuuden suuri hajaannus ja sen taustat. Jyväskylä 2007.

Parakka, Frans & Nieminen, Ville & Ahonen, Joel: *Tositietoja laestadiolaisesta herätysliikkeestä Ruotsissa ja Suomessa: vastalauseita teokseen ”Laestadiolaisuuden historia”*. Lahti 1931.

Raattamaa, Juhani: Kirjeet ja kirjoitukset. Toinen täydennetty laitos. Toim. Pekka Rattila. Loimaa 1976.

Raittila, Pekka: Lestadiolaisuuden matrikkeli ja bibliografia, Forssa 1967.

Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen arkisto, Leonard Typön kokoelma. Virkkala, Oiva: Alkulähteille. Lestadiolaisen uudenheräyksen synty ja luonne. Lappeenranta 1945.

Zidbäck, Aulis: Pohjolan suurin maallikkosaarnaaja. Juhani Raattamaan kristillisyydennäkemys ja suhde laestadiolaisuuden suuntamuodostukseen. Kysymys esikoisuurakunnasta. Helsinki 1941.

”Emmekö ole aivan kuin ajattelemassa”

Poimintoja vanhoillislestadiolaisesta kaanaankielestä

Topi Linjama

”**O**ltiin emännän kanssa Jämsässä”, sanoo kuvitteellinen puhuja rauhanyhdistyksen kahviossa seurojen väliajalla. Sitten alkaa laulu, puhuja suoristaa kravattinsa ja astelee saarnapöytänsä. Kohta hän virkkoo harvakseen: ”Saimme rakkaan vaimoni kanssa olla virkistymässä kristillisyytemme opistolla.”

Vanhoillislestadiolaiset sanoittavat uskoaan erityisellä kielellä, jota toisinaan kutsutaan kaanaankieleksi. Kaanaankieltä käytetään lähinnä seurapuheissa ja vanhoillislestadiolaisen liikkeen lehdissä, mutta voi kaanaankieltä käyttää kuka tahansa esimerkiksi pitäessään puheenvuoroa seurakuntapäivillä tai puhutellessaan ystävää, josta *kannetaan huolta* tai joka on *kieltänyt uskonsa*. Kaanaankielen puhuja ei edusta itseään vaan hän edustaa *Jumalan valtakuntaa*.

Kaanaankieli on vanhoillislestadiolaisen toinen kotimainen. Useimmat ymmärtävät sitä, harvat kuitenkaan käyttävät. Tässä artikkelissa olen kursivoinut sanat ja ilmaukset, joiden tulkitsen kuuluvan kaanaankieleen.

Kaanaankieleen on vaikuttanut vahvasti vuoden 1776 Biblia, josta usein vieläkin luetaan seurapuheen teksti. Saarnoista voi bongata Bibliasta tuttuja sanoja kuten *kiljuva jalopeura*, *palkan makso*, *ruman tuliset nuolet*, *vyöttää* ja *vaihetuspöytä*. Myös lauserakenteissa ja postpositioilmauksissa kuuluu Biblian kieli. *Puhujaveli* saattaa

vaikkapa sanoa, että *emme vaella lihan, vaan hengen jälkeen* (Room. 8:4). Uudempaan kerrostumaan kuuluvat *armohoidot, Kristuksen kirkkolait, talostelut ja uskonelämät*.

Maallikkosaarnaajat näyttävät tukeutuvan kaanaankieleen teologeja useammin. Kaanaankieli tarjoaa valmiin kielikehikon, johon voi sovittautua esimerkiksi sellainen, joka otetaan puhujaksi pystymetstästä. Toisinaan ei voi välttää ajatukselta, että koukeroisella kielellä peitetään puutteet kristinopissa ja teologisessa tietämyksessä. Joskus kaanaankielisestä puheesta tai tekstistä jää sellainen vaikutelma, että nyt ei sanoiteta sitä, miten asiat ovat, vaan sitä, miltä niiden tulisi näyttää ja kuulostaa.

Sisäpiirivitsien lähteenä kaanaankieli on ehtymätön. Internetin ansiosta muutkin kuin iltakylissä kävijät ovat päässeet nauttimaan tästä huumorin alalajista.

Kaanaankieli sisältää paljon ilmauksia, joilla ihmiset jaetaan meihin ja heihin, lampaisiin ja vuohiin, *uskovaisiin* ja *epäuskoiisiin*. Muut ulossulkeva seurakuntaoppi on kaanaankielen ymmärtämisen perusedellitys. Sen kautta avautuvat sellaisten ilmausten kuin *kristillisyyts, Jumalan valtakunta, seurakunta* tai *evankeliumi* kaksoismerkitys. Nuo ilmaukset merkitsevät ulkopuolisille yhtä, sisäpuolisille toista.

Tässä artikkelissa nostan esille vain muutamia piirteitä vanhoillislestadiolaisesta kaanaankielestä. En yritä tässä artikkelissa luoda kokonaiskuvaa kaanaankielestä. Vielä vähemmän kuvittelen artikkelin kuvaavan koko vanhoillislestadiolaisesta liikettä.

Oletko uskomassa?

Vanhoillislestadiolainen ei sano olevansa uskova eikä uskossa. Hän *on uskomassa*. Rakenne korostaa uskon tämänhetkisyttä ja ilmauksen voisi ehkä kääntää ”uskomisen tilassa olemiseksi”. Yleiskielessä uskolla on jokin kohde: voi uskoa Jumalaan, opposition maahanmuuttopolitiikkaan tai talouskasvuun. Kaanaankielessä ilmaisu *olla uskomassa* on objektiton, mutta vain näennäisesti. *Uskomassa olevan* oletetaan uskovan yhteisöön, sen ylläpitämään oppiin ja opetukseen, jotka vaihtelevat ajasta ja paikasta toiseen. Yhteisön säilymisen kannalta olennaisinta on nähdäkseni uskoa siihen, että vain tässä joukossa ja tämän joukon ehdoilla voi pelastua, sekä siihen, että perhesuunnittelu on väärin. Ilman edellistä ihmiset eivät luultavasti sitoutuisi yhteisöön yhtä tiukasti. Ilman jälkimmäistä taas olisi ”kuolema lestadiolaisen liikkeen padassa”, kuten vanhoillislestadiolainen kirkkoherra Seppo Lohi on niin osuvasti todennut.

Olla uskomassa -rakenne on laajentunut kaanaankielessä niin, ettei ole ollenkaan tavatonta aloittaa lausetta sanoilla *olen ajattelemassa* tai *olen ymmärtämässä*. Rakenne korostaa toiminnan tämänhetkisyttä – jos toiminnasta ylipäänsä voi puhua, sillä tällä rakenteella ilmaistu toiminta on varsin passiivista. Puhujan varovainen *emmekö ole ymmärtämässä* tuntuu sanovan, että ”minä en ymmärrä emmekä mekään oikein ymmärrä, mutta me olemme Pyhän Hengen vaikuttamassa ymmärtämisen tilassa”.

Tämänhetkisyden korostaminen kytkeytyy käsitykseen, jonka mukaan Pyhä Henki vaikuttaa meissä tässä ja nyt, kun *saamme olla yhdellä koolla*. Koska puhuja puhuu Pyhän Hengen vaikutuksen alaisena, hänen ei tarvitse valmistella saarnaa. Riittää, kun pyytää, että *taivaallinen Isä avaisi sanaansa tahtonsa jälkeen*. Myös konditionaalilla pehmennetty *olisin aivan kuin ymmärtämässä, että* on aivan mahdollinen. Tällä rakenteella voi hypervarovaisesti tarjoilla omaa käsitystään osaksi yhteistä ymmärtämisen tilaa.

Koska kaanaankielen maailmankuvaan mahtuu vain kahdenlaisia ihmisiä, harmaata vyöhykettä ei ole. Siksi epävarmuutta ilmaiseva *olen aivan kuin uskomassa* on itsenäisenä virkkeenä mahdoton. Mutta vilpittömän ja kirkasotsaisen uskovaisen voidaan kuitenkin sanoa olevan *keskeltä uskomassa*. Viime vuosina vanhoillislestadiolaisuudessa on myös lanseerattu oppia, jonka mukaan toiset ovat seurakunnan *ytimessä* ja toiset *laiteilla*. Tämä oppi muistuttaa kovasti varsinaisen kososlaisuuden seurakuntaoppia.

Jako kahteen joukkoon tehdään kirjaimellisesti kättelyssä. *Uskovaisia* tervehditään *Jumalan terveellä, epäuskoisia* ei. Muut ulossulkevan seurakuntaopin ongelma kiteytyy juuri tervehtimiseen: Kuinka tervehtiä niitä, joiden *sielun tilasta* ei ole tietoa? Kuinka tervehtiä silloin, kun samassa tilassa on sekä *uskovaisia* että *epäuskoisia*? Tervehtimisen kompleksisuuden vuoksi yhteisöllä on kiusaus sulkeutua, käpertyä itseensä, mitä synty Lutherin mukaan varsinaiselta olemukseltaan on. Ongelmaa ei olisi, ellei *Jumalan terve* sisältäisi tämäntapaista viestiä: *tunnustan olevani uskomassa ja tunnustan myös sinun olevan uskomassa, me kuulumme siihen ainoaan joukkoon, jonka mukana pääsemme kerran taivaan kunniaan*.

Kriitikoille, kuten minulle, *Jumalan tervettä* tarjotaan yhä harvemmin, vaikka en ole kieltänyt uskoa. Minulle on tarjottu sellaista *armoetua*, että kävisin pyytämässä syntejäni anteeksi seurakunnan edessä. Syntini on tietääkseni *murheen, huolen ja hämmennyksen aiheuttaminen Siionissa*. Pyytämällä julkisesti anteeksi aiheuttamiani tunteita viestittäisin jotakin sellaista, että ”aion muuttaa tapani, pysyn vastedes vaiti ja tunnustan seurakunnan hengelliseksi auktoriteetikseni enkä enää kyseenalaista sen opetusta”.

Minä vai me?

Jos vanhoillislestadiolainen haluaa *kostua perille taivaan kotiin*, hänen on hyväksyttävä koko uskon paketti seurakuntaoppeineen ja naispappeuskantoineen. Ei voi ottaa pelkkää aarretta eli Kristus-uskoa, on otettava myös pelto eli uskovaisten joukko, kuten Jeesuksen vertausta (Matt. 13:44) on tapana selittää. Seuraavien jakeiden helmi-vertaus ei istu tulkintatraditioon yhtä hyvin ja sen vuoksi sitä kuulee seuroissa harvemmin.

Kun puhuja *kalliisti kirkastaa*, että *haluamme ottaa kaikki lapset vastaan* tai *emme halua olla osallistumassa tämän maailman teatteriesityksiin*, hän osoittaa yliluonnollista kykyä lukea kuulijoiden ajatuksia. Täsmällisempää olisi sanoa, että ”uskovaisen kuuluu tai ei kuulu haluta” sitä taikka tätä. Tai että ”me haluamme, että te ette halua”. Mutta koska *emme ole lain alla vaan armon alla*, lainkaltaiset piirteet on uudelleensanoitettava. Niitä voidaan esimerkiksi kutsua *neuvon ja nuhteen sanoiksi*, jotka kuuluvat *evankeliumin kokonaisuuteen*.

Monikon ensimmäisen persoonan käyttö kuuluu kiinteästi kaanaankieleen, mutta *me* voi tilanteesta riippuen viitata eri ryhmiin. *Yhteiskuntamme* viittaa suomalaisiin, kun taas *kristillisyytemme, opistomme* tai *lapsemme* ja *nuoremme* viittaa uskovaisiin, vanhoillislestadiolaisiin. Samasta ryhmästä puhutaan SRK:n nettisivuilla, kun siellä kerrotaan, että ”näin uskomme”.

Vanhoillislestadiolaisuutta kutsutaan toisinaan etniseksi ryhmäksi. Se on kuin kansallisuus, jonka saa – halusipa sitä tai ei – syntymällä vanhoillislestadiolaiseen kotiin. Vanhoillislestadiolainen usko on ota-tai-jätä -tyyppinen pakettiuskonto. *Uskonasioiksi* määritellyistä kysymyksistä voi olla eri mieltä, kunhan ei kerro kantaansa julkisesti. Väärää mieltä olevaa *neuvotaan pitkämielisyydellä ja rakkaudella*, mutta jos hän ei älyä muuttaa mieltään, hänet *vapautetaan* rauhanyhdistyksen tehtävistä tai ohjataan *Jumalan valtakunnan* ulko-ovelle. Esimerkiksi naispapilla ei ole osuutta *Jumalan valtakuntaan* eikä armoon, koska naispappeudesta on tehty opillinen kysymys. Tässä vanhoillislestadiolaisuus eroaa suomalaisuudesta: myös Suomella voi olla virallinen kanta vaikkapa NATOon, mutta ketään tuskin hiljennetään tai lähetetään Ruotsiin siksi, että on eri mieltä NATOsta.

Päivämiehen teksteissä toimija *aivan kuin* loistaa poissaolollaan. Kukaan ei nosta asioita esille tai korosta niitä, asiat vain *nousevat esille* ja *korostuvat*. Yleisiä ovat tämänäpäiset lauseet: ”Keskusteluissa korostui yhteinen näkemys siitä, että julkaisutyötä on turvallista jatkaa Jumalan sanan kestäväällä ja varmalla perustalla.” (*Päivämies* 17.10.2012) Lainaus sisältää oletuksen, että julkaisutyötä tekevä SRK ainoan oikean seurakunnan edustajana on tähän saakka ollut Jumalan sanan kestäväällä ja varmalla perustalla. Tätä lähtöolettamusta ei tarvitse – eikä voikaan – erikseen perustella, sillä sen *ymmärrämme uskon kautta*.

Seurakunta ”on yksimielinen opissa ja rakkaudessa”, kerrotaan SRK:n sivuilla. Koska kaikki ovat samaa mieltä, lukijan ei tarvitse tietää, kuka sanoi mitäkin. Jos joku kuitenkin on eri mieltä, sitä *ei ole rakennukseksi* kertoa lehden lukijoille, jottei yksimielisyyden illuusio särkyisi.

Onko täällä Jumalan valtakunta?

Pienellä testillä voi selvittää, uskooko ihminen SRK:n hyväksymällä tavalla. 1) Uskotko, että uskovaisten eli vanhoillislestadiolaisten joukossa on Jumalan valtakunta?

2) Uskotko, että Jumalan valtakunta on myös jossakin muualla? Jos ensimmäiseen kysymykseen vastaa myönteisesti ja jälkimmäiseen kielteisesti, on *turvallisesti Jumalan valtakunnassa*.

Jumalan valtakunta on vanhoillislestadiolaisen uskonymmärryksen avainkäsitteitä. *Jumalan valtakunta* ei ole vain ”teidän keskellänne” tai ”sisäisesti teissä” (Luuk. 17:21), tai vanhurskautta, rauhaa ja iloa Pyhässä Hengessä (Room. 14:17). Se on ”kätkeytynyt maan päälle pienenä laumana” (*Päivämies* 14.4.2010). Siksi *Jumalan valtakunnan* voi usein korvata tällä *piskuisella laumalla* eli *uskovaisilla* tai vanhoillislestadiolaisilla. *Päivämiehen* mukaan *Jumalan valtakunnan työ* on organisoitu neljään työmuotoon, joita ovat seurakunta, raamattuluokka, pyhäkoulu ja päiväkerho. Niinpä *Jumalan valtakunnan työtä* tehdään esimerkiksi silloin, kun leivotaan pullaa rauhanyhdistyksen myyjäisiin tai pestään vessoja suviseuroissa.

Jumalan valtakunta ei siis ole objekti, hyvä sanoma Kristuksesta, vaan subjekti, joka kertoo hyvää sanomaa omasta itsestään, ja jossa opetetaan ja annetaan neuvoja. Julistus ja julistaja ovat sekoittuneet toisiinsa.

Uskonelämässä kiinni

Vanhoillislestadiolaisen maailmaan näyttäisi mahtuvan kolmenlaista elämää: *uskonelämää*, jota hoidetaan, jumalattomien harjoittamaa *syntielämää*, jota kartetaan ja varsinaista elämää, jota eletään. Ensinmainittuun kuuluvat *uskonasiat*. Opillisiksi katsottujen asioiden lisäksi tälle alueelle kuuluvat monet elämäntapakysymykset kuten meikkaamattomuus, korvakoruttomuus ja seuroissa käyminen. Uskonelämää hoidetaan *evankeliumilla*, joka kaanaankielessä ei merkitse ilosanomaa Kristuksesta, vaan toisen *uskovaisen* julistamaa synninpäästöä.

Lähinnä elämän alueelle kuuluvat esimerkiksi sosiaalinen ja taloudellinen menestyminen ja järki. Järkeä kannustetaan käyttämään, mutta *uskonasioita* sillä ei pidä mennä ronkkimaan, vaan sillä alueella *järki on otettava vangiksi*. Tämä on ymmärrettävää, sillä analyysi voi romahduttaa koko rakennelman.

Uskonasioita ei tarvitse sen kummemmin perustella. Vetoaminen omaan käsitykseen, tunteeseen tai kokemukseen riittää, kuten käy ilmi SRK:n johtokunnan jäsenen ja Turun rauhanyhdistyksen puheenjohtajan Kimmo Puolitaipaleen haastattelusta: ”Vanhoillislestadiolainen seurakuntaoppi tukeutuu käsitykseni mukaan vahvasti Pyhään Raamattuun ja samalla evankelisluterilaisen kirkon tunnustuskirjoihin.” (Kotimaa24 28.3.2012) Toisessa haastattelussa (Kotimaa24 19.3.2012) hän puolustaa naispappeuskantaa näin: ”Liikkeessä täytyy olla mahdollisuus ja valmius vastata siitä, minkä koemme raamatullisesti oikeaksi.” Jos jokin *koetaan vääräksi*, se on väärää. Jos jokin *koetaan raamatulliseksi*, se on raamatullista. ”Tässä ei raamatuita tarvita”, kuten Heikki Saaren kerrotaan sanoneen.

Synti ilmenee vanhoillislestadiolaisessa ajattelussa tekoina. Nuo teot eivät ole seurausta ahneuden, ylpeyden tai laiskuuden kaltaisista paheista. Paheita kuitenkin on, esimerkiksi *tottelemattomuus* ja *rakkauden tai yksimielisyyden rikkominen*. Ulkoiset merkit, kuten avioero, tulkitaan tottelemattomuudeksi opille, joka koetaan raamatulliseksi, ja tottelemattomuudeksi seurakunnalle, joka kokee olevansa Jumalan valtakunta ja ainoa pelastuvien joukko. Tällöin ihminen voi joutua ”uskonelämässään haaksirikkoon” (vrt. 1. Tim. 1:19), kuten *Päivämies* kerran kirjoitti.

Syntiin joutunut matkaystävä aiheuttaa *Siionissa* huolta. Ohjeena on lähestyä tällaista ihmistä nöyrästi, *alhaalta päin*. Nöyryys on kuitenkin päälle liimattua, jos puhuttelija on lähtökohtaisesti oikeassa ja puhuteltava väärässä.

Armoa, ei armohoitoa!

Luterilaisesta yksin armosta -periaatteesta puhutaan usein seuroissa. *Armo* on etuliitteenä muutamissa kaanaankielen ilmauksissa. Sanassa *armohoito* armo yhdistyy sanaan hoito, jolla on vanhoillislestadiolaisessa kontekstissa ikävä kaiku. Hoito liittyy hoitokokouksiin, hengellisen väkivallan aaltoon, joka läpäisi vanhoillislestadiolaisen liikkeen 70-luvun lopulla. Vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä on hoidettu ja hoidetaan yhä – ilmeisesti sulasta armosta – ihmisiä, vaikka he eivät lainkaan ymmärrä tarvitsevansa hoitoa. Osa heistä ei koskaan toivu saamastaan hoidosta.

Sana *armoneuvo* on vanhaa suomea. Nykysuomessa sen voi korvata sanalla *armoväline* aivan samaan tapaan kuin sanan ”kulkuneuvo” voi korvata ”kulkuvälineellä”. Luterilaisen kirkon opetuksen mukaan Pyhä Henki toimii seurakunnassa armovälineiden, sanan ja sakramenttien kautta. Tällainen tulkinta *armoneuvosta* kuultiin esimerkiksi vuoden 2011 suviseuroissa.

Armoneuvosta on olemassa myös toinen tulkinta, jossa sana liitetään nykysuomen sanaan neuvo. Tällöin armoneuvolla ei tarkoiteta armonvälinettä, vaan seurakunnan antamia neuvoja. Neuvojen sijaan olisi oikeampaa puhua sitovista ohjeista, sillä ne, jotka eivät neuvoista välitä, joutuvat ennen pitkää ulos *Jumalan valtakunnasta*. Sen ulkopuolella oleva on *armosta osaton*. Tämäkin ilmaus paljastaa, että sanoja katsoo tietävänsä, missä Jumalan armo vaikuttaa ja missä ei.

Lääke kaikkeen

Turvallisuudesta puhutaan kaanaankielellä melko paljon. *Päivämiehestä* voi löytää esimerkiksi tällaisen kuvatekstin: *Lasten oli turvallista istua evankeliumin turvallisessa ilmapöörissä*. Turvallisuus liitetään tavallisesti tilanteisiin, joissa uskovaisia on *yhdellä koolla*. Yletön turvallisuuden korostaminen ihmetyttää: mikä meitä ja rauhanyhdistystä ympäröivässä *maailmassa* on niin vaarallista?

Turvallisuutta luodaan tutulla puheenparrella ja toistuvilla rituaaleilla. Yksi rituaali on kanonisoitu synninpäästö *Jeesuksen nimessä ja veressä kaikki synnit anteeksi*. Toisaalta sanotaan, ettei synninpäästö ole sidoksissa sanamuotoon, mutta jos *epäuskoinen* pappi saarnaa pelkkää Kristusta ja silkkaa armoa, synninpäästön sanamuodon puuttuessa hänen puheestaan jää puuttumaan *armo ja evankeliumin hyvä sanoma*. Mutta oikea sanamuoto ei vielä riitä, tarvitaan myös oikea *henki*.

Synninpäästön tarkoituksena on vakuuttaa sen vastaanottaja siitä, että Jeesus on kuollut hänenkin syntiensä tähden. Jos synninpäästöltä vaaditaan oikeaa sanamuotoa ja henkeä, huomio kiinnittyy Jeesuksen sovituksen sijaan synninpäästön julistajaan. Ei siis vielä riitä, että uskoo Kristukseen. On uskottava myös siihen, että Jumalan pelastussuunnitelma ja Jeesuksen ristinkuolema vaikuttavat ja ovat päteviä vain tässä joukossa ja tällä synninpäästöllä.

Synninpäästö on lääke kaikkiin vaipeihin. Sillä lääkitään *kiusauksia ja epäilyksiä, nuoruuden huikentelevaisuuksia ja lasten tottelemattomuuksia*. Syyllisyyden lisäksi sillä häädetään epämääräistä paha oloa ja vaikkapa häpeää: ”Synti aiheuttaa huonon omantunnon ja häpeänkin tunteen”, kirjoitettiin *Päivämiehen* Kapsäkki-liitteessä (20.3.2013). Kielteiset tunteet ovat seurausta synnistä, joka asuu yksilössä. Synnistä pääsee eroon synninpäästöllä, jota pitää hallussaan yhteisö. Yhteisö omii myönteiset tunteet, kun taas kielteiset tunteet heijastuvat Narkissoksen peilistä takaisin yksilöön.

Kaanaankielen maailmankuvassa Jumala ja seurakunta limittyvät toisiinsa niin, ettei niitä ole mahdollista erottaa toisistaan. Kuuliaisuus seurakunnalle on kuuliaisuutta Jumalalle. Tämä käy ilmi vaikkapa *Päivämiehestä* (13.7.2011, kursivointi minun): ”Jumalan avulla pääsemme perille [taivaaseen], kun kuuntelemme ja uskomme, mitä *Jumala seurakunnassaan opettaa*.” Jumala opettaa seurakunnassaan lähinnä puhujien kautta, jotka eivät ole mitä tahansa ihmisiä, kuten samasta lehdestä voidaan lukea: [*Seuroissa*] *puhumassa ei ole vajavainen ihminen, vaan itse Herra Jeesus. Arjen keskellä* puhuja on ”kuin kuka tahansa meistä”, mutta noustessaan saarnaamaan *sananpalvelijasta* tulee Jeesus.

SRK:n mukaan ”yhteisö koostuu yksilöistä, niin myös uskovien yhteisö. Kun yksittäiset kristityt erehtyvät, vika ei ole seurakunnan.” (Kotimaa24 10.10.2011) Uskovien yhteisö voi erehtyä, mutta seurakunta ei. Enää pitäisi tietää, mitä tarkoittaa *seurakunta* ellei uskovien yhteisöä.

Yhteenveto

Vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä kaanaankieli edustaa turvallisuutta ja muuttumattomuutta. Samalla se edustaa aikaa, joka päivä päivältä etäännyttyä nykyhetkestä. Kolmas infinitiivi, *olla uskomassa*, ja Agricolan aikaiset sanat ja sanajärjestykset taivoittavat yhä harvempia liikkeen sisällä, ulkopuolisista puhumattakaan.

Suhtautuminen kaanaankieleen on kannanotto uskonpuhdistuksen periaatteeseen, jonka mukaan kristinuskoa on opetettava kansalle kielellä, jota se ymmärtää. Kaanaankieltä käyttävän tulisi kysyä itseltään, onko puheessa tärkeintä muoto vai sisältö. Onko tärkeämpää tuudittaa kuulija uneen vai tarjota hänelle hengellistä ravintoa, joka auttaa häntä elämässä ja kerran kuoleman kohdatessa? Monet kaanaankielen ilmaukset ymmärretään vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisällä eksklusiivisesti, muut ulossulkeviksi. Suurimman käytännön ongelman muodosta hengellinen tervehdys *Jumalan terve*, jota käytetään yleensä eksklusiivisesti. Tervehtiessään ihminen tunnustaa oman uskonsa. Samalla hän ottaa kantaa toisen uskoon – ja astuu samalla teologisesti ja tiedonfilosofisesti huteralle alustalle. Eksklusiivisuuden häivyttäminen vähentäisi yhteisön sisäänpäin kääntymisen riskiä. Se vähentäisi myös ristiriitaa, joka helposti syntyy todellisuuden ja seurapuheiden välittämän maailmankuvan välille.

Kaanaankielellä kerrotaan, miten asioiden tulisi olla tai miltä niiden halutaan näyttävän. Jos oma kokemus on kovin erilainen esimerkiksi käsityksestä *haluamme ottaa kaikki lapset vastaan*, syntyy ristiriita. Ihminen joutuu kieltämään omat tunteensa ja kokemuksensa, elämään ulkopuolisena suhteessa omaan itseensä. Ei ole hyväksi parisuhteelle eikä olemassaoleville lapsille, jos vanhemmat väittävät haluavansa lapsia, vaikka he eivät todellisuudessa niitä halua.

Vanhoillislestadiolaisuus ei mielestäni ole ensi sijassa hengellinen yhteisö, vaan kulttuurillinen liike. Yhteisöllä on oma kielensä, omat rituaalinsa ja oma sosiaalinen verkostonsa. Yhteisöön ei liitytä, siihen synnyttään. Vastikään eräs uskovainen kysyi, olenko *Siionin rakkaudessa*, eli olenko *uskomassa* javoiko minuatervehtiä *Jumalan terveellä*. Vastasin, että laitan toivoni Kristukseen, johon hän sanoi, että *sinä järkeilet*. Monille *uskovaisille* uskon hulluus ei ole ristinkuolemassa. Uskon hulluus on monille esimerkiksi siinä, että täytyy uhrata elämän parhaat vuodet suurperheen pyörittämiseen.

Seurakunta neuvoineen on noussut Kristuksen ja Raamatun yläpuolelle. *Seurakuntaa* edustavat ne miehet, jotka saavat yhteisössä äänensä kuuluviin. Heidän tukenaan on esimerkiksi asema organisaatiossa ja välineenään yhteisön virallinen kieli. Äärimillään *Jumalan valtakunta* henkilöityy johonkin vahvaan persoonaan, kuten kävi Heikki Saaren kohdalla takavuosisikymmeninä. Todellisuudessa opin muodostajina, päätöksentekijöinä ja julkilausumien antajina on aikuisia ihmisiä. Vastuu ei katoa heiltä minnekään, vaikka he yhdessä rukoilisivat Jumalalta ymmärrystä toimia oikein ja vaikka he eläisivät ryhmäfantasiassa, että Jumala toimii juuri heidän kauttaan.

Kirjallisuutta

Mehto, Miina (2002): Uskoa-verbin kolmas infinitiivi ja siihen liittyvät määritteet vanhoillislestadiolaisessa saarnassa. Suomen kielen pro gradu -tutkielma.

Nykänen, Tapio (2012): Kahden valtakunnan kansalaiset. Vanhoillislestadiolaisuuden poliittinen teologia. Yhteiskuntatieteiden väitöskirja.

OHO!Siioni. Huumorilla vanhoillislestadiolaisesta elämäntapaliikkeestä.

www.ohosiioni.blogspot.com

Torvi. (Pinta)raapaisuja vanhoillislestadiolaisuudesta.

www.rauhanyhdistys.blogspot.com

**HENGELLINEN
YHTEISÖ JA
IDENTITEETTI**

Vanhoillislestadiolainen spiritualiteetti, sen voima ja ongelmakohdat

Joona Korteniemi

Miksi olen vanhoillislestadiolainen? Mitä vanhoillislestadiolaisuus ytimeltään on? Viime vuosien runsaan, mutta vähemmän mairittelevan mediajulkisuuden keskellä näitä kysymyksiä on joutunut pohtimaan, ajoittain kipeästikin. Mikäli nimittäin hurjimmat julkisuudessa esitetyt kuvat vastaavat todellisuutta, olen elänyt pienen elämäni lähestulkoon vaarallisessa lahkossa, jolle on tyypillistä hengellinen väkivalta, autoritäärinen keskusjohto ja yhteisöllinen narsismi. Miksi siis tuhlata lyhyttä elämäänsä kuulumalla tällaiseen joukkoon? Tiedän, että tällaiset pohdinnat ovat viime aikoina olleet yhteisössämme, erityisesti nuorison keskuudessa, varsin yleisiä. Siitä huolimatta rauhanyhdistysten tilaisuudet keräävät viikosta toiseen runsaasti väkeä, pääosin perheitä, nuoria ja nuoria aikuisia. Itsekin suunnistan edelleen seuroihin, yleensä useamman kerran viikossa. Miksi?

Tätä kirjoittaessani olen juuri palannut Helsingin rauhanyhdistyksen lauantaisesta lauluillasta, jossa teemana olivat paastonajan ja kärsimysviikon virret sekä Siionin laulut. Väkeä oli ehkä noin 400, suurin osa 18-25-vuotiaita nuoria. Kuten yleensä, tilaisuus oli koruttomuudessaan kodikas: pääosin farkkuihin ja huppareihin sonnustautunut kansa lauloi Kristuksen kärsimyksestä ja ihmeellisestä rakkaudesta samalla kun vilkkaimmat lapset temmelsivät iloisesti penkkien välissä. Suurin osa läsnäolijoista veisasi mukana, mutta jos joku halusi vain istua kaikessa rauhassa, sekin onnistui täysin luontevasti. Loppuhartaudessa puhuja vielä vakuutti, että laulujen kuvaama lunastusarmo riittää jokaiselle, syntisimmällekin.

Tilaisuus sopii mielestäni hyvin ikkunaksi nykyisen vanhoillislestadiolaisuuden olemukseen ja mentaliteettiin. Se on harvemmin esillä mediassa, mutta liikkeeseen sitoutuneille, myös allekirjoittaneelle, sitäkin tärkeämpi.

Vanhoillislestadiolaisuuden hengellinen mentaliteetti

Vanhoillislestadiolaisuus on nykymuodossaan tavallisten ihmisten arkista matalan profiilin kristillisyyttä. Sen voima on perusasioihin keskittymisessä: Seuroissa koetaan ehkä melko harvoin valtavia hengellisiä elämyksiä, mutta niiden yksinkertaisuudessaan juhla ”liturgia” – rukoukset, virret, laulut, raamatuntekstit, saarnat – muistuttaa silti viikoittain kymmeniä tuhansia suomalaisia elämän tärkeimmistä kysymyksistä. Saarnat eivät useimmiten ole mitään dogmatiikan luentoja, mutta kiertyvät kuitenkin luterilaisen teologian perusteiden – synnin, sovituksen, uskon ja armon – ympärille. Hengellisyydellä ei erityisesti ”pullistella”, mutta lapsuudessa opitut virret, laulut ja rukoukset sekä erityisesti synninpäästö ”Jeesuksen nimessä ja veressä” tuovat lohtua ja turvallisuutta jopa kuoleman ahdistaessa.

Tällaisena vanhoillislestadiolainen spiritualiteetti selviytyy mielestäni hienosti monista vaikeista karikoista. Tunteita ei tavoitella, mutta ne sallitaan: seurapenkissä saa halutessaan vain passiivisesti ”istua ja uskoa”, mutta myös ilonkyyneliin ja ”kiitosääniin” suhtaudutaan yhä luontevasti. Uskoa ei tuoda teennäisesti esille, mutta myöskään toiseen laitaan, huonouden ihannointiin, ei pääsääntöisesti sorruta: synnistä varoitetaan ja sitä vastaan kehoitetaan Pyhän Hengen avulla taistelemaan.

Koruton seuraliturgia voi suojella nykyisin varsin yleiseltä hengelliseltä viihteellisyydeltä ja elämysten metsästämiseltä. Tiivis yhteisö muodostaa ympärille todellisen seurakuntayhteyden. Myös kammoksutun seurakuntaopin voi pohjimmiltaan nähdä vain johdonmukaisena seurauksena siitä, että uskotaan totuuden olemassaoloon, tehdään ero oikean ja väärän välille ja halutaan tinkimättä torjua kaikki relativismi. Myöskään seurakunnan rooli Kristuksen läsnäolon paikkana ja armon välittäjänä ei ole SRK:n keksintöä vaan jo vanhan kirkon ekklesiologista perintöä.

Kotimaa24-sivustolla kesällä 2012 käydyssä debatissa eräs keskustelija kiteytti vanhoillislestadiolaisuuden ytimen näin: *”Mietin kyllä sitäkin, ettei missään muualla ole anteeksiantamuksen evankeliumia laskettu näin alas. Vl-liike on kuin omenapuu-tarha, jossa omenat kasvavat niin matalalla, että jokainen nälkäinen saa syödäkseen. Jossain toisessa puutarhassa hedelmät ovat kauniimpia, mutta ne onkin tarkoitettu vain harvoille. Niille, jotka pystyvät kiipeämään latvaan.”* Uskon, että herätysliikkeen keskeisin vetovoimatekijä lieneekin juuri tässä: vanhoillislestadiolaisuus on monien liikkeeseen sitoutuneiden mielestä äärimmäisen armollinen kristillisyyden muoto. Liikkeen julkisuus kuvaa vasten tämä voi tuntua yllättävältä väitteeltä: tunnetaanhan

se ainakin kirkollisessa mediassa nykyään enemmän tiukoista säännöistään ja julmista ”hoitokokouksistaan”. Ainakin itselleni tärkeintä ja luovuttamattominta hengellisessä kodissani on kuitenkin nimenomaan sen ”avara armon evankeliumi”: Täydellinen anteeksiantamus on tarjolla jokaiselle joka hetki. Armo on objektiivista, se tulee ulkopuolelta sanan kautta. Syntisen ei siis tarvitse ”kiivetä” korkeisiin älyllisiin tai kokemuksellisiin puihin voidakseen uskoa olevansa kristitty. Hän saa uskoa itsensä autuaaksi juuri sillä hetkellä, ”tuntui miltä tuntui ja näytti miltä näytti”.

Vanhoillislestadiolaisella anteeksiantamus-keskeisellä spiritualiteetilla voisi olla annettavaa myös evankelis-luterilaisen kokonaiskirkon teologialle. Kristuksen reaalin läsnäolo uskovassa ja sen aikaansaama reaalin vanhurskaus ovat tärkeitä teologisia näkökohtia, jotka olivat pitkään luterilaisessa teologiassa tarpeettomasti pimennossa. Silti myöskään vanhurskauttamisen forensista puolta, sijaiskärsimystä, anteeksiantamusta ja vanhurskaaksi julistamista, ei tulisi unohtaa eikä häpeillä, edes ekumeenisten kontaktien vaikutuksesta. Onhan synninpäästö Apologiainkin mukaan ”evankeliumin varsinainen ääni”.

Edellä olen siis yrittänyt valaista sitä, mikä vanhoillislestadiolaisuudessa puhuttelee ja koskettaa meitä vanhoillislestadiolaisia. Todennäköisesti moni näkee tämän yksinkertaisuudessaan rehellisenä ja realistisena, ”konstailemattomana” kristillisyytenä. Ylivoimaisesti tärkeintä lienee kuitenkin sovitus- ja uskonvanhurskauskaskeisyys sekä anteeksiantamuksen evankeliumi, ”pohjaton armonlähde”, jollaista muualla ei koeta olevan. Näin sanoessani en halua millään tavoin kiistää yhteisössämme eri syistä kärsimään joutuneiden kokemuksia. Uskon kuitenkin, että ulkopuolinen liikkeeseemme tutustuva yllättyisi positiivisesti huomattavasti sen viimeaikaista julkisuuskuvansa huomattavasti vastuullisemmaksi, avoimemmaksi, keskusteluvammaksi ja itsekritiikkiin kykenevämmäksi.

Liikkeen nykytila

Kielteisestä julkisuudesta huolimatta vanhoillislestadiolaisuuden nykytilaa voi siis pitää perustellusti hyvänä. Rauhanyhdistysten toiminta on vilkasta ja sen piirissä on runsaasti myös lapsia ja nuoria. Liikkeen julistus ei ole surkastunut pelkäksi yleiseksi sosiaalietiikaksi vaan keskittyy kristinuskon ydinteemojen eli luomisen, lankeemuksen, lunastuksen, pyhityksen ja ikuisen elämän ympärille. Vanhoillislestadiolaisuus on ehkä ylipäättään säilyttänyt omaa teologista identiteettiään paremmin kuin useimmat kirkon herätysliikkeistä, joista toisten uhkana voi olla sulautuminen yleiseen kansankirkollisuuteen, toisilla teologiseen yleiskonservatismiin. Myös Hanna Salomäen vuonna 2010 julkaistun herätysliikketutkimuksen mukaan vanhoillislestadiolaiset sitoutuvat erittäin kiinteästi oman liikkeensä toimintaan ja perinteisiin arvoihin.

Salomäen tutkimus sisältää kuitenkin myös liikkeemme kannalta oireellista tietoa. Hälyttävimpänä niistä pidän tutkimustulosta, jonka mukaan vain yksi prosentti van-

hoillislestadiolaisista lukee Raamattua päivittäin ja jopa kolmasosa harvemmin kuin kerran vuodessa. Vanhoillislestadiolaiset lukevat siis Raamattua päivittäin vähemmän kuin suomalaiset ylipäätään! Tiiviin seuroissa käymisen, mutta ohuen raamatuntunteuksen jännite paljastaa mielestäni vanhoillislestadiolaisuuden lähivuosisikymmenien suurimman uhkatekijän: *laitostumisen*, jossa henkilökohtainen uskonelämä surkastuu lähinnä ulkokohtaiseksi sosiaaliseen yhteisöön kuulumiseksi. Lähitulevaisuuden kohdalonkysymys on, säilyykö liikkeemme aidosti hengellisenä yhteisönä vai muuttuuko se enemmänkin ohuesti kristillissävytteiseksi, keskiluokkaiseksi sukuperinteeksi.

Laitostumisen ongelma ja sen juuret

Laitostumisvaaran juuret ovat syvällä: 1970-luvulla vanhoillislestadiolaisuus reagoi ympäröivän yhteiskunnan maallistumiseen yhä tiiviimmällä yhteisöllisyydellä. Teologisesti tämä merkitsi seurakuntayhteyden ja siten uskon kollektiivisuuden korostumista. Hajaannusriskiä pyrittiin välttämään kanavoimalla liikkeen jäsenten hengellinen elämä mahdollisimman pitkälle rauhanyhdistysten toimintaan. Tämä näkyi esimerkiksi vuoden 1976 Siionin laulu-uudistuksessa. Siinä vanhemmalla lestadiolaisuudelle tunnusomaisia, henkilökohtaiseen Kristus-unioon viittaavia veri-, haava- ja morsiusmystisiä ilmaisuja karsittiin ja korvattiin seurakuntayhteyttä painottavilla sanoituksilla. 1970-luvulla herätysliikkeessä korostuivat myös lestadiolaiseen teologiaan sisäänrakennetut, pietistis-herrnhutilaisesta traditiosta periytyvät spiritualistiset piirteet. Käytännössä se näkyi muun muassa niin sanottuina henki- ja huoneenhallitusoppeina, joiden avulla pyrittiin oikeuttamaan ”hoitokokouksissa” koettu hengellinen ja henkinen mielivalta.

Kirkkohistorian professori Jouko Talonen käsitteli Perustan teologipäivillä Kauniaisissa 3.1.2013 pitämässään esitelmässä myös vanhoillislestadiolaisuutta. Hän arvioi liikkeen 1970-luvun kriisin olevan rinnasteinen Lapuan liikkeen vaikutukselle herännäisyyden myöhempään kehitykseen.

1930-luvun oikeistoradikalismi ”omi” körttiläisyyden esimerkkinä suomalaiskansallisesta kristillisyydestä. Samalla herännäisyyden alkuperäinen, pietistis-herrnhutilainen teologia ja spiritualiteetti jäivät sivurooliin, korvautuen isänmaallisella paatoksella. Liike menetti näin itsestään jotain omaa ja olennaista. Samalla sen ”teologinen vastustuskyky” heikkeni, mikä voisi osaltaan selittää sitä, miksi herännäisyys 1950-luvulta alkaen sulautui niin nopeasti kansankirkollisuuteen, liberalisoituen lopulta körttipietismistä ”körtti-humanismiksi”.

Myös vanhoillislestadiolainen spiritualiteetti vaikuttaa menettäneen 1970-luvun myllerryksissä itsestään jotain omaa, olennaista ja alkuperäistä. Sen selvittäminen, mitä tarkkaan ottaen, vaatisi ehkä kokonaisen sarjan kirkkohistoriallisia ja systemaattisteologisia tutkimuksia. 1970-luvun Siionin laulu-uudistus antanee kuitenkin osviittaa: Siinä missä 1930-luvun herännäisyydessä pietismin sijalle tunki kansallis-

mielisyys, merkitsi 1970-luku meidän liikkeellemme alkulestadiolaisen ”Vanhimman haavain tuntemisen” korvautumista seurakuntayhteydellä.

Kuten yllä kirjoitin, sinällään ”yhden, pyhän seurakunnan” keskeinen rooli pelastuksen yhteisönä on jo vanhan kirkon hyvin perusteltua teologista perintöä. Vanhoillislestadiolaisuudessa tänä päivänä tämän opin juuret ulottuvat pitkälle 1800-luvun jakautumattomaan lestadiolaisuuteen. 1970-luku vaikuttaa kuitenkin merkinneen voimakasta murrosta julistuksen painotuksissa ja sen myötä yhteisön hengellisessä mentaliteetissa.

Ihmisillä lienee käytännössä osin tiedostamatonkin taipumus konkretisoida abstrakteja hengellisiä käsitteitä. Niinpä myös ”Jumalan valtakunta” ja ”seurakunta” yhdistyvät väkisin näkyvään, sosiologiseen ja empiirisesti rajattavaan yhteisöön. Sinällään teologisesti perusteltu, seurakunnan merkitystä voimakkaasti korostava julistus voi siis ruohonjuuritasolla merkitä sellaisen ajattelun leviämistä, että pelastukseen riittää jo sosiaalisen yhteisön ulkokohtainen jäsenyys.

Lisäksi 1970-luvun vanhoillislestadiolaisuudessa näyttää olleen melko yleistä ymmärtää seurakunta *juridisesti* ja *byrokraattisesti*, tähän tapaan: Jumala on luovuttanut auktoriteettinsa seurakunnalle. Tämä seurakunta on järjestäytynyt rauhanyhdistyksiksi. Rauhanyhdistykset valtuuttavat vuosikokousedustajat edustamaan itseään Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen vuosikokouksessa. Vuosikokous valitsee johtokunnan. Näin – juridisena ketjuna – Jumalan seurakunnalleen luovuttama auktoriteetti siirtyy seurakunnalta SRK:n johtokunnalle. Johtokunnalla on sen myötä oikeus erehtymättömänä ”Jumalan huoneen hallituksena” opettaa jumalallisella arvovallalla uskoa ja moraalialueita koskevissa kysymyksissä. Johtokuntaa vastustava vastustaa seurakuntaa ja sen myötä itseään Jumalaa. Tällainen juridinen ekklesiologia muistuttaa hämmästyttävästi katolista teologiaa keskiajalta Vatikaanin II konsiiliin hallinnutta ”magisterialismia”. Kuten vaikkapa Kaarlo Arffman on osoittanut, se oli yksi tärkeimmistä kimmokkeista luterilaiselle reformaatiolle. Ikävä kyllä juridinen seurakuntakäsitys huoneenhallitusoppeineen näyttää elävän herätysliikkeessä pinnan alla edelleen, huolimatta siitä, että se on virallisesti todettu harhaopiksi.

Selviytyttyään 1970-luvun kriisistä herätysliikkeemme pyrki nopeasti profiloitumaan maltillisena ja ”rakentavana”, kirkkopoliittiseen keskustaan sijoittuvana herätysliikkeenä: Vanhoillislestadiolaiset papit muun muassa vihkivät eronneita uuteen avioliittoon ja tekevät virallisesti kielteisestä naispappeuskannasta huolimatta alttariyhteistyötä heidän kanssaan. Vuoden 2009 konservatiivien ja liberaalien taisteluksi profiloituneessa arkkipiispanvaalissa ainakin osa vanhoillislestadiolaisista äänioikeutetuista äänesti Kari Mäkistä. Myöntövyvyyslinja kulminoitui ilmeisesti vuonna 2010, kun kirkolliskokous äänesti rukoushetkestä samaa sukupuolta olevan parin puolesta. Kaikki vanhoillislestadiolaiset kirkolliskokousedustajat äänestivät tuolloin rukouksen puolesta. Tämä herätti kuitenkin liikkeessä niin suurta tyrmistystä, että SRK:n joh-

to joutui ottamaan siihen kielteisen kannan. Ainakin osa kirkolliskokousedustajista pyysi tämän jälkeen myös seurakunnalta anteeksi äänestysratkaisuaan.

Vanhoillislestadiolaisuuden kirkkopoliittisen myöntövyörylinjan voi nähdä aitona pyrkimyksenä oppia lainomaiseksi ja ankaraksi mielletyn 1970-luvun virheistä. Toisaalta siinä on piirteitä, joiden perusteella sen voi nähdä myös jatkumona mainitun vuosikymmenen teologialle ja siihen sisältyville ongelmille. Kun Jumalan valtakunta samaistetaan organisaatioon, siitä tulee itseisarvo. Organisaation ei tarvitsekaan enää palvella jotain suurempaa päämäärää, esimerkiksi levittää rehellisen tinkimättömästi vanhoillislestadiolaisia arvoja ja herätys-sanomaa suomalaiseen yhteiskuntaan ja kirkkoon. Sen sijaan itseisarvoksi muuttuneelle organisaatiolle ja yhteisölle voidaan pyrkiä luomaan elintilaa varsin pragmaattisin ja opportunistisin, jopa kaksinaismoralistisilta vaikuttavin keinoin.

Näin *karkeasti tulkittu vanhoillislestadiolainen seurakuntaoppi voi paradoksaalisesti ”syödä itsensä”*. Pietistisenä herätysliikkeenä myös lestadiolaisuus syntyi nimittäin protestina valtiokirkon kaksinaismoralismille: Laestadius ruoski saarnoissaan armotta juopottelevia pappeja sekä seurakuntalaisia, jotka lähtevät jumalanpalveluksesta juomaan, kiroamaan ja tappelemaan. Näin myös vanhoillislestadiolaisuuden identiteetin ja mentaliteetin yksi peruslähtökohta on se, että tämän yhteisön tehtävä on olla erilainen, meidän tulee elää niin kuin uskomme ja kertoa se rehellisesti myös muille. Jos siis liikkeemme pyrkii luomaan seurakuntaopilleen kirkollista elintilaa opportunistisin keinoin, se ikävä kyllä samalla nakertaa saman seurakuntaopin ja koko yhteisöllisen identiteettinsä kivijalkaa. Merkityksistä tyhjentyneenä, pragmaattisen kirkkopoliittikan myötä ”ontoksi” muuttunut seurakuntaoppi voi tällöin romahtaa kasaan yllättävänkin nopeasti. Viime vuosina tämä strategia vaikuttaa kuitenkin ajautuneen kriisiin, kun vanhoillislestadiolaisuus on joutunut muun muassa naispappeuskiistojen vuoksi profiloitumaan aiempaa selkeämmin konservatiivisena herätysliikkeenä.

Spiritualismin ongelma ja sen juuret

Kuten yllä kirjoitin, vanhoillislestadiolaisuus on perinyt pietismistä ja herrnhutilaisuudesta teologiaansa tiettyjä spiritualistisia piirteitä. Niiden tavoin myös se korostaa oikean uskon olevan ”elävää sydämen uskoa”. Usko ei saa olla vain elämäntapa tai rationaalinen mielipide vaan se on Pyhän Hengen läsnäoloa ihmisessä. Pyhän Hengen läsnäolo on puolestaan subjektiivinen, kokemuksellinen asia. Kirjoittaahan apostolikin, että ”Henki todistaa meidän henkemme kanssa, että me Jumalan lapset olemme”. Pietismistä ja herrnhutilaisuudesta perityin sanankääntein elävän uskon tunto-merkeiksi nähdään myös ”yksinkertaisuus ja lapsenmielisyys”: todellinen ”Jumalan lapsi” ei tarvitse tuekseen akateemisen teologian rikkiviisaita erittelyjä vaan häntä ohjaa eräänlainen hengellinen vaisto, kun Pyhä Henki ilmoittaa hänelle intuitiivisesti, mikä on oikein ja mikä ei. Kirkollisessa keskustelussa spiritualistiset korostukset ovat

näkyneet ehkä ennen kaikkea debattina herätysliikkeen normiluterilaisuudesta poikkeavasta ”hengenpyhitysupista”, jonka mukaan pelastava usko voi syntyä vain Pyhän Hengen omaavan ihmisen julistamasta evankeliumista.

Herrnhutilais-pietistisen spiritualismin alkuperäiset tausta-ajatukset ovat mielestäni erittäin oikeutettuja. On suuri, mutta kristinuskoa vuosisatojen ajan piinannut virhe kuvitella, että jumaluuden ja pelastuksen salaisuudet voisi vangita pelkkien rationaalisten instrumenttien avulla tutkimusobjekteiksi. Jumaluuden ääretöntä mysteeriä tulisi siksi lähestyä enemmänkin henkilökohtaisella tasolla, kuin parasta ystävää, rakastettua tai perheenjäsentä. Juuri tällä tavoin ääretön ja ikuinen kaikkeuden Luoja astui Laestadiuksen saarnoissa Lapin asukkaiden eteen synnytystuskia kärsivänä, tottelemattomia lapsiaan surevana Taivaallisena Vanhimpana tai uskotonta morsiantaan vertavuotavalla sydämellä etsivänä Sulhasena. Myös Kristuksen kirkko näyttäytyy mielestäni Uutta testamenttia rehellisesti lukevalle enemmän Pyhän Hengen synnyttämän rakkauden ja uskonkokemusten yhdistämänä todellisena yhteisönä kuin puolivaltiollisena, byrokraattisena instituutiona. Niin ikään vanhoillislestadiolainen oppi ”Hengen virasta” on minusta Uutta testamenttia lukevalle ”normiluterilaista” uskottavampi johtopäätös.

Spiritualismiin on kuitenkin sisäänrakennettu myös ongelmia, joiden vaikutuksesta se voi kääntyä jopa alkuperäisiä tausta-ajatuksiaan vastaan. Uskon subjektiivisuuden ja ”yksinkertaisuuden” painottaminen sekä ”järkeilyn” vierastaminen ”lapsenmieliselle uskolle” vastakkaisena riistää arvon argumentaatiolta, rationaaliselta harkinnalta ja keskustelulta. Uskoa ja moraalialia koskevissa asioissa perusteluksi voi riittää vain epämääräinen tunne, kokemus tai traditio joka katsotaan Pyhän Hengen synnyttämäksi.

Kun tähän lisätään 1970-luvun huoneenhallitusoppi, jonka jäänteet varsinkin liikkeen ruohonjuuritasolla elävät edelleen, hengellisen ja henkisen mielivallan tielle jää huolestuttavan vähän esteitä. Seurapuhujat ja liikkeen johto voidaan sen valossa nähdä seurakunnan jumalallisen arvovallan kiteytymiksi. Heillä on näin oikeus määrittellä, millaista on oikea usko ja uskovaiselle sopiva elämä. Perusteluksi voi riittää vain ylimalkainen vetoaminen yhteiseen kokemukseen tai tunteeseen. Hengellistä ja yhteisöllistä arvovaltaa vailla olevan rivijäsenen voi olla käytännössä lähes mahdoton esittää vasta-argumentteja, koska spiritualistinen teologia antaa aina mahdollisuuden huitaista ne syrjään ”turhana järkeilynä”, jollaista ”me vierastamme”. Jopa raamattuargumentaatio ei välttämättä paljon paina yhteisöllistä arvovaltaa omaavan tahon kokemusargumentaation rinnalla.

Lienee sanomattakin selvää, millaisia riskejä tällaisen ajattelun alle kätkeytyy. Kokemusteologian avulla erilaiset hengelliset harhat, vallanhimo, hyväksikäyttö ja kiusaaminen voi olla helppoa pukea hurskaaseen kaanaankieliseen kaapuun ja tällaisen teologian sisäistäneen yhteisön on äärimmäisen vaikea tunnistaa tämä. Jos joku tunnistaakin, hänet on helppo leimata ”järkeilijäksi”, joka ”ei enää näe Jumalan valta-

kunnan sisäistä kauneutta” vaan katselee sitä ulkopuolelta, josta käsin se näyttääkin ”kuin hakomajalta yrttitarhassa”.

Spiritualistisen teologian vaaralliset piirteet tulivat kenties parhaiten näkyviin 1970-luvun hoitokokouksissa esiintyneessä henkiopissa. Tämän opin kaikuja voi mielestäni kuitenkin edelleen kuulla esimerkiksi siinä, kuinka helposti liikkeen johtoon kohdistuva kritiikki katsotaan ”väärällä asenteella” ja ”väärällä tyylillä” esitetyksi. Arvostelijan väärää asennetta tai tyyliä pidetään helposti paljon vakavampana ongelmana kuin auktoriteetin tekemää virhettä, koska spiritualistisen teologian valossa tärkeintä ei ole asiasisältö vaan subjektin sisäinen tila. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa yhteisöllisiä kipukohtia voi olla hyvin vaikea nostaa esille, koska se voidaan käynnössä aina leimata väärällä asenteella, tyylillä tai väärässä hengessä tapahtuvaksi. Järkyttävintä satoa tämä on ehkä tuottanut lasten hyväksikäyttötapausten huonossa hoidossa.

Spiritualistinen teologia sisältää myös piirteitä, jotka ovat omiaan ruokkimaan vanhoillislestadiolaisuuden mielestäni suurinta vaaraa, laitostumiskehitystä. Tämäkin voi tuntua yllättävältä: voisi kuvitella, että uskon sisäisyyden ja ”hengen” korostaminen johtaisi spiritualiteetin aktiivisuuteen ja syvyyteen. Ongelma piilee mielestäni liikkeen ruohonjuuritasolle levinneessä, karkeasti ymmärretyissä ”yksinkertaisen” ja ”lapsenmielisen” uskon ihanteessa. Sen pohjalta oikea usko voidaan ymmärtää niin yksinkertaiseksi ja sisäiseksi, ettei se tarvitse tuekseen edes esimerkiksi henkilökohtaista Raamatun tutkimista tai hengellisten asioiden pohtimista ja niistä keskustelemista. Niissäkin voidaan nähdä jopa vaarallista ”järkeilyä”. Turvallisemmaksi nähdään vain ”lauman mukana kulkeminen”.

Tällä tavoin spiritualismi kääntyykin vastakkaiseksi alkuperäiselle tavoitteelleen: Alkuperäisenä ajatuksena oli protestoida valtiokirkollisuuden piirissä esiintynyttä hengellistä välinpitämättömyyttä vastaan. Nykykontekstissa se voikin kuitenkin ruokkia juuri tätä ongelmaa. Ilman Jumalan sanan syvällisen tutkimisen sekä hengellisistä asioista keskustelemisen ja pohtimisen arvostamista uskonnollinen kieli muuttuu nimittäin pian sanahelinäksi, jota kyllä ehkä käytetään, muttei itsekään pohjimmiltaan ymmärretä. Uhkakuvana on, kuten yllä totesin herätysliikkeemme degeneroituminen ohuesti kristillissävytteiseksi, porvarillis-konservatiiviseksi sukuperinteeksi.

Miten tästä eteenpäin?

Ongelmista ja uhkakuvista huolimatta vanhoillislestadiolaisuuden yleistilanne on, kuten edellä kirjoitin, monessa mielessä kuitenkin hyvä. Uhkatekijöitä on niin yhteisöllisesti kuin liikkeen johdonkin tasolta ilmeisesti tiedostettu. Seuroissa kuulee nykyisin melko usein varoitettavan siitä, ettei usko kuihtuisi pelkiksi tavoiksi ja yhteisössä mukana kulkemiseksi. Myös Raamatun henkilökohtaiseen tutkimiseen on viime aikoina ryhdytty voimakkaastikin kannustamaan.

Erityisen toivoa herättävänä pidän sitä, että herätysliikkeessämme on paljon siihen sitoutunutta, vakaumuksellisesti kristittyä nuorisoa, joka pystyy samalla keskustelemaan avoimesti myös ongelmakohdista. Uskon siksi, että vältämme vaarat ja hengellisellä kodillani on edelleen edessään valoisa tulevaisuus. Toivon, että tulevaisuudessa saamme 1970-luvun teologisen ongelmajätteen lopullisesti käsiteltyä. Uskon, toivon ja rukoulen, että tulevaisuudessa vanhoillislestadiolaisuus on aiempaa keskusteluvampi ja avoimempi yhteisö, aiempaa selkeämmin hengellinen yhteisö ja aiempaa vähemmän alakulttuuri. Uskon ja toivon, että vanhoillislestadiolaisuus säilyttää myös tulevaisuudessa herätysliikeluonteensa ja teologisesti konservatiivisen profiilinsa, niin että myös tulevaisuudessamme liikkeessämme saarnataan selkeästi sekä ”synti synniksi” että ”armo armoksi”. SRK:n kotisivuilla vanhoillislestadiolainen usko määritellään muun muassa näin: ”*Vanhoillislestadiolainen opetus perustuu Raamattuun ja luterilaiseen tunnustukseen. Keskeistä on saarna Jeesuksen kärsimisestä, kuolemasta ja ylösnousemisesta. Kristuksen työ jatkuu maailmassa Pyhän Hengen työnä hänen seurakunnassaan. – – Uskonpuhdistuksen periaatteen mukaan Raamattu on korkein auktoriteetti uskoa ja elämää koskevissa kysymyksissä. Ihminen tulee vanhurskaaksi yksin uskosta, yksin armosta, yksin Kristuksen tähden.*” Olkoon tämä yhä kirkkaammin vanhoillislestadiolaisuuden ydintä myös tulevaisuudessa.

Kolonisoitu keho, yhteisöllinen minuus

Hanna-Leena Nissilä

Taivaan kansalaiset

” **T**e olette valittu suku, kuninkaallinen papisto, pyhä heimo, Jumalan oma kansa” (1. Piet. 2: 9)

Vanhoillislestadiolaista yhteisyyden kokemusta ovat luonnehtineet kielikuvat isosta perheestä, sisaruudesta ja veljeydestä sekä kansasta, joka Israelin kansan tapaan on korpivaelluksellaan kohti luvattua maata. Luvattu maa, kotimaa, ei sijaitse maantieteellisenä paikkana missään, vaan odottaa palkanmaksuun katsonutta taivaantien kulkijaa kuoleman jälkeisessä ajassa. Jumalan kansaa yhdistää yksi usko ja yksi tulkinta, yksi mieli. Sen olemista maan päällä leimaa kokemus muukalaisuudesta: ollaan ja eletään maailmassa, mutta ei maailmasta. Meisyyttä rakennetaan esimerkiksi me ja muut -ajattelulla, selvän rajan piirtämisellä Jumalan valtakunnan ja ”maailman” välille, yhteisillä kansalaisuutta uhkaavilla vihollisilla – omalla lihalla, perkeleleellä ja maailmalla. Sitä rakennetaan myös kansalaisuutta ja kuulumista rakentavilla ja vahvistavilla teoilla ja voimallisilla riiteillä, kuten tervehtimisellä ”Jumalan terveellä” ja ”Jumalan rauhalla”, syntien anteeksi antamisella ”Jeesuksen nimessä ja veressä” tai korpivaelluksen levähdyspaikoilla, seuroilla ja suviseuroilla joissa väsynyt kulkija saa hetken virvoittua jatkaakseen taas yksinäistä matkaansa osana muuta joukkoa.

”Jumalan valtakunnan asukkaat” eli vanhoillislestadiolaisten uskovaisten joukko, yhteisö, kuvitellaan ja sitä rakennetaan seurapuheissa, liikkeen sisäisessä virallisessa puheessa ja sen julkaisemissa lehdissä ja kirjallisuudessa vastaavalla tavalla kuin (suomalaista) kansakuntaa on rakennettu. Suomalaisuuden rakentaminen yhdenmukai-

seksi, homogeeniseksi, ja samanmieliseksi on nähty poliittisena konstruktiona, joka on häivyttänyt alleen suomalaisen kulttuurin sisäisen erilaisuuden ja moninaisuuden. Tosiasiassa Suomi on aina ollut monikulttuurinen, sillä Suomessa on ollut useita kulttuurikansoja ja etnisiä vähemmistöjä sekä erilaisia luokka- ja uskontopohjaisia kulttuureita. Myös lestadiolaisuus erilaisine muotoineen on osa suomalaista monikulttuurisuutta.

Vanhoillislestadiolaista yhteisöllisyyttä ja meisyyttä perustava ”yksimielisyys” on metafysiseseen kurottelevasta yhteisestä ja aidosta uskosta huolimatta myös rakentamisen tulosta. Kyse on siis tietyssä mielessä samanlaisesta konstruktiosta kuin nationalismissa ja kansallisuuden rakentamisessa. Taivaan kansalaisten yksimielisyys on ollut keskeinen ja tärkeä edellytys yhteisön selviämiseksi ajasta toiseen. Neuvotteluja yhteisön rajoista ja yksimielisyydestä on käyty taisteluissa ”vihollisia” vastaan sekä ”sisällissodissa” eli opillisten kiistojen ja ”eriseurojen” yhteyksissä. Se on ollut myös elämäntavallista yhdenmukaisuutta: ”uskon hedelminä” heijastuvaa yhteistä halua ja tahtoa, valintoja ja tapoja, joiden sisäistyneisyys on usein heijastunut yhteisöllisenä hienovaraisena kontrollointina tai jopa hengellisenä väkivaltana. Moni on kohdannut ulosjoutumisen pelosta syntyvän hätäntymisen tunteen kuullessaan rakkaudellisesta huolesta nousevia lauseita ”Olen sinusta huolissani”, ”Ethän ole joutumassa Jumalan valtakunnan ulkopuolelle” tai ”Me ei jaeta yhteistä näkemystä tästä asiasta”.

Halu ja vaatimus yksimielisyyteen ja yksikulttuurisuuteen johtavat väistämättä sokeuteen, homogeenisuuden paradoksiin, jossa liikkeen sisäiset erot jäävät näkemättä. Ne jopa halutaan peittää yhdenmukaisuuden kauniilta näyttävän, mutta valheellisen peitteen alle. Vanhoillislestadiolaisen yksilön näkökulmasta tämä liittyy niin sisäpuoleen kuin ulkopuoleenkin. Sisältä käsin on tarve rakentaa samanmielisyyttä ja yhteistä näkemystä: on yhteinen usko, yhteinen oppi, yhteinen rakkaus, yhteinen linja, yhteiset tavat, normit ja kulttuuri. Kun usko on keskeinen, jopa ainoa määrittävä asia, ja pyrkimys samanmielisyyteen niin vahva kuin se on, käy niin, että maailmasta katoavat muut erot ja merkitsevät asiat. Sokeudutaan sille, että liikkeen sisällä eläviin ihmisiin vaikuttavat, heitä määrittävät ja heidän identiteettiään rakentavat myös monet toisiaan leikkaavat, toisensa sisään sulkevat ja toisiaan muokkaavat intersektionaaliset ulottuvuudet. Tällaisia ovat sukupuoli, etninen tausta, seksuaalinen suuntautuminen, ikä, yhteiskuntaluokka, alueellisuus tai vaikkapa koulutus. Niin usko kuin sen tulkinta, dogmit ja normit, mutta myös sukupuoliroolit ja tavat ovat kaikki aikaan ja paikkaan sitoutuneita ja niiden mukana muuttuvia: Vanhoillislestadiolaisuus on erilaista pienellä paikkakunnalla Pohjanmaalla, jossa suvut ovat asuneet pitkiä aikoja samoilla alueilla, pienellä paikkakunnalla pääkaupunkiseudulla, jossa iso osa perheistä on pohjoisesta muuttaneita, opiskelijavaltaisessa Helsingissä, Ruotsin Taalainmaalla, Kanadan Outlookissa, Togon Baboussa tai Venäjän Samarassa. Suviseurakentällä väriä tuova 17 valtion lippurivi symbolisoi vanhoillislestadiolaisen uskon transnationaalisuutta ja lähetystyötä. Samalla se muistuttaa liikkeen lähtökohdista – para-

doksaalisesta ja kolonisoivasta ylijärjestyksestä. Siitä, miten usko on kulkenut valtio-, kansakunta-, kieli- ja kulttuurirajojen yli Ruotsin ja Suomen Lapissa ja jo 1800-luvun lopussa transatlanttisena ekspansiona suomalaisten mukana Amerikkaan. Lestadiolainen herätys oli yksi kristillisen kolonialismin muoto ja vaikutti merkittävästi ja tukahduttavasti saamelaisiin ja muihin paikallisiin kulttuureihin Lapissa.

Samanaikaisesti kun sisäpuolelta rakennetaan yhdenmukaista vanhoillislestadiolaisuutta, myös ulkopuolelta liikettä – kansaa ja sen erilaisia asukkaita – katsotaan yleistävästi ja leimaavasti yhtenä joukkona. Tämä ulkopuolis(t)en katse on useimmiten ollut kategorisoiva ja eroille sokea. Se on sisältänyt stereotyyppioita ja kyseenalaistamattomia oletuksia, jopa ”totuuksia”, vanhoillislestadiolaisuudesta, sen elämäntavasta ja identiteetistä. Kuinka monelle vanhoillislestadiolaisella onkaan lausuttu ”Et ole tyyppillinen vanhoillislestadiolainen!” Tähän väliin puristuu ihminen, vanhoillislestadiolainen yksilö, joka ei tunnista itseään sisältä kuulemastaan puheesta, eikä ulkopuolelta näkemästään kuvasta. Mihin tahansa hän katsoo, kuva, jota hänelle peilataan, ei näytä häneltä. Hän on jähmettävässä ja uuvuttavassa tilassa, jossa itseä ja omaa uskoa, elämää ja kokemusta määrittellään hänen itsensä ulkopuolelta kahdesta suunnasta.

Monen vanhoillislestadiolaisen yksilön olemista luonnehtii kuritonkin sukkuoloiminen ryhmän jäsenyyden ja yksilöllisyyden välillä. On myös niitä, jotka kokevat itsensä ”sisäiseksi ulkopuoliseksi”. Näitä molempia, sisäisen ulkopuolisen yksinäistä tilaa sekä kuritonta ja toisinaan syyllisyyttä herättävää sukkuoloa, värjäävät sisäistetyistä vallasta syntyvä varovaisuus ja jopa pelko paljastumisesta sekä toisaalta valtava riemun tunne niinä vapauden hetkinä, jolloin voi piirtää itse omat ääriviivansa. Hänellä on sukulaissieluja, jos hän tunnistaa heitä. Heitä voi kuitenkin olla vaikea löytää, sillä luottamus toisiin on heikkoa, ihmiset ovat varovaisia ja suojelevat sisintään. Syvimpiä ajatuksia avataan vain harkiten, sillä stereotyyppit elävät ja vaikuttavat myös sisällä elävien mielissä. Voidaan lyödä leimoja toinen toisiin: osa haluaa tehdä näkyvää ja näkymätöntä eroa sekä määrittellä ja rajata oikeaa ja väärää, meitä ja muita, sisäpuolta ja ulkopuolta opitulla ja sisäistetyllä tavalla usein tiedostamattomasti, toisinaan kateudesta.

Vanhoillislestadiolaisuudessa kasvaneelle yhteisöllisyys, kansalaisuus ja meisyys näyttäytyvät sosiaalisena yhteisöllisyytenä (johon kuuluvat normit, kontrolli ja valta herättävät vastustusta ja kapinaa). Kääntöpuolena yhteisöllisyydelle, kulttuuriselle ja hengelliselle identiteetille on se, ettei siitä koskaan pääse kokonaan irti. Joillekin on elämänmittainen kipupiste olla aina suhteessa lestadiolaisuuteen: ”entinen lestadiolainen” tai ”etninen lestadiolainen”.

Tällainen ihminen ei välttämättä koskaan uskalla kieltää lapsuutensa Jumalaa. Hän saattaa tuntea diasporista ikävää lapsuuden harmonian ja viattomuuden tilaan, suvisuuroihin ja ompeluseurojen hikisiin tunnelmiin, iltarukouksiin, seurapuheen saarnakieleen ja sanoihin, jotka tuovat vapautusta (”Jeesuksen nimessä ja veressä synnit anteeksi”) ja luovat yhteenkuuluvuutta (”Jumalan terve” ja ”Jumalan rauhaa”). Hän

saattoi valita maanpakolaisuuden vain, koska muutoin olisi loppuelämänsä joutunut elämään vankilassa. Korvien välissä oleva häkki olisi pakottanut hänet liikkumattomaksi, kertonut, miten on ajateltava, mitä saa hyväksyä ja millaisia arvoja hänellä voi olla, pakottanut hänen minuutensa yhteisölliseksi. Vaikka hän valitsi maanpakolaisen vapauden, yhteisöllisyys on edelleen osa häntä. Ulkopuolisenakin hän on suhteessa kansaansa, ”meihin”. On siis niin, että vahva yhteisöllisyys ja pyrkimys samanmielisyyteen pakottavat ajattelemaan, pohtimaan itseään, omaa olemistaan sekä ajattelunsa, maailmankuvansa ja uskonsa perusteita. Ne nostavat pintaan vastusta ja kapinaa. Jos ei ole yhteisöä, auktoriteettia tai vanhempaa, ei ole mitään, mitä vastaan kapinoida, mitä vastaan syntyä omana itsenään. Samalla yhteisöllisyys on myös vanhemmuutta, joka ei hylkää (vaikka tosiasiasa yhteisö on hyljännyt yksilöitä liian usein!). Raamatullinen kuva tuhlaajapoikaa ilosta itkien vastaan juoksevasta alastomasta, kenkänsäkin riisuneesta isästä elää vanhoillislestadiolaisuudessa vahvana.

Hiljaisiksi kolonisoidut naiset

Tämän kansan jäseneksi syntyvä lapsi kasvaa hengellisen ja kulttuurisen yhteisöllisyyden lisäksi voimakkaisiin sukupuolirooleihin. Pieni tyttö sisäistää jo varhain yhteisön uskon ja siihen liittyvän maailmankuvan sekä ääneen lausumattomat asenteet. Hänen katseensa on hyväillyt korvakorujen väkettä, ja kauneuden lumossa hän on päättänyt aikuisena ”kieltää” uskonsa teettääkseen itselleen korvareivät ja tehdäkseen sitten ”parannuksen” takaisin vanhoillislestadiolaisuuteen. Mutta hän oppii, ettei hän halua. Hän on juurtumassa Jumalan valtakuntaan. Vuosien mittaan hän sisäistää tarjotun ja kasvatetun maailman niin perusteellisesti, että siitä tulee hänen omaa ajatteluaan. Enää tyttö, nyt ehkä jo aikuiseksi kasvanut nainen, ei edes halua meikata, hankkia korvakoruja tai vaikkapa tanssia. Samanaikaisesti tyttö on kasvanut potentiaaliseen äitiyteen. Hän oppii lapsesta saakka jäsentämään maailmaansa ja tulevaisuuttaan suhteessa tähän tosiasiaan. Hän tietää, että jos hän haluaa rakastaa ja tulla rakastetuksi, hänestä mitä todennäköisimmin tulee (suurperheen) äiti.

Sitä, haluaako tyttö sitä oikeasti, ei koskaan kysytä häneltä.

Tyttö oppii rakentamaan oman toimijuutensa sen maailman puitteissa, joissa hän kasvaa, kuten kaikki muutkin tytöt omissa puitteissaan eri puolilla maailmaa. Nyt jo aikuisena naisena hän ei halua ehkäistä: se on hänen sisäinen halunsa ja tahtonsa. Tai hän haluaisi, mutta hän haluaa olla kuuliainen yhteiselle mielelle ja rakkaudelle. Sillä hän haluaa taivaaseen. Häneltä on lapsesta saakka pyhäkouluissa ja seuroissa kysytty: ”Etkö sinäkin halua pysyä uskomassa, etkö sinäkin halua taivaaseen?” Halu päästä taivaaseen, olla haluamatta korvakoruja tai ehkäistä on hengellistä halua. Se voi olla kamppailua elämästä ja kuolemasta. Se voi olla vastentahtoista nöyrytmistä yhteisen rakkauden nimissä. Se voi olla sisältä nouseva varmuus ja oma valinta. Mikä tahansa sisäinen kokemus onkaan, tyttö ja nainen katsovat palkanmaksua. He tietävät, että

tämä elämä tässä maailmassa kaikkinä kärsimyksineen on vain välietappi matkalla kohti taivasta.

Michel Foucault esittää ajatuksen ruumiillistetusta laista. Tämä ruumiillistaminen tuottaa kehoja, jotka merkitsevät lakia omalla pinnallaan ja itsensä kautta. Merkitsevät lakia kehossaan. Laki siis ”ilmenee minuuden ytimenä, heidän sielujensa merkityksenä, heidän omanatuntonaan, heidän halujensa lakina”, kirjoittaa Judith Butler (2006, 227) Foucault’a selittäen. Laki, jonka Nietzsche *Moraalin alkuperästä* -teoksen vangit Foucault’n uudelleentulkinnan mukaan sisäistävät, ei perustu halujen tukahduttamiseen pakolla, vaan siihen, että pakotetaan heidän kehonsa merkitsemään kieltävää lakia koko olemuksellaan ja tyyllillään. Vanhoillislestadiolainen tyttö kasvaa siihen, että hänen kehonsa on merkitty. Se on symbolinen paikka. Hänen kehonsa on julkisen uskonnollisen viestinnän paikka, jossa hän tunnustaa tai kieltää uskoaan monin erilaisin tavoin. Hän oppii lapsesta saakka luopumaan kehostaan ja omasta sisäisestä tahdostaan, ymmärtämään jo tässä ajassa syvällisen totuuden ruumiistaan tomumajana: ”*Sillä maasta sinä olet, ja maaksi pitää sinun jälleen tuleman*” (1. Moos. 3:19). Naisen kehossa manifestoituu luottamus Jumalaan kaiken luojana ja säätäjänä.

Se, mihin tyttö kasvaa, on kristinuskon mukana antiikista periytynyt dualistinen ihmis- ja maailmankuva. Se on hengen/sielun ja ruumiin, Jumalan ja perkeleen, uskon ja epäuskon, oikean ja väärän, miehen ja naisen, järjen ja tunteen vastakohtaparien rakentamaa maailmankuvaa. Siinä hänen elämänsä voi olla valtava kehollinen ja ruumiillinen matka seksuaalisuusiin, raskauksiin, synnytyksiin, imetyksiin, kehonmuutoksiin ja erilaisiin tunteuksiin ilman, että hän välttämättä voi ajatella kehoaan oman tahdon piiriin, eli itselleen, kuuluvana. Kehofilosofinen kirjallisuus ymmärtää kehon olevan menneisyyden horisontti, siis yksilön historia. Keho ei ole vain mielelle ja uskolle alisteinen väline, vaan siihen varastoituvat kaikki kokemukset ja eletty elämä. Samalla se on osallinen kulttuurin ja yhteisön historiassa, sillä yhteisölliset tavat ja tottumukset ovat osa yksilöiden kehoja. Myös yhteisöllinen moraalinen ja monet seksuaalisuuteen liittyvät säännöt tai käsitykset sukupuolesta opitaan puheen lisäksi eleiden, ilmeiden ja asentojen, toisin sanoen kehollisuuden, kautta sukupolvelta toiselle. Kehollisuuden kautta omaksutut asenteet ja arvostukset ovat vaikeimmin ymmärrettävissä ja muutettavissa. Onkin vaikea osoittaa rajaa sille, missä minän keho päättyy ja missä alkaa toiseus, sillä keho on aina myös jaettava. (Parviainen 1995.)

Vanhoillislestadiolainen nainen on oppinut elämään ristiriitojen kanssa häivyttäen ja jopa kadottaen yhteyttä itseensä ja omaan tahtoonsa. Hänen mielensä ja tahtonsa on muiden vanhoillislestadiolaisten tapaan yhteistä. Hänen kehonsa puolestaan on hänelle rakkaan uskonsa ja oman kansansa kolonisoima. Tämä on haava, kipeä paradoksi, sillä sama usko, joka orjuuttaa ja kolonisoii hänet, tarjoaa hänelle myös lohdun ja vapautuksen. Usko antaa tulevaisuuden ja toivon, iankaikkisen elämän. Hän sietää monenlaista, hän selittää asiat ”hyväksi”. Hän myös aidosti näkee hyvän. Hän mitä

todennäköisimmin näkee asioiden ristiriitaisuuden ja kipeydenkin, mutta hyväksyy ne. Sillä hän haluaa olla uskovainen.

Jos nainen rohkenee olla rehellinen, hän ei voi ohittaa sitä mieltä vaivaavaa kysymystä, miksi juuri naisen keho on niin merkityksellinen hänelle rakkaassa uskossa. Jos hän herkistyy kuuntelemaan itseään, hän voi löytää sisältään oman äänensä ja tahtonsa. Hän voi itseään kuuntelemalla löytää vastauksen moneen muuhunkin kysymykseen. Hän voi syntyä yhteisöllisestä minästä itse piirtämäkseen minäksi.

Vanhoillislestadiolaisnaisten leimattu identiteetti

Vanhoillislestadiolaiset naiset elävät kaksoismarginaalissa suomalaisessa yhteiskunnassa, jonka väitän viime vuosiin saakka olleen sokea sisäisille uskonnollisille eroille ja erityisyyksille. Heidät on erilaisissa yhteyksissä, puheissa ja asenteissa toistuvasti liitetty erilaisiin stereotyyppisiin käsityksiin. Tällaiset liittyvät usein uskonnolliseen fanatismiin, alistamiseen, uhriuteen, haluttomuuteen osallistua työelämään sekä kodin ja äitiyden kontekstiin, mikä on ollut yksipuolista ja jähmettävää. Sen lisäksi, että tällainen on ollut naisten monivivahteisia ja keskenään hyvin erilaisia rooleja, elämänpiirejä, ammattitaitoisuuksia, toimijuuksia, kokemuksia ja subjektiuksia ohittavaa, siinä on osittain ollut kyse samasta teosta ja määrittelystä, jonka patriarkaatti on tehnyt naisille kautta aikojen.

Vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisällä ja sukupuolijärjestelmässä naisten rooli liikkeen ja yhteisön julkisissa tiloissa ja tapahtumissa määrittyy pitkälle perinteisten ja melko joustamattomien sukupuoliroolien mukaisesti, eikä naisten kokemusta ja asiantuntemusta ole arvostettu samalla tavalla kuin miesten. Vaikka omissa perheissään ja elämässään naiset voivat elää hyvinkin tasa-arvoista elämää, olla emansipoituneita, perinteisiä sukupuolirooleja kyseenalaistavia sekä työ- tai ammatillisissa rooleissaan asiantuntevia ja kokeneita, vanhoillislestadiolainen sukupuolijärjestelmä on niin jäykkä, että harva jaksaa yrittää muuttaa sitä. Kaikki eivät haluakaan. Osa päätyy itseään säästävään ratkaisuun ”olla välittämättä” säädellen yhteisöön kuulumisen asettaa niissä rajautuneissa puitteissa, joissa säätely on mahdollista. Uskonnollisuus ja uskonnollinen yhteisöllisyys on yksi siivu naisten elämää, ja toisilla sen rooli on huomattavasti pienempi kuin toisilla.

Viime vuosina vanhoillislestadiolaisuudesta käytyä julkista keskustelua on luonnehtinut naisten äänen ja kokemusten esiintulo. Tulkitsen tässä olevan meneillään siirtymän kohteista subjekteiksi, askel ”häneestä, josta tarinoita kerrotaan, häneksi, joka tarinoita kertoo”. Tähän saakka naiset ovat julkisuudessa olleet hiljaisia, lähes äänettämiä, mikä on ollut omiaan vahvistamaan käsitystä naisista patriarkaattinsa alistamina ja tahdottomina. Myös liikkeen sisällä naisen äänen, kokemuksen ja

asiantuntijuuden kuuluminen on vahvistunut hiljalleen, vaikka edelleen tila ja paikka naisen puheelle on hyvin eri tavalla rajattua kuin miehen.

Uskonnon- ja sukupuolentutkija Elina Vuola (2013) on tuonut esille uskonnon-tutkijoiden esittämää kritiikkiä sukupuolentutkimusta kohtaan siitä, miten Suomessa uskonnolliset naiset ovat joko olleet paitsiossa tai toiseuttamisen kohteina. Vastaavaa kritiikkiä länsimaista valtavirtafeminismiä kohtaan ovat osoittaneet esimerkiksi kolmannen maailman naiset ja jälkikolonialistifeministit. He ovat muistuttaneet siitä, miten termi 'nainen' ei useinkaan viittaa kaikkiin maailman naisiin. Sen lisäksi, että länsimaiset feminismit ovat sortuneet diskursiiviseen kolonialismiin ja etnosentrismiin, tuottaneet kolmannen maailman naisen ristiriidattomaksi subjektiksi ja mieltäneet sen yhtenäiseksi ryhmäksi, esimerkiksi Chandra Talpade Mohanty (1991) moittii länsimaisia feminismejä myös siitä, että niiden teksteissä ja tutkimuksissa kolmannen maailman nainen toistuvasti liitetään sellaisiin asioihin kuin alikehittyneisyys, sortavat perinteet, korkea lukutaidottomuus, maaseutujen ja kaupunkilaisten köyhyys, uskonnollinen fanaattisuus ja tiettyjen alueiden ylikansoittuminen. Eräät jälkikolonialistit ovat jopa kieltäytyneet kutsumasta itseään feministeiksi, kuten esimerkiksi intialainen Madhu Kiswar (1999), jonka mukaan useimmat länsimaiset feministit olettavat maailman naisten pyrkimysten olevan samoja.

Judith Butler (2006) muistuttaa, miten kategoria ”nainen” on tuotettu. Oletus, että termi ”naiset” viittaa yhteiseen identiteettiin, on hänen mukaansa feminismin kohtaama poliittinen ongelma. Myöskään kategoria ”vanhoillislestadiolainen nainen” ei viittaa kaikkiin liikkeen piirissä eläviin tai vanhoillislestadiolaista hengellistä ja uskonnollista vakaumusta jollain tasolla jakaviin tai itseään vanhoillislestadiolaisiksi määritteleviin ja identifioimiin naisiin. Aina puhuttaessa määrittelystä joukosta naisia tulee tehdyksi todellisuuden moninaisuutta tavoittamaton oletus ja yleistys identiteetistä tai kokemuksesta. Todellisuudessa sukupuoli risteää monien muiden diskursiivisesti muotoutuneiden identiteettien, kuten rodun, luokan, etnisyyden, seksuaalisuuden ja alueellisuuden, kanssa. Sosiaaliset identiteetit rakentuvat keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Jotta vanhoillislestadiolaisten naisten monivivahteiset ja keskenään erilaiset kokemukset ja äänet saadaan kuuluviin, tarvitaan herkkyyttä kompleksiselle intersektionaalisuudelle. Lestadiolaista naista tarkasteltaessa olisi esimerkiksi otettava huomioon sukupuolittuneisuuden lisäksi myös luokkasidonnaisuus sekä sukupuolen ja luokan yhteisvaikutus, niiden intersektio.

Lähdin liikkeelle vertaamalla vanhoillislestadiolaisuutta kansaan ja kansakunnan rakentumiseen. Palaan takaisin tähän kuvaan. Viime vuosina on kyseenalaistettu valalla ollut tapa jäsentää maailmaa, asioita, ilmiöitä ja kulttuureja kansallisen ja kansallisvaltion viitekehyksessä. Tällaista katsomisen tapaa on kutsuttu metodologiseksi nationalismiksi. Kansallinen on epäilemättä yhä keskeinen maailmankuvaa jäsentävä kategoria. Huomion kiinnittyessä vain kansalliseen sen sisällä vallitsevien erilaisten kulttuuristen kategorioiden väliset suhteet ja sisäiset erot jäävät huomiotta. Kansal-

liseen ja kansallisvaltioihin sitoutunutta maailmanjäsenystapaa kyseenalaistava yli-rajainen (tai transnationaali) näkökulma näkee kansalliset kulttuurit pirstoutuneina, sekoittuneina, likaisina ja erilaisten kielellisten ja kulttuuristen rajojen yli virtaavina ja liikkuvina. Myös taipumuksemme ajatella ryhmiä sisäisesti yhtenäisinä kokonaisuuksina on kyseenalaistunut sosiologi Rogers Brubaker (2013, 28) teoksessaan *Etnisyys ilman ryhmiä*. ”Ryhmä” on hänen mukaansa ollut yksi maailmaa ja tutkimusta hallinnut perustava käsite. Ryhmäkeskeisyydellä, ryhmiin itsestäänselvyyksinä suhtautuvalla lähestymistavalla, hän tarkoittaa taipumusta esittää ryhmät ikään kuin ne olisivat sisäisesti yhdenmukaisia, ulkoapäin selvästi rajattuja tai peräti yhtenäisiä kollektiivisia toimijoita, joilla on yhteiset tavoitteet ja päämäärät.

Viime kädessä ihmiset ja vanhoillislestadiolaiset naiset tulisi aina kohdata ihmisenä ja yksilönä. Jos ihminen nähdään vain kulttuurinsa tai ryhmänsä edustajana, on vaara sortua kulturalismiin, jossa yksilöiden elämää ja identiteettiä määrittää ennen kaikkea kulttuuri. Tällaisessa ajattelussa kulttuurit nähdään suljettuina systeemeinä ja kaikki yksilön teot voidaan halutessaan selittää vain hänen kulttuurisella taustallaan, vastaavasti myös identiteetit kulttuurisesti määräytyvinä. Vanhoillislestadiolaisten (naisten) kohdalla heitä määrittävässä tai luonnehtimaan pyrkivässä puheessa kulttuurin korvaa usko eli vanhoillislestadiolaisuus. Vaikka tosiasia on, että usko vaikuttaa vanhoillislestadiolaiseen naiseen ja hänen kehollisuuteensa, jopa määrittäen sitä, se ei kuitenkaan ole ainoa määrittäjä. Nainen elää aina myös muiden vaikutusten piirissä. Ajattelen, että niin ryhmäkeskeisyydestä irtaantumisella, puhtaiden ja selvärajaisten kulttuurien konstruktivisen luonteen ja ryhmärajojen keinotekoisuuden ymmärtämisellä kuin kansallisvaltion sisäisten erojen ja erilaisten kulttuurien vivahteikkaamalla ymmärtämisellä voi olla käytännön seurauksia siihen, miten vanhoillislestadiolaisuutta on mahdollista nähdä ja ymmärtää osana suomalaista ”monikulttuurisuutta”, jopa etnisyyttä, sisäisesti moninaisena ja moniäänisenä liikkeenä. Erilaisten äänten ja kokemusten kuuluminen ja kuulluksi tuleminen niin sisä- kuin ulkopuolella vahvistaa subjektiutta ja toimijuutta, emansipoi yksilöitä.

Ja käy niin, että hiljalleen voimistuva ääni resonoi vielä vaikenneiden kehossa, kunnes eräänä päivänä omakin ääni alkaa soida.

Lähteet

Brubaker, Rogers 2013: *Etnisyys ilman ryhmiä*. Vastapaino, Tampere.

Butler, Judith 2006: *Hankala sukupuoli*. Gaudeamus, Helsinki.

Kishwar, Madhu 1999/1990: "A Horror of 'Isms'. Why I do not Call Myself a Feminist." Teoksessa Kishwar, Madhu *Off the Beaten Track. Rethinking Gender Justice for Indian Women*. Oxford University Press, New Delhi, 268–290.

Mohanty, Chandra Talpade 1999: "Lännen silmien alla: Feministinen tutkimus ja kolonialistiset diskurssit." Teoksessa J. Airaksinen & T. Ripatti (toim.), *Rotunaisia ja feminismejä: Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Vastapaino, Tampere, 229–273.

Parviainen, Jaana 1995: "Taideteoksen kehollisuus. Kehollisuuden ja tanssiteoksen olemuksesta." *Niin & Näin* 4/1995. [Tarkistettu 19.5.2013 http://netn.fi/495/netn_495_parvi.html]

Vuola, Elina 2013: Uskonto, valta ja väkivalta. Tapausesimerkkejä koto-Suomesta. Naistutkimus - Kvinnoforskning. 1/2013.

Millaista on hengellinen elämä vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä?

Kati Pirttimaa

Mitä tarkoitetaan sanalla spiritualiteetti? Sen tausta on ranskan kielen sanassa *spiritualité*, joka merkitsee tietoisuutta jumalallisesta tai yliluonnollisesta todellisuudesta. Perinteisessä kirkollisessa kielenkäytössä spiritualiteetilla tarkoitetaan hurskautta tai jumalisuutta. Karl Rahner määrittelee spiritualiteetin tarkoittamaan Henkeen perustuvaa elämää – kristityn hengellistä käyttäytymistä Jumalan edessä. Spiritualiteetti tarkoittaa hengellistä elämää ja sen harjoittamista. Kysymys on yksilön, kristityn, tavasta elää ja olla hengellisesti olemassa.

Vanhoillislestadiolainen hengellinen elämä

Vanhoillislestadiolainen (jatkossa puhun tässä artikkelissa lestadiolaisesta, tarkoittaen sillä vanhoillislestadiolaista) spiritualiteetti pohjautuu vahvasti luterilaiseen ja pietistiseen traditioon. Tunnusomaista lestadiolaiselle hengelliselle elämälle ja elämiselle lestadiolaisessa liikkeessä ovat lauseet: ”että jaksaisit ahkeroida synnin poispanijana”, ”että säilyisit uskomassa”, ”että jaksaisit käydä Jumalan Sanan kuulossa” ja ”että jaksaisit kuunnella seurakunnan neuvoja”. Käsittelen tässä artikkelissa lestadiolaista hengellistä elämää erityisesti näistä neljästä näkökulmasta.

Lestadiolainen oppi on hankalasti määriteltävissä. Kuulee sanottavan, ettei oppia varsinaisesti ole olemassa. Se, miten erilaisista asioista ajatellaan tai miten niihin suhtaudutaan, luetaan monesti puhujainkokouksen päätöksistä, kannanotoista, johdokunnan lausunnoista tai *Päivämiehen* pääkirjoituksista. On kuitenkin nähtävissä paljon tapoja ja näkemyksiä, jotka liikkeen sisällä elävät tuntevat ja pitävät niitä jopa itsestään selvinä. Nämä asiat kuunnellaan pitkälti seurapuheista rauhanyhdistyksen seuroissa. Siten seurapuheet ja niiden opetus pitävät sisällään opin ja vievät sitä eteenpäin, vaikkei oppia olisikaan luettavissa yksittäisistä dokumenteista.

Lestadiolaisen liikkeen yhteisöllisyydessä, kanssakulkijan auttamisessa on paljon myönteisiä piirteitä. Nostan näiden rinnalla esiin myös niitä teemoja ja tapoja, joilla voi olla haitallisia ja jopa epäkristillisiä sovelluksia ja seurauksia. Tarkoitukseni ei ole olla erityisesti negatiivinen vaan tarkastella lestadiolaista hengellistä elämää sekä positiiviselta että negatiiviselta kannalta.

”Että jaksaisit ahkeroida synnin poispanijana”

Synnin poispaneminen voidaan lestadiolaisessa kontekstissa ymmärtää kahdella tavalla: evankeliumin kuulemisena ja kilvoitteluna. Evankeliumi ymmärretään synninpäästön julistamisena, joka lausutaan lestadiolaisessa liikkeessä: ”Saat uskoa kaikki synnit anteeksi aina rauhaan, vapauteen ja iloon asti Jeesuksen nimessä ja kalliissa maahan vuotaneessa sovintoveressä” tai lyhyemmin: ”Jeesuksen nimessä ja veressä on kaikki synnit anteeksi.”

Evankeliumin eli synninpäästön julistaminen ja vastaanottaminen on monella tavalla koko lestadiolaisen hengellisen elämän ydin. Evankeliumin sanoja julistetaan lestadiolaisissa seurapuheissa koko seurakunnalle ja yksityisesti kukin toisilleen. Synninpäästön voi julistaa jokainen uskovainen, sen ajatellaan olevan yleisen pappeuden kautta kaikkien oikeus. Evankeliumin sanojen uskominen omalle kohdalle synnyttää uskon. Seurapuheissa puhuja usein puheen loppupuolella saarnaa synnit anteeksi koko seurakunnalle. On myös mahdollista, että joku seurapenkistä kättä nostamalla pyytää omia syntejään anteeksi, tuolloin puhuja ja vieressä istuvat saarnaavat kysyjälle evankeliumin henkilökohtaisesti. Myös puhuja itse voi pyytää anteeksiäntoa seurakunnalta. Tyypillinen kuulokuva lestadiolaisista seuroista onkin ”jeesuksennimessäjaveressäjeesuksennimessäjaveressäjeesuksennimessäjaveressä-ainarauhaan.” Synninpäästöä pyydetään yleensä sanomalla: ”Saanko minäkin vielä uskoa?” Ehtooliselle mentäessä on myös tapana pyytää syntejä anteeksi, sekä läheisiltään että yleensä vielä alttarille polvistuttua leivän jakajalta pyydetään synninpäästö. Altтарin edustalla näkee erityisesti nuorten itkien saarnaavan toisilleen syntejä anteeksi.

Riidan tai erimielisyyden lestadiolaiset sopivat evankeliumilla. Toista kohtaan rikonut tai loukannut pyytää anteeksi: ”Saanko vielä uskoa anteeksi?”, ja toisen on tällöin oikeastaan välttämättä saarnattava anteeksi. Tapahtunutta ei siis vain keskustella selväksi ja pyydetä kanssaihmiseltä väärää tekoa anteeksi, vaan tapahtunut sovitetaan myös Jumalan edessä. Lestadiolaisessa ajattelussa rippisalaisuus koskee evankeliumin, synninpäästön julistamista, ja koskee kaikkia kristittyjä, ei vain pappeja. Uskallan väittää, että jokainen liikkeen piirissä elänyt on kuullut sanat: ”Kun synnit on saarnattu anteeksi, ne on upotettu pohjattomaan armonmereen.” Tämä ymmärretään niin, että anteeksisaarnattuja syntejä ei ole sopivaa enää ruveta puimaan tai selvittelemään. Ne on upotettu armonmereen. Tähän sisältyy suuri siunaus ja suuri riski. Evankeliumin julistaminen on ehdotonta, ja mahdollistaa ihmiselle täysin uuden alun, puhtaan pöydän aloituksen, ja sellaisena evankeliumi tarjoaa ihmiselle valtavan mahdollisuuden ja lahjan. Pahimmillaan evankeliumia voidaan kuitenkin käyttää jopa rikoksen peitteenä, kuten esimerkiksi pedofiliatapausten yhteydessä on käynyt ilmi. Tekijä on pyytänyt tekoaan anteeksi uhriltaan, joka ei evankeliumin saarnaamisen jälkeen ole voinut enää puhua tapahtuneesta, Tekijä on jatkanut rikollista toimintaansa ja hyväksikäytetty lapsi on jäänyt ilman mahdollisuutta kertoa tapahtuneesta. Heitä, joiden kokemukset ovat nousseet uudestaan pintaan aikuisena, on syytetty siitä, että anteeksiannettuihin synteihin ei saisi enää palata, ja terapiatarpeet on synnillistetty.

Kilvoittelu on lestadiolaisessa kielenkäytössä ja seurapuheissa varsin yleisesti käytössä, vaikka termi ehkä muuten mielletään vanhahtavaksi. Kilvoittelu on tärkeää, koska kilvoittelun kautta voi ”pysyä uskomassa” ja päästä taivaaseen. Kilvoittelulla ei useinkaan tarkoiteta pyrkimystä parempaan elämään tai erilaisiin hyveisiin, vaan kilvoitteluksi ymmärretään elämä lestadiolaisena tässä ajassa. Lestadiolaisessa ajattelussa elää vahvana kahtiajako Jumalan valtakuntaan ja maailmaan. Jumalan valtakunta on uskovien yhteisö, joka on olemassa myös maan päällä, ja maailma taas on tämän valtakunnan ulkopuolella oleva todellisuus. Ajatellaan, että monet ulkonaiset merkit, kuten suuret perheet, televisiottomuus, absolutismi, vaativat kilvoittelua, koska ne erottavat lestadiolaiset näkyvästi muista ihmisistä. Olemalla lestadiolainen ja elämällä lestadiolaisessa yhteisössä ihminen tunnustautuu olemaan ”maailmassa, muttei maailmasta” (Joh. 17:6-10) ja erottautumaan maailmasta. Sosiologian isä, ranskalainen Émile Durkheim puhuu häpeän merkistä, joka yksilön täytyy kantaa voidakseen todella sitoutua ja kuulua yhteisöön. Tässä mielessä erottautuminen on merkittävä osa lestadiolaista spiritualiteettia ja identiteettiä.

”Että jaksaisit käydä Jumalan Sanan kuulossa ja että säilyisit uskomassa”

Seurat ja seuroissa käyminen on keskeinen osa lestadiolaista hengellistä elämää. Jumalan Sanan kuulossa kuuluu käydä, seurapenkki rauhanyhdistyksellä ei saa pölyttyä. Jokainen lestadiolaisen liikkeen piirissä elävä on kuunnellut raamatunselitystä lukuisia tunteja. Tavallinen seurapuhe kestää 45-60 minuuttia, seuroissa on tavallisimmin kaksi puhetta ja seuroissa käydään yleensä ainakin kerran viikossa. Liikkeen jäsen tottuu kuuntelemaan viikoittain useita tunteja raamatunselitystä ja hengellistä opetusta. Seurapuheiden kautta opitaan lestadiolainen raamatuntulkinta, elämäntapaopetus ja liikkeen käyttämä hengellinen kieli. Lestadiolaisen seurapuheen erityispiirre on, että niitä ei ole tapana kirjoittaa etukäteen. Ajatellaan, että puhuja toimii Pyhän Hengen avulla, ja Henki antaa hänelle oikeat sanat. Puheita toki valmistellaan tutkimalla Raamattua. Perinteisesti seurapuheen johdannoksi luetaan raamatunteksti Bibliasta, vuoden 1776 käännöksestä, joskin nykyisin erityisesti nuoremmat puhujat käyttävät jo yleisesti vuonna 1992 Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa hyväksytyä käännöstä.

Puheiden lisäksi tärkeä osa lestadiolaisia seuroja on laulaminen. Seuroissa lauletaan virsiä ja Siionin lauluja. Siionin laulut on liikkeen oma laulukokoelma, joka on Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen (SRK) julkaisema 329 laulun kokoelma. Monen liikkeen ulkopuolisen silmin ja korvin nimenomaan seuraveisuu herättää ihailua ja kunnioitusta. Lestadiolaisessa yhteisössä lauletaan edelleen yhdessä, kun monessa muussa yhteisössä haikaillaan voimakkaan yhteislaulun perään. Siionin laulujen tekstit ovat monella tapaa mielenkiintoisia. Niissä on paljon morsiusmystiikkaa, kielikuvia, symboliikkaa, taivasikävää ja kaipuuta. Niissä on jopa, hiukan kätkeytynä, ruumiillisuutta, joka muuten lestadiolaisessa liikkeessä on varsin piilotettua.

Erilaisten tutkimuksien mukaan lestadiolaisen liikkeen jäsenet lukevat huomattavasti vähemmän Raamattua kuin muiden herätysliikkeiden jäsenet ja aktiiviset kristityt yleensä. Myöskään Raamattu-aiheista kirjallisuutta ei lueta kovinkaan paljon, ei edes Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen (SRK) itsensä kustantamaa – tähän puuttui mm. *Päivämies*-lehti pääkirjoituksessaan keväällä 2013. Raamattua opetetaan paljon lasten ja nuorten raamattuluokissa ja seuroissa. Kristillisissä kansanopistoissa järjestetään raamattukursseja ja jokaviikkoisissa seuroissa selitetään Raamattua. Lestadiolaisessa opetuksessa ei kuitenkaan juuri kannusteta henkilökohtaiseen raamatunlukemiseen. Seurapuheissa saatetaan jopa varoittaa, että olisi parempi ennemmin kuunnella puhujan selittävän Raamattua kuin tutkia ja lukea itsekseen. Raamattuopetus painottuu vahvasti Raamatun tapahtumien ja oikean tulkinnan opetukseen, ei niinkään hengellisen lukemisen ja kristityn henkilökohtaisen spiritualiteetin vahvistamiseen.

Rukouselämä ja oma, henkilökohtainen rukous ja hartaudenharjoitus mielletään yleensä merkittäväksi osaksi kristityn hengellistä elämää. Lestadiolaisuudessa tähän kannustaminen on varsin vähäistä. Rukous tapahtuu pääasiassa yhteisön kokoontumisissa, seuroissa, yhdessä, ja puhujan johdolla. Kodeissa tosin rukoillaan perheen kesken usein iltarukous, ja siihen liittyy usein syntien anteeksisaarnaaminen.

Voidaan sanoa, että lestadiolainen hengellinen elämä on yhteisöllistä hengellistä elämää. Rauhanyhdistyksen toiminta, seurat, raamattuluokat, sisarillat, miesten illat, päiväkerhot, pyhäkoulut rytmittävät liikkeen jäsenen elämää ja arkea. Lestadiolaisen liikkeen piirissä elää myös vahvana kyläilytraditio: seurojen jälkeen lähdetään ”iltakylään”, nuoret isommalla joukolla ja perheet hiukan pienemmällä.

Rauhanyhdistysten toimintaa pyöritetään talkoovoimin, vapaaehtoistyönä. Erilaiset tilaisuudet vaativat aina paikalle keittiöväkeä, isot rakennushankkeet rahoitetaan myyjäistuotoilla, ja kiinteistöt hoidetaan talkoina. Suurin ja näyttävin vapaaehtoistoiminnan muoto on vuotuiset kesäjuhlat, Suviseurat, jolloin keskelle peltoa nousee viikoksi kokonainen kymmenientuhansien asukkaiden kaupunki toimivine infrastruktuureineen. Kun muualla kirkon piirissä ja erilaisissa yhdistyksissä kipuillaan sen kanssa, mistä saataisiin sitoutuneita ja aktiivisia vapaaehtoistyöntekijöitä, lestadiolaisen liikkeen piirissä se ei näytä olevan mikään ongelma. Miten lestadiolaiset sen tekevät? Puheissa kaikki vapaaehtoistoiminta rauhanyhdistyksen piirissä sanoitetaan Jumalan valtakunnan työksi. Lestadiolaiset kokevat siis tekevänsä Jumalan valtakunnan työtä jokaisessa tehtävässään. Sitoutuminen on vahvaa. Lapset kasvavat talkootyöhön pienestä pitäen: pienimmät keräävät roskia suviseuroissa, vähän isommat pääsevät myymään jäätelöä ja karkkia. Sitten saadaankin jo keittiövuoroja seurakahvitukseen. Miehet tottuvat käymään rakennustalkoissa, sekä rauhanyhdistyksen, kristillisen opiston tai tuttavapiiriin omakotityömailla. Naiset ovat enimmäkseen ”sisaria keittiöltä”, erilaiset myyjäisleipomukset ja seurakahvitukset täyttävät perheenäitien arkea. Päiväkerhot, pyhäkoulut ja kotiompeluseurat järjestetään myös alueittain ja perheittäin vuorotellen. Arkiset askareet, siivoaminen, leipominen tai rakentaminen ovat hengellisiä tehtäviä, koska ne ovat kaikki Jumalan valtakunnan työtä. Parhaimmillaan kristitty rakentuu hengellisesti toimiessaan yhteisönsä hyväksi, saa uusia ystäviä ja vahvan tukiverkoston. Kääntöpuolena on, että rauhanyhdistyksen parissa tehtävästä työstä uhkaa helposti tulla uskon mittari. Siltä se vaikuttaa silloin, kun suuren perheen vastasyntyttäneeltä äidiltä kysytään: ”onko sisaren uskossa väsymistä?”, kun hän pyytää vapautusta seurakahvitusvuorostaan. Yhteisistä tehtävistä vetäytyminen tulkitaan usein myös hengelliseksi ratkaisuksi. Yhtä lailla yhteisistä tehtävistä saatetaan ”hyllyttää” henkilö, jonka uskoa ja/tai elämänvalintoja ei pidetä yhteisön ihanteiden mukaisina.

Uskossa säilyminen ja uskovaisena pysyminen on lestadiolaisen hengellisen elämän keskeisiä tavoitteita. Seurapuheissa puhutaan maailman keskellä uskovaisena elämisestä, uskon tunnustamisesta ja sen vaikeudesta ja kehoitetaan kilvoittelemaan,

jotta usko säilyisi. Luvun otsikko ”että säilyisit uskomassa” pitää sisällään myös sen mahdollisuuden, että uskon voi menettää. Uskon ajatellaan olevan Jumalan lahjaa, jonka kaikkivaltias Jumala itse lahjoittaa ihmiselle. Lestadiolaisen liikkeen piiriin syntyneen ja liikkeessä kasvaneen ajatellaan säilyttäneen lapsen uskonsa. Liikkeen ulkopuolelta liikkeeseen tullaan parannuksen teon kautta. Saamastaan uskonlahjasta voi kuitenkin itse päättää luopua. Tällöin sanotaan henkilön kieltäneen uskonsa. Jos liikkeen jäsen ei halua elää liikkeen opetusten ja elämäntapojen mukaan ja haluaa irtautua liikkeestä, hän kieltää uskonsa, ja menettää mahdollisuutensa iankaikkiseen autuuteen.

Lestadiolaiseen liikkeeseen kuuluvilla on vahva lestadiolainen identiteetti. Oma olemus mielletään usein vahvasti lestadiolaisuuden kautta. Tästä seuraa, että hengellinen tausta ja hengellinen elämä vaikuttavat kaikilla elämänalueilla. Rauhanyhdistyksen järjestämät toimintamuodot ovat monipuolisia. Kodeissa kasvetaan isoissa perheissä, lapsille järjestetään pyhäkouluja ja päiväkerhoja ja nuorille raamattuluokkia. Rippikoulu käydään yleensä liikkeen omissa rippikouluissa ja kristillisillä opistoilla osallistutaan erilaiseen kurssitoimintaan tai opiskellaan opistossa kokonainen lukuvuosi. Näiden eri toimintamuotojen kautta liikkeen jäsenet sitoutuvat ja sitoutetaan vahvasti liikkeeseen ja heille syntyy lestadiolainen identiteetti. Usein liikkeen jäsenen koko sosiaalinen verkosto on sidoksissa liikkeeseen. Liikkeen jäsenet osoittavat toisilleen yhteisön jäsenyyden yhteisillä tervehdyksillä ”Jumalan terve” ja ”Jumalan rauhaan”. Tavatessa tuodaan pyhiä terveisiä ja lähtiessä hyvästellään siunauksen toivotuksella. Tervehtimistä käytetään myös uskon tunnustamiseen – isossakin joukossa saatetaan tervehtiä toisia lestadiolaisia jumalanterveellä ja liikkeeseen kuulumattomia sanomalla päivää. Myös uskosta luopuminen voidaan osoittaa luopumalla yhteisestä tervehdyksestä.

Lestadiolaisessa yhteisössä on sisäänkirjoitettuna vahva me–muut -asetelma. On oman yhteisön jäseniä ja heitä, jotka eivät kuulu yhteisöön. Lestadiolaisessa kielenkäytössä puhutaan uskovaisista ja epäuskovaisista. Erityisesti liikkeen sisäisestä kielenkäytöstä on helppo tunnistaa ns. seurakuntaoppi. Lestadiolaisuudessa ajatellaan yleisesti, että vain ne, jotka ovat vastaanottaneet evankeliumin ja tehneet parannuksen, pelastuvat. Uskovainen tunnistaa toisen uskovaisen siitä, että tämä on nk. samassa hengessä. Jotta toisen uskovaisen voi tunnistaa, tarvitaan ulkonaisia merkkejä että yhteisiä elämäntapavalintoja.

”Että jaksaisit kuunnella seurakunnan neuvoja”

Lestadiolaisen liikkeen jäsenet on liikkeen ulkopuolelta katsoen usein varsin helppo tunnistaa ulkoisista merkeistä tai tavoista. Suuret perheet, absolutismi, televisiotto-

muus, naisten meikittömyys ja korvakoruttomuus ovat yleisesti tunnettuja lestadiolaisten ulkoisia tuntomerkkejä. Lestadiolaisessa kielenkäytössä nämä elämäntapavalinnat eivät ole liikkeen sääntöjä vaan seurakunnan neuvoja. Ero on näennäisesti pieni, mutta lestadiolaisessa ajattelussa merkittävä. Seurapuheissa saatetaan sanoa: ”meillä ei ole sääntölistää tai ei meiltä ole kiellettyä tämä asia, mutta me emme halua tehdä tätä asiaa”. Taustalla oleva ajatus on, että terve omatunto sanoo kristitylle, mitä hän haluaa tai ei halua tehdä. Omatunto kolkuttaa väärästä tekemisestä. Lestadiolaisessa ajattelussa omatunto on seurakuntaäidin omatunto ja siis kristittyjen yhteinen. Niinpä omatunto sanoo: ”emmehän me halua”. Ja jos yksittäinen uskovainen sitten kokee kuitenkin haluavansa, tai ei näe, mikä tietyssä elämäntapavalinnassa on synnillistä, hänen omatuntonsa ajatellaan sumentuneen. Jos omatunto ei puhu samalla tavalla kuin seurakunta opettaa, vika on omassatunnossa ja kyseisen henkilön sieluntilassa. Uskon tulee näkyä kristityssä uskovaisena elämäntapana.

Parhaimmillaan lestadiolaisen liikkeen jäsenellä on useampikin läheinen matkays-tävä, ja/tai rippi-isä/äiti, jonka kanssa voi keskustella uskon- ja elämänskysymyksistä, saada tukea ja apua. Hengellinen ohjaus näyttäytyy tällöin juuri siten, kuten sen kristittyjen kesken kuuluu. Pahimmillaan hengellinen ohjaus on hengellistä väkivaltaa, jossa puututaan ihmisen itsemääräämisoikeuteen ja henkilökohtaisiin elämänskysymyksiin. Lestadiolaisessa liikkeessä olisikin käytävä laajaa keskustelua siitä, mitä on kristillinen sielunhoito ja hengellinen ohjaus ja kenen/mistä lähtökohdista näihin prosesseihin ryhdytään.

Lestadiolaisen ihanteen mukaan uskovaiset kulkevat toinen toisensa rinnalla, tukevat toisiaan, ja auttavat toisiaan, jotta ”säilyisivät uskomassa”. Jos kanssakulkijasta vaikuttaa, että vierellä kulkevalla uskovaisella on uskovaiselle sopimattomia tai vaarallisia ajatuksia tai tapoja, hänen kuuluu niistä huomauttaa, nuhdella ja ryhtyä kyselemään, mistä on kysymys. Tämän perusteluna käytetään ns. Kristuksen kirkkolakia, joka löytyy Matteuksen evankeliumin kahdeksannestatoista luvusta: ”Jos veljesi tekee syntiä, ota asia puheeksi kahden kesken. Jos hän kuulee sinua, olet voittanut hänet takaisin. Mutta ellei hän kuule sinua, ota mukaasi yksi tai kaksi muuta, sillä jokainen asia on vahvistettava kahden tai kolmen todistajan sanalla. Ellei hän kuuntele heitäkään, ilmoita seurakunnalle. Ja jos hän ei tottele seurakuntaakaan, suhtaudu häneen kuin pakanaan tai publikaaniin. Totisesti: kaikki, minkä te sidotte maan päällä, on sidottu taivaassa, ja kaikki, minkä te vapautatte maan päällä, on myös taivaassa vapautettu.” (Matt. 18:15-18)

Lestadiolaisessa perinteessä toimitaan kirjaimellisesti Matteuksen evankeliumin ohjeen mukaisesti. Jos uskonystävän elämä vaikuttaa siltä, ettei hän noudata seurakunnan neuvoja elämäntapojensa suhteen, häntä tulee puhutella ja nuhdella. Ja jos henkilö ei nöyryy parannukseen, asia viedään eteenpäin, seurakunnan, eli muiden uskonystävien tai koko yhteisön tietoon. Jos henkilö ei seurakunnan puhutteluun jälkeen nöyryy parannukseen, häntä ei enää pidetä uskovaisena. Tällöin hänen

sanotaan ”teoillaan kieltäneen uskonsa”. Uskosta ei siis kaikissa tapauksissa luovuta itse, vaan liikkeen jäsenet voivat määritellä toisen elämäntapojen muuttuneen niin kauas liikkeessä hyväksytyistä, ettei toista voida enää pitää uskovaisena. Tästä seuraa merkittäviä muutoksia asemassa yhteisössä ja sosiaalisissa suhteissa. Nuhdeltu voi päätellä toisten tervehtimiskäyttytymisestä, pidetäänkö häntä vielä uskovaisena vai ei. Henkilöä, jota ei pidetä uskovaisena, ei tervehditä yhteisellä Jumalan terve-tervehdyksellä. Koska tervehtimättä jättäminen pitää sisällään ajatuksen henkilön sieluntilasta ja autuudesta, on sillä merkittävä ja jopa järjestyttävä vaikutus yksittäisen ihmisen elämässä. Voidaan pohtia, kuinka ja millä perusteilla lestadiolainen määrittelee ihmisestä muutamassa sekunnissa sen, miten häntä tulee tervehtiä. Erityisesti kun tervehtimistavan valinta pitää sisällään näkemyksen siitä, onko tervehtimisen kohde matkalla taivaaseen vai helvettiin.

Hoitokokous-sanalla on pahamaineinen kaiku. (Hoitokokouksista on laajasti kirjoittanut mm. Aini Linjakumpu kirjassaan *Haavoitettu yhteisö*.) Hoitokokouksilla tarkoitetaan useimmiten vanhoillislestadiolaisen liikkeen piirissä 1970-luvulla pidettyjä yhdistyksen kokouksia, joissa keskusteltiin kristillisestä elämäntavasta ja harjoitettiin liikkeen sisäistä seurakuntakuria. Hoitokokoukset ovat edelleen olemassa olevaa käytäntöä lestadiolaisuudessa, vaikkei niitä enää järjestetä siinä määrin suuressa mittakaavassa kuin 1970-luvulla. Lestadiolaisessa liikkeessä ajatellaan ja opetetaan edelleen yleisesti, että Kristuksen kirkkolain mukainen toiminta on oikeaa ja raamatullista sielunhoitoa. Nuhtelua ja puhuttelua tapahtuu liikkeen sisällä jatkuvasti, ja erityisesti puhujat joutuvat rauhanyhdistyksen johtokunnan puhutteluun, jos heidän opetuksensa katsotaan etäänntyneen liikkeen opetuksista tai herättäneen hämmennystä liikkeen jäsenissä. Monet hoitokokousajan eläneet, kokouksissa lapsina mukana olleet ja myöhemmin liikkeeseen tulleet, hoitokokousajan ilmapiirin itseensä imeneet lestadiolaiset ovat oppineet elämään jatkuvassa pelossa. Elämäntapavalinnoista ja elämäntapaneuvoista ei ole juuri mahdollista keskustella avoimesti ja arvioida niitä kriittisesti, koska keskustelun avaamisesta seuraa helposti kanssastävän huolestuminen omasta sieluntilasta sekä Kristuksen kirkkolain mukainen toiminta. Hoitokokousajan perintö vaikuttaa yksilön hengelliseen elämään monella tavalla. Lestadiolainen oppii arvioimaan omia elämäntaparatkaisujaan sen perusteella, minkälaisia seurauksia ratkaisuista on yhteisössä. Erilaisia sekä pieniä että suuria valintoja tulee pohtia siitä näkökulmasta, voiko joku huolestua niistä. Ammatinvalinnan, perheen ja monien muiden hyvin henkilökohtaisien ja tärkeiden valintojen yhteydessä tulee myös miettiä, noudattavatko ne yleisesti hyväksytyä toimintatapaa. Jos eivät, on punnittava, onko asia niin tärkeä ja luovuttamaton, että on valmis ottamaan riskin mahdollisesta huolestumisesta, ja onko valmis kantamaan huolestumisen seuraukset eli hoitokokoukset.

Uusien asioiden ja näkemysten kohdalla rivilestadiolainen jättää mielellään kovin jyrkkien arvioiden tekemisen puhujille tai muille, joilla katsotaan olevan paremmat

valmiudet sanoittaa seurakunnan ääntä. Rivilestadiolainen pyrkii kyselemään: ”mitä tästä tulisi olla ajattelemassa?” Tästä seuraa, että kristityn henkilökohtainen moraalij ja omatunto ulkoistuu seurakunnalle, ja aikuinen, vastuullinen moraalikäsitys ja hengellisyys jäävät jopa syntymättä. (Tästä aiheesta on pastori Heikki Nenonen kirjoittanut laajemman artikkelin kirjassa Maijan tarina.)

Yhteisön käsityksille lestadiolaiselle sopivasta elämäntavasta on tyypillistä, että niiden perusteita ei juuri kysellä eikä kerrota. Erilaisten elämäntapavalintojen voidaan sanoa olevan raamatullisia, mutta tarkemmin asiaan perehdyttäessä taustalla ovat Raamatun ohjeet ja tulkinnat saattavat olla hyvinkin hataria. Tyypillinen perustelu on: ”näin on hyväksi nähty” tai ”seurakunnalla on tällainen käsitys”. Sitä, kuka tai mikä instanssi seurakunnan yhteisen käsityksen viime kädessä määrittelee, on toisinaan vaikea päätellä. Taustalla on ajatus, että Jumalan valtakunta on seurakunta-aitti, kristittyjen maanpäällinen koti, jonka kautta Pyhä Henki erityisesti vaikuttaa. Tästä ajattelusta seuraa, että seurakunnan neuvoja pidetään erehtymättöminä. Vaikka olisikin osoitettavissa, että tietty toimintatapa ei ole nk. nimellinen synti, eikä tietyn neuvon noudattaminen tai noudattamatta jättäminen ole varsinaisesti tekemistä ihmisen autuuden kanssa, seurakunnan neuvoa tulee tästä huolimatta noudattaa. Sen ilmeneminen, että seurakunta on erehtynyt, on yhteisön identiteetin ja olemassaolon kannalta mahdotonta.

”Aina rauhaan iloon ja vapauteen asti”

Lestadiolaisen synninpäästön sanat päättyvät tavallisesti sanoihin ”aina rauhaan, iloon ja vapauteen asti”. Nämä sanat pitävät sisällään kristityn suuren lahjan: Jumala on armahtanut ihmisen Poikansa kärsimyksen ja kuoleman kautta. Tämän ymmärtäminen ja uskominen antaa ihmiselle toivon ja tulevaisuuden. Vahvassa yhteisössä ja yhteisön identiteetissä on paljon myönteistä ja ihmistä ja hänen elämäänsä tukevaa ja auttavaa sisältöä. Lestadiolainen hengellisyys muotoutuu paljolti yhteisön toiminnan ja yhteisten tapojen ja näkemysten kautta. Liikkeen toiminnassa ja yhteydessä pysyminen on välttämätöntä, jotta usko säilyy, ja tätä kautta iankaikkinen elämä tavoitettavissa. Liian usein käy kuitenkin niin, että liikkeen jäsen ei elä rauhassa, ilossa ja vapaudessa, vaan ennemminkin pelossa, huolella ja liian raskaassa elämätilanteessa. Tulevaisuudessa liikkeen olisikin pyrittävä ja pystyttävä avoimeen keskusteluun ja pohdintaan liikkeen teologiasta ja opetuksen sisällöstä. Olisi toivottavaa, että liikkeen jäsenten henkilökohtainen spiritualiteetti ja sen kehittyminen ja tukeminen nähtäisiin liikkeessä nykyistä tärkeämmiksi asioiksi.

OMATIE

Polkuni lapsuudesta aikuisuuteen

Mikko Huhtala

Vanhoillislestadiolaisen liikkeen itseymmärryksen ytimessä on käsitys yksikertaisesta uskosta. Esikuvaksi muodostuu lapsen tavoin uskomisen: uskomisen siten, kuin Pyhä Henki opettaa seurakunnassa tässä ja nyt Raamatun sanaa selitettäessä. Yksinkertainen usko määritellään lapsen uskon kaltaiseksi. Se on ihmisteoista vapaa uskon tila. Niin kuin pieni lapsi, ihminen voi vain kurottua heikot kätensä Jumalan puoleen ja ottaa vastaan elämän lahjat ja pelastuksen ikuisen elämään. Yksinkertaisen uskon ihanteeseen liittyvät ristiriidat ovat aikuistumisen myötä eteen tulevia kasvukipuja, epäilyksiä ja kiusauksia, jotka tahtovat suistaa ihmisen pois lapsen uskon tieltä.

Maailmankatsomukselliset ristiriidat

Henki-aine -dualismi esittäytyy käsitteissä maailma ja Jumalan valtakunta. Vanhoillislestadiolaisessa saarnassa perinteisesti korostuvat maailman pahuutta, Jumalan valtakunnan onnellisuutta ja turvallisuutta korostavat vastakohtaiset elementit. Lapsuudesta saakka saarnoja kuultuani, mieleeni on rakentunut ristiriitainen kuva maailmasta, joka on synnin seurauksena turmeltunut. Se on pahuuden voimien temmelyskenttä, jonka keskellä ihminen joutuu kilvoittelemaan uskossa. Aineellinen maailma on leimautunut pahaksi ja hengellinen todellisuus Jumalan valtakunnan ominaisuudeksi.

Toisaalta jokaisen kristityn velvollisuutena on kantaa vastuu Jumalan luomasta maailmasta. Työn tekeminen ja kansalaisvelvollisuuksien hoitaminen ovat tärkeitä velvollisuuksia. Toinen mieleeni rakentunut maailmankatsomuksellinen ristiriita

liittyy ihmisen tekoihin. Yhtäältä kuulen sen, kuinka Jumala kutsuu ihmistä joka päivä toteuttamaan rakkaudellisia tekoja. Toisaalta hyvät teot ovat saavuttamattomia. Kun ajattelen tehneeni jotain hyvää, seuraavassa hetkessä omatunto sisälläni kieltää mitään hyvää tehdyn.

Kulttuurinen ristiriita

Lapsena ja nuorena koin olevani erilainen, koska vakaumukseni vuoksi en voinut vapaasti osallistua nuorisoviihdettä sisältävään ajanviettoon. Seurauksena tästä koulu maailmassa koin tullessi kiusatuksi.

Aikuisuudessa kulttuurisen ristiriidan aiheuttamat erilaisuuden kokemukset ovat säilyneet. Erona on se, että lapsena en voinut ymmärtää ristiriitaa rationaalisesti. Nyt ymmärrän, miksi jotkut teot ja puheet ovat vahingollisia ja ymmärrän myös sen, että säännöt perustuvat yhteisiin sopimuksiin. Sopimukset on perusteltu Raamattua tulkitsemalla ja näin niistä on tullut suhteellisen pysyviä käyttäytymistä ohjaavia normeja. Riittävän vakiintuneet toimintamallit tuovat elämäni turvallisuuden tunteen ja auttavat kiertämään pahimpia karikoita.

Paljastetuksi tulemisen pelko

Jo varhain sisäistävästäni ajattelumallista en kuitenkaan tahdo päästä eroon: jotta voin tulla hyväksytyksi, minun on käyttäydyttävä kaikkien hyvän elämän sääntöjen mukaisesti. Jos jään kiinni sääntörikkomuksesta, seurauksena on häpeän tunne ja moraalisisäntöjen rikkomisesta aiheutuva syyllisyys.

Häpeä ja syyllisyys ovat ihmisten normaaleja, elämää suojelevia käyttäytymismekanismia. Voimakas ympäristöstä poikkeava kulttuurinen erilaisuus voi aiheuttaa häpeän ja syyllisyyden vahvempaa ja toistuvampaa kokemista.

Näyttää siltä että oman kulttuurisen erilaisuuden paljastuminen aiheuttaa myös pelkoa. Pelko heijastuu siihen, etten osaa olla vapaasti niissä normaaleissa sosiaalisissa tilanteissa, joihin työssäni ja vapaa-aikanani välttämättä joudun. Vapauden tunteen kadottaminen on ilmeisesti seurausta paljastetuksi tulemisen pelosta. En edes aina osaa selittää itselleni, mikä on se asia, jonka pelkään tulevan julki. Myöhemmin tilannetta analysoidessani kokemani pelko tuntuu epätodelliselta: kuinka saatoinkaan joutua sellaisen tunteen valtaan.

Yksityisen ja julkisen välinen kuilu

Yksityisimpiä ajatuksiani en halua paljastaa julkisuudessa. Normaalisti käyttäytyessäni haluan säilyttää yksityisyyteni, jonka jaan korkeintaan kaikkein läheisimpieni kanssa. Näin minulle muodostuu kaksi roolia: yksityinen ja julkinen.

Paljastetuksi tulemisen pelko saa aikaan yksityisen ja julkisen roolin etääntymisen toisistaan siten, että ihminen alkaa elämään kaksoiselämää. Julkinen elämä uskovaishenon on helpointa seuroissa, varsinkin monipäiväisissä isoissa kesäseuroissa. Yksityinen elämä voi olla tavallista elämää, mutta se kuvitellaan jollain tavalla ”syntiseksi”.

Yksityisen elämän ajatukset ja teot voin kokea vääriksi omista mielikuvistani. Koska ne ovat sisintä yksityisyyttäni, ne eivät tule julkisesti mitattavaksi kuvitelluilla tai todellisilla ”uskovaisuuden” mittareilla. Ajatukset ja teot eivät siis välttämättä ole ollenkaan uskovaishenon elämän normien vastaisia, puhumattakaan siitä, että ne rikkoisivat yleisiä hyvän elämän periaatteita.

Hoitamisen kaksijakoisuus

On ristiriitoja helpottavaa, jos joku kuulee ja ymmärtää yksityisen elämäni asioita. Kun vielä synninpäästön kuultuani voin jättää kuormanin ristin juurelle, on helpompaa jatkaa matkaa.

Sielunhoito kuuluu tärkeänä osana kristilliseen elämään ja lähimmäisenrakkautteen. Vanhoillislestadiolaisuuden piirissä sielunhoitokäytäntöihin liittyy hoitokokouksia, joissa Kristuksen kirkkojärjestystä noudattaen puhutellaan syntiin joutunutta, ensin kahden kesken ja tarvittaessa koko seurakunnan kuullen.

Puhuttelu on voinut sisältää kysymyksiä ja vaatimuksia epäkunnioittavasti ja vailla yksityisyyden arvostusta. Hyvää tarkoittava seurakuntaäidin huolenpito lähimmäisestä voi kääntyä vastakohdakseen: hengelliseksi väkivallaksi. Lempeältä vaikuttanut sielunhoitaja alkaa säikäyttää pelottavuudellaan. Pitkissä kokouksissa toteutetun julkisen puhuttelun väkivaltaisuudesta on vasta viime vuosina keskustelu avoimemmin.

Aikuisena voin valita vai voinko?

Kaipaam herätysliikkeen ”äidin” lempeyttä ja lämpöä - lapsenomaista uskoa siihen, että maailma matkaa radallaan Jumalan tarkoittamalla tavalla ja minä jossain osana maailmaa. Toisaalta tieteellisen koulutuksen tuoma rationaalisuus ja työni pappina tuo elämääni myös muunlaista kristinuskon tulkintaa.

Aikuiseksi kasvaminen tuo mahdollisuuden valita monien vaihtoehtojen välillä. Ajoittain havahdun siihen, että minulla on usko, vaikkakin lepattavan liekin lailla juuri ja juuri elävänä säilyvä. Se on Jumalan lahja, jota en ole voinut valita, mutta jonka säilymisen puolesta rukoilen.

Herran vai herrojen tahto?

Vuokko Ilola

En olisi 10 vuotta sitten kyllä millään uskonut, että tänä päivänä kun katson itseäni peilistä, näen korvissani roikkumassa ”killuttimet”, korvakorut. Mitä on tapahtunut, että näin on päässyt käymään? Korvakoruthan ovat vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen opetuksen mukaan merkki epäuskosta. Olenko siis epäuskoinen? No en. Mutta vanhoillislestadiolainen en kylläkään enää ole ja ehkä nuo killuttimet symbolisoivat juuri sitä. Hetki, jolloin uskonkriisini alkoi. Muistan sen elävästi. Istuin Järvenpään rauhanyhdistyksen seurasalin penkissä mieheni ja lasteni kanssa, seurapuhe oli juuri loppunut, virsikin veisattu ja seuraavana olisi vuorossa kahviväliaika. Olin syvän hämmennyksen vallassa. Huomasin kysyväni itseltäni: ”miksi ihmeessä istun tässä?”

Olin elänyt armoneuvojen mukaista elämää osallistumalla yhteisön tilaisuuksiin ja talkootyöhön ja käyttämällä synninpäästöä puhdistautumiseksi synneistäni ja juurruttamalla myös lapsiani kaikkiin näihin asioihin. Nämä asiat olivat ne, joidenka mukaan halusin elää, mutta jotain puuttui.

Uskomalla omat synnit anteeksi Jeesuksen nimessä ja veressä ja seuraamalla Jumalan lasten porukkaa, pääsee kerran taivaan kotiin, oli liikkeen opetus pähkinänkuoressa ja se ei riittänyt minulle hengelliseksi evääksi, vaan minulla oli nälkä. Mitä usko on? Mihin uskon? Miten perustelen uskoni ulkopuolisille? Minulla oli paljon kysymyksiä, mutta ei ollenkaan selkeitä vastauksia. Jos olisin kunnolla uskaltanut alkaa pohtia kysymyksiä avoimin mielin, olisin varmasti ajautunut henkisen romahduksen partaalle jo tuolloin, mutta tunkkasin kaikki kysymykset ja epäilyni aivojeni Ö-lohkoon ja yritin elää elämää perheeni keskellä, kuin mitään ei olisi aiemmin seurapenkissä tapahtunutkaan. Mutta sitten alkoivat tapahtumat, jotka väistämättä johtivat minut kaivamaan nuo hautaamani ajatukset ja asiat aivojeni sopukoista tietoisuuteen ja käsittelemään ne itselleni rehellisesti ja avoimesti.

Ystävieni ikävät kokemukset

Jos kolme ystävääni ei olisi joutunut liikkeen mentaliteetin mukaisten kurinpidollisten toimenpiteiden kohteiksi yhden heistä kerrottuaan avoimesti kokemuksistaan, toisen sanottuaan julkisesti erään liikkeessä vallitsevan tosiasian ja kolmannen ilmaistuaan mieliteensä, todennäköisesti olisi koskaan lähtenyt kyseenalaistamaan liikkeen opetusta ja käytänteitä. Hoitokokoukset olivat siis asia, johon kompastuin. Ja se lennätti minut niin syväälle ahdistukseen ja uskonkriisiin, että on suorastaan ihme, että tänä päivänä olen vielä järjissään olevien kirjoissa. Luther oli se ”keino”, jonka uskalsin antaa auttaa itseäni ylös ahdistuksesta, sillä olihan häntä luonnehdittu aina liikkeen piirissä uskon ”oppi-isäksi”. Vuosien seikkailu Lutherin opusten parissa antoi minulle varmuuden siitä, että sekä ystäviäni kohdanneet, että 70-luvulla tapahtuneet hoitokokoukset henkiparannusoppineen, olivat vääryyttä ja perustuivat harhaoppiin. Lutherin Galatalaiskirjeen selitysten kautta löysin myös vastaukset suuriin mieltäni polttaviin kysymyksiin ja sain sydämeeni niin valtavan ilon ja vapauden uskon kautta Kristukseen, että koko maailma tuntui ihan järjettömän rakkaalta ja ihanalta ja olisi tehnyt mieli kuuluttaa evankeliumia joka puolella suureen ääneen. Edellä kertomani tapahtumien aikoihin löysin netistä keskustelupalstan, jossa keskusteltiin vanhoillisesta diolaisuuden asioista. Siellä aloitin ”reppuni purkamisen”, alkuun nimimerkillä ja lopulta omalla nimelläni. Vaikka reppuni keveni kaiken aikaa kirjoitteluni myötä, prosessi oli myös raskas. Ei ollut helppoa, että niin moni ennen tärkeäksi kokemani asia romuttui tuusan nuuskaksi. Jotkut liikkeeseen kuuluvat ihmiset olivat kiitollisen ilahtuneita kirjoituksistani, koska ne auttoivat myös heitä prosessoimaan omia kipupisteitään, mutta joiltakin sain myös tosi ilkeää palautetta kirjoittelustani; heidän mielestään mustamaalasin liikettä, olin katkera ja sielunvihollisen talutusnuorassa. Koin, ettei minulla ollut mitään muuta mahdollisuutta keskustella asioista kuin julkisesti, sillä olinhan vastikään nähnyt, minkälaiset seuraamukset liiallisesta avoimuudesta liikkeen piirissä saattoi tulla. Julkisuus toi tavallaan turvan hoitokokoukseen joutumista vastaan. Toisaalta taas saatoin hommalla itseni ja perheeni todella vaikeaan asemaan; meitä alettiin karttelemaan.

Elämäntavat pääsylippuna taivaaseen

Samaan aikaan hain perusteluita liikkeen opetukselle elämäntavoista. Ne eivät kestäneet tarkempaa syyniä Raamatun valossa. Joten kun tyttäreni kysyi minulta hiusten värjäämisen ja permanentin eroa suhteessa asioiden synnillisyyteen, vastasin hänelle rehellisesti näkemykseni: ”Ei niillä ole mitään eroa. Kummassakin kaunistautumistavassa muutetaan hiusten luonnollista olotilaa, joten ei voida sanoa toisen olevan syntiä ja toisen ei. Kysymys on liikkeen tapakulttuurista ja ihmisopista. Jumala ei katso ihmisen ulkomuotoon, vaan sydämeen.” Pahinta hommassa on se,

että jo ripsiväriin käyttö, puhumattakaan korvakoruista ja monista muista asioista, ovat liikkeessä asioita, joidenka takia joutuu puhutteluun, joka taas johtaa tottelemattoman sulkemiseen ulkopuolelle yhteisön. Asiaa perustellaan jos kymmenellä eri selityksellä Hengen hedelmistä yhteisen päätöksen vastustamiseen asti, mutta joka tapauksessa taivaspaikka katsotaan menetetyksi, jos toimii eri tavalla mitä liikkeessä asiasta opetetaan. Kun en halunnut lähteä liikkeen opetuksen mukaiselle kummallisten ja Raamattuun perustumattomien selitysten tielle asioissa, joita lapseni minulta kyselivät, perheemme tilanne ajautui vääjäämättä sellaiseksi, että kohta osaa lapsistamme ei pidetty enää uskovaisina. Myös minun uskoni kyseenalaistettiin, koska opetin lapsilleni ”väärin” ja myös siksi kun kirjoittelin liikkeen asioista netin keskustelupalstoilla. ”Jumalan valtakunnan salaisuuksia ei saa kertoa ulkopuolisille”.

”Ei meille ole luvattukaan helppoa elämää”

Kaiken tämän kuohunnan pohjalla kävin epätoivoista kamppailua jaksamisesta suurperheen äitinä. Takana oli ollut pitkä rupeama vaikeita odotuksia ja synnytyksiä, taukoamatonta lapsirumbaa, mistä seurasi uupumus, joka ei ole vielä kukaan ohitse. Lapset, ne olivat ja ovat ihania, siitä ei ole kyse, vaan siitä, että voimat loppuivat jossakin vaiheessa hoitaa heitä asianmukaisesti ja selvittää edes jotenkin rutiineista. Kiitos Jumalan, kodinhoitajien suuren työpanoksen ja päiväkodin, että hommasta selvitettiin, väliin rimaa hipoen, mutta selvitettiin kuitenkin. Ehkäisy ei tullut mielen vierenkään, muuta kuin ehdottoman kielteisenä asiana ja syntyinä. Jopa niin, että kävin jatkuvaa sisäistä kamppailua asiassa itseni kanssa. Huomasin nimittäin tiiviillä imettämällä olevan raskautta ehkäisevän vaikutuksen. Jotta en kuitenkaan olisi sortunut ehkäisyyn syntyin imettämiseni, tein itselleni sääntöjä sen estämiseksi. Päätin imettää vain sen verran, mitä lapsi oikeasti tarvitsee maitoa, ja lopettaa imettämisen viimeistään lapsen ollessa vuoden ikäinen jne. Päänsisäinen kamppailu oli kova, ettei olisi tullut antaneeksi pirulle pikkusormea ja sen mukana koko kättä. Näitä vastaavia päänsisäisiä kamppailuja kävin toki monissa muissakin asioissa jatkuvasti. Kun sitten aina jossakin vaiheessa aloin odottaa vauvaa, usein ensireaktio oli ”voi ei”. Alkoi pahoinvointi ja oksentelu ja turha luulla, että olisin saanut mitään sairauslomaa. Lapset piti hoitaa ja kotihommat tehdä, miehellä oli täysi työmaa leivän hankinnassa, kauppareissuissa, auton kunnossapidossa ja muissa hommissa. Mutta hillitön lapsirakkauteni löi aina jossakin vaiheessa raskautta voitolle ja kun lopulta sain ihanan lapsoseni, palan taivasta syliini, elin oikeassa onnenkuplassa pitkän tovin, vaikka työt lisääntyivätkin uupumuksen kanssa tasatahtia. Hoitaessani ja katsellessani ihanaa vastasyntynyttä vauvaani, mietin ahdistuneena, kuinka en olisi alkuun halunnut häntä itselleni. Asiasta tuli niin huono

omatunto, että minun piti ripittäytyä siitä miehelleni. Pelkäsin myös, että Jumala pian rankaisee, kun en jaksa kiitollisin mielin tyytyä hänen tahtoonsa lapsiasiansa. Kuulin joskus sanottavan: ”kyllähän sitä haluaa aina ottaa vastaan lapsia, mutta eihän niistä halua luopua.” Lausahdus pitää sisällään ajatuksen, että kannattaisi olla kiitollinen niin kauan kun asia on niin päin, että on saamassa, eikä menettämässä lapsia. Kiitosta kehiin ja iloa ilmoille, vaikka ala- ja yläpää olisi kuinka tohjona. Seuroissa sai usein kuulla, kuinka Jumalan valtakunta kasvaa sisältä päin, eli Jumala kasvattaa valtakuntansa lukumäärää uskovaisten äitien synnyttämisien kautta ja kuinka Jumala antaa voimat hoitaa lahjoittamansa lapset. Sitä sitten mietti uupumuksensa keskellä, että missä oikein on vika, kun voimia ei tahdo löytyvän niin superjaloon työhön. Ensimmäiseksi sitä epäili omaa uskoaan. Se taas sai mielen entistä enempi maahan. Sitä sitten taas seurasi syyllisyys, kun ei tahtonut nähdä iloa ja siunausta koko asiassa. Tämä lapsiasia on vienyt minua laidasta laitaan, ilosta epätoivoon, se on hallinnut ja määrännyt elämäni enempi kuin mikään muu asia. Kun puhutaan vanhempien taidoista tai jaksamisesta pyörittää arkea, niin minulla homma on mennyt ihan toisinpäin; arki on pyörittänyt ja riepottanut minua kuin kuivaa rukkasta. Lopulta päässäni oli enää vain yksi ajatus: kunhan vain selviäisin jotenkin edes hengissä. Oikein millään muulla ei ollut enää mitään väliä. Kyllä sitä usein mietti, miksi elämän pitää olla niin vaikeaa ja raskasta. Siihen oli olemassa useita selityksiä. Yksi se, että Jumala pitää kaidalla taivaantiellä myös lapsiasian avulla. Toinen se, että eihän Jumala ole luvannutkaan elämää helpoksi. Kolmantena helmi kruunuun: vaikka elämä täällä maanpäällä on vaikeaa ja raskasta, niin taivaassa on iloa ja riemua ja mikä ihanuuksien ihanuus, kun väsyneen matkamiehen päähän painetaan lopulta kunniankruunu, voittopalkinto! On vaikea sanoa, kumpi on ollut enempi apuna kestäämään lapsirumbaa, helvetinpelko vai taivastoivo, ehkä molemmat; toinen takatuu parina ja toinen veturina.

Liikkeen epäkohtien havaitsemisen vaikeus

Kun on jo äidinmaidossa saanut imaistua käsityksen, että vanhoillislestadiolaisuus on yhtä kuin Jumalan valtakunta, Saara-äiti maan päällä, ainoiden oikeiden uskovien Jumalan lasten joukko koko maailmassa, ei ole helppoa päästä siitä käsityksestä irti. Sitten kun vielä termiä Jumalan valtakunta on luonnehdittu sillä, että se on totuuden patsas ja perustus ja ehdottomasti erehtymätön, aikamoinen tiukka paketti se on avattavaksi kenelle tahansa. Liikkeen opetuksen mukaan, mitä tahansa tuossa valtakunnassa tapahtuu, se on oikein ja Jumalan tarkoittamaa. Jos sitten kuka tahansa puhuu liikkeestä kritisoivasti, hän hyökkää vain Jumalan valtakuntaa vastaan ja on sielunvihollisen talutusnuorassa. Tarvitaan tapahtuneeksi tosi isoja juttuja, jotta ”sata lasissa” mukana oleva liikkeen jäsen uskaltaa lähteä kritisoimaan yhteisönsä asioita. Niin kuin

minulle kävi. Ystävilleni järjestetyt hoitokokoukset, joilla oli vakavia seuraamuksia, oli minulle liikaa. Uskonkriisini lähti liikkeelle seuraava kysymys mielessäni: ”Mikä tässä hommassa on Jumalan tahtoa ja mikä mahdollisesti valtaapitävien halu määrätä ja hallita ’lammaslaumaa?’” Kriisini päätepysäkillä jouduin suureksi tyrmistyksekseni ja surukseni havaitsemaan, että iso osa liikkeen opetuksessa perustuu ihan silkkään vallanjanoon ja ihmisoppeihin, eikä vilpittömään ja rehelliseen uskoon ja ajatukseen siitä, että Kristuksen seuraajien lauma enentyisi ja että armo kohtaisi jokaisen sitä kaipaavan sielun. Tämä asia minun on ollut todella vaikea ymmärtää ja kestää. Jotenkin olisi ollut helpompi hyväksyä se, että ihmiset olisivat vain hyväuskoisuudessaan hairahuneet, eikä homma olisi ollut tietoisien epärehellistä ja vedätyksellistä.

Liikkeen monet kasvot

Olen kokenut itseni todella kummajaiseksi liikkeen piirissä. Kun minulle on ollut itsestäänselvyys se, että pitää olla rehellinen asioiden kanssa, sisäisesti, puheissa ja käytännössä, monet kokevat asian eri tavalla. Joillekin riittää se, että heitä pidetään uskovaisina, vaikka he eivät allekirjoittaisikaan kokonaisuudessaan liikkeen opetusta ja käytänteitä. He tuovat ajatuksensa julki vain toisten samanmielisten kanssa. Heille yhteisöön kuuluminen on se juttu; siellä on armo ja anteeksiantamus, vaikka siellä olisi kuinka heidän mielestään väärää opetusta. Osa porukasta toimii siten, että he noukkivat tyynen iloisesti rusinat pullasta, hyväksyvät tai hylkäävät liikkeen normit omien mielihalujensa mukaisesti. Tapakäytänteissä on yksilö-, perhe- ja jopa paikkakuntakohtaisia eroja. Tärkeintä ja yhteistä kaikille näyttäisi olevan ulkonaisten uskovaisuuden tunnusmerkkien näkyminen. Näennäinen kuuliaisuus yhteisölle, jotta saa pitää sosiaaliset elämäkuvionsa, tuttava- ja ystäväpiirinsä ennallaan. Jotkut ovat liikkeessä pelon takia. He haluaisivat irtaantua siitä, mutta eivät uskalla mahdollisten seuraamusten pelossa. He pelkäävät puhutteluita, käännytysyrityksiä ja syrjäytymistä, jos jättävät liikkeen. Heidän pelkonsa, ahdistuksensa ja kipunsa on valtavan suuri. Jos pitää esittää jotain sellaista, mitä ei ole, se on todella raskasta ja ahdistavaa, eikä siitä hyödy lopulta ihan kukaan. Liike pitää sisällään myös hieman hätäntyneitä ihmisiä, joilla on paljon kysymyksiä, vailla vastauksia. He haluaisivat avointa keskusteluilma-
piiriä jäsenten välille ja liikkeen tilaisuuksiin. Liikkeessä on tietty myös niitä, jotka allekirjoittavat kakistelematta opetuksen ja toimintatavat, ruusut ja risut. He ajattelevat ihan aidosti olevansa Jumalan valtakunta, maailman ainoita oikeita uskovaisia, Jumalan armolapsia, joilla ainoastansa on Pyhä Henki ja joiden kautta voi Pyhän Hengen saada ja Jumalan lapseksi tulla. Heille yhteisö on se kultainen kynttilänjalka, jonka voi nähdä sellaisena vain uskon kautta. Maailma näkee sen ”hakomajana yrttitarhassa”.

Liikkeen tulevaisuus

Nyt kun iäkkäämpi väki pikkuhiljaa vähenee ja puikkoihin tarttuvat nuoremmat, liikkeen kohtalo varmasti ratkeaa. Siinä hommassa on varmasti suuri merkitys sillä, onko menneisyyden haamuja kyetty kohtaamaan ja selvittämään rehellisen avoimesti. Monet asiat vaiettaisiin mieluusti kuoliaaksi. Se on ihan ymmärrettävää, mutta ei järkevää. En usko nuoremman sukupolven hyväksyvän sellaista, niin paljon avoimempia ja rohkeampia he ovat kuin liikkeen vanhempi väki. Monelle liikkeen jäsenelle yhteisö on ihan hirmuisen rakas kaikesta myllerryksestä huolimatta. He viettävät aikaansa mieluusti yhteisöön kuuluvien, saman arvomaailman omaavien kanssa ja osallistuvat myös mielellään siihen toimintaan, mitä liike jäsenilleen tarjoaa. Heille soisi mielellään liikkeen jatkuvuuden, mutta ei liikkeen jäsenten kaltoin kohtelun ja henkisen pahoinvoinnin uhalla. On kiintoisaa seurata, miten liikkeelle käy. Pidetäänkö yksimielisyydestä ja nk. keskinäisestä rakkaudesta kiinni ja ajetaan erimieliset jorpakkoon, vai kyetäänkö yhteisön monenkirjavuus tunnustamaan ja hyväksymään, jolloin liikkeen jatkuvuus nykyisellään olisi mahdollista...? Mahdollista olisi tietty sekin, että säilytettäisiin näennäinen yksimielisyys, jossa teoria ja käytäntö eivät kohta. Sille ilmiölle on toinenkin nimitys: kaksinaismoraali.

Ylös kuopasta

Vanhoillislestadiolaisuuden itse kaivama kuoppa, jonka pohjalla liike seisoo tukevasti, on mielestäni liikkeen oma määrittäminen Jumalan valtakunnasta, sen rajoittumisesta vain vanhoillislestadiolaiseen uskonyhteisöön ja sen totuudellisuudesta ja erehtymättömyydestä. Jos liike nousee tästä kuopasta, se lähtee uskonyhteisönä tervehtymisen tielle. Ensimmäisenä pitäisi kuopan reunalle päästyä lähteä selvittämään liikkeen kipupisteitä rehellisesti. Kohdata asiat silmästä silmään sellaisina kuin ne ovat, maltillisesti ja asiallisesti. 70-luku hoitokokouksineen, uhreineen ja tähän päivään asti ulottuvine varjoineen, ”Kristuksen kirkkolain” oikea käyttö, autuuden menettäminen höpöasioitten takia, tiukan ehkäisykiellon vaikutukset, uskon horjuttaminen eri asioilla; vähäisellä osallistumisella liikkeen tilaisuuksiin: ”uskovainen ahkeroidi käydä seuroissa” ja talkootyöhön: ”usko rakkauden kautta työtä tekee”, ”ei vaadittuna, vaan hyvällä mielellä”. Nämä kaikki aiheuttavat useille liikkeen jäsenille ahdistusta ja väsymistä, ei ole millään oikein se, että uhrin ja uupunen matkamiehen ohitse mennään ohitse oikealta ja vasemmalta, eikä osoiteta minkäänlaista myötätuntoa häntä kohtaan. Päinvastoin, ollaan viemässä vielä viimeisetkin mehut talkootyö ”kehotuksilla”. Lisäksi pitäisi mielestäni käydä keskustelu kristinopin perusasioista, laista, evankeliumista ja synnistä Raamatun valossa ja luterilaisuuden pohjalta. Nämä keskustelut tulisi käydä kirkon ihmisten läsnä ollessa, koska liike tunnustautuu kirkon lipun alla kulkeväksi porukaksi. Eikä enää mitään epäuskottavia selityksiä: ”Täällä meillä Jumalan valtakunnassa on

armo ja anteeksiantamus”, kun samaan aikaan seistään ”lantakan” päällä, jota yritetään selitellä maailman mustamaalaamisella ja hyökkäyksillä Jumalan valtakuntaa vastaan. ”Maailma” ei ole sitä kasaa tehnyt eikä keksinyt, vaikka se heille hyvin näkyikin, se on liikkeen ihan omaa tuotosta. Toivottavaa olisi, että liike toteuttaisi omaa opetustaan ”ottaa omansa pois”, eli kun on tullut tehtyä vääryyksiä, niistä pitäisi ottaa asianmukainen vastuu ja korjata jäljet niin hyvin kuin kykenee.

Lopuksi vetoamus liikkeen johdolle

Hyvät herrat. Yhteisössänne on ihmisiä, jotka pelkäävät. Monet arat ”pienet” uskovaiset pohdiskelevat mielessään asioita, joista eivät uskalla puhua välttämättä kenellekään, ei puolisolleen, lapsilleen, uskonystävillään, puhumattakaan seurakuntailloista. He painiskelevat ikävissä hoitokokousmuistoissaan, miettivät, mitkä kaikki asiat ovat oikeasti luovuttamattomia kristinopin mukaan ja mitkä täysin merkityksettömiä ja ovat monin eri tavoin kuormitettuja erinäisillä asioilla tiellä ja matkalla. He haluaisivat avointa keskustelua monista asioista ilman, että heidän uskoaan epäiltäisiin heidän kysymystensä edessä.

Pitääkö heidän hakea kysymyksiinsä vastauksia muualta kuin liikkeen tilaisuuksista, esimerkiksi nettikeskusteluista? Monen liikkeen jäsenen silmät ovat avautuneet 70-luvun hoitokokouksista juuri seuraamalla nettikeskusteluita ja he ovat saaneet ahdistuksiinsa apua niistä. Hyvä sekin, mutta parasta olisi, että he saisivat apua kipuiluihinsa omasta uskonyhteisöstään. Tähän asiaan löytyisi ihan varmasti taitoa ja osaamista liikkeen sisältä, en epäile yhtään, kunhan vain täydellinen avoimuus sallittaisiin. Jokainen saisi puhua mitä sylki suuhun tuo, eikä tarvitsisi pelätä ketään. Vanhoillislestadiolaisuuden peili näyttää monen liikkeen nykyisen jäsenen ahdingon lisäksi myös menneisyyden haamuja. Moni 70-luvulla ja myöhemminkin, kuka mistäkin syystä ulosheitetty liikkeen entinen jäsen kipuilee traumojensa kanssa. Toivon ja rukouksen liikkeen sisältä nousevan empaattisia ja oikeudenmukaisia ihmisiä tarjoamaan apua kaikille liikkeen toimesta haavoitetuille. Se olisi toimintaa, jossa ei olisi häviäjiä ollenkaan, vaan pelkästään voittajia.

Ryöstetty lapsenusko, raiskattu kristillisuus

Valma Luukka

Ryöstetty lapsenusko

Sain syntyä rospuuttoyönä Koiviston saarella (nykyinen Primorsk) kirkon vastakaisella rannalla Eistilän kylässä. Äiti ja isä olivat silloin molemmat ”uskomassa”. Äiti oli ollut kuusi vuotta kauemmin, isä kaksi vuotta ennen syntymääni. Nuorin veljeni vaikutti isän uskoontuloon kaksivuotiaana. Kun äiti piti kotona seuroja, isä yleensä lähti kalaan. 2-vuotias veljeni meni isää vastaan rannalle ja sanoi: ”Myö männää äitin kanssa taivaaseen, mutt sie et pääsekkää!” Sanat panivat isän ajattelemaan ja ajattelu kääntyi ratkaisuun eli ”parannuksen tekoon”, kuten lestadiolaisuudessa asia ilmaistiin.

Lapset jo käsittivät lestadiolaisuuden perusidean, että vain uskovaiset pääsevät taivaaseen. Parannus piti tehdä. Paavalikin oli sitä mieltä. Parannuksen seurauksena piti luopua entisestä elämästä. Miesten kohdalla se tarkoitti sitä, että alettiin viihtyä enemmän töissä ja kotona, vähemmän kaverien kanssa maistellen. Minä siis tunsin erilaisen isän kuin vanhimmat veljeni, jotka silloin jo menivät sotaan, kun lähdimme kotoa mieron tielle, evakkoon. Olin silloin juuri kaksivuotias marraskuun viimeisenä päivänä 1939. Sotaan menneistä kolmesta veljestäni yksi pysyi lestadiolaisuuden helmassa tai tuli siihen takaisin jossain elämänsä vaiheessa.

Koiviston lestadiolaisuus oli sopuisaa kanssakäymistä kirkon yleisen linjan ja evankelisen herätysliikkeen kanssa. Sanottiin, että Koivistolla oli vain kaksi herätysliikettä: uskovaiset ja jumalattomat. Yleensä Koivistolla ennen sotaa kävi kiertäviä saarnamiehiä. Molempien vanhempieni uskoon auttaja oli Kustaa Ahokas Uukunie-

meltä. Hän oli minunkin kuuntelijani aina ylioppilasvuosiin asti. Kävin kirjeenvaihtoakin hänen kanssaan lukioaikana. Hän osasi kuunnella ja lohduttaa. Hän oli myös esikuvallinen saarnoissaan, lempeä ja hoitava. Toinen kotonamme käynyt kuuluisa maallikkosaarnaaja oli Matti Suo. Ahokas erotettiin 1960-luvulla ja joutui ilman eläkettä Jyväskylän kaupungin tietöihin ja luultavasti kuoli turhan aikaisin, kun ei ollut tottunut raskaisiin ruumiillisiin töihin. Myös Matti Suo kuoli ikävällä tavalla, mahdollisesti väkivallan uhrina. Uutiset näistä ja monien kunnioittamieni saarnamiesten erottaminen 1960-luvulla järkyttivät luottamustani herätysliikkeeseen ja murensivat lapsenuskoani.

Lapsuus

Lapsena olin uskovaisten mieleen. Olin kova todistamaan ja väittelemään uskostani. Luulin, että kaikki Jeesukseen uskovat ovat uskovaisia. Ei meillä korostettu muuta kuin että piti olla Jeesuksen oma. Ja sitähan me lapset olimme kasteen armossa. Ensimmäinen muistoni on, kun kuusivuotiaana kävin pyhäkoulua Syväraumalla. Minulla oli siellä suloinen opettaja Kerttu Korhonen. Hän oli sairaanhoitaja. Kerran hän sanoi pyhäkoulun lopussa, että hänen pitää mennä töihin! Minä siinä heti saarnaamaan synniksi työntekoa sunnuntaina. Kerttu rupesi ajattelemaan ja lähti Helsinkiin opiskelemaan diakonissaksi. Sinne hän jäi ja kuolikin Elimissä. Kävin häntä katsomassa syntymäpäivillä. Tämän tarinansa diakonissaksi ryhtymisensä syystä hän kertoi häissämme v. 1966. Hannu Hartalan ja minut vihki opettajani Pekka Raittila Herttoniemen kirkossa.

Silloin oli kansakoulussa joka lauantai ”yhteinen tunti”, jolloin jokainen sai esittää mieleistään ohjelmaa. Minä lauloin joka lauantai jonkun Siionin laulun. Muistan kun riitelin naapurin tytön kanssa laulusta: ”Oi kuinka ihanata on kun saa katsella, veristä voittajata ristillä voitolla.” Hänen mielestään oli kamalaa edes ajatella verta vuotavaa Jeesusta. Toisella kerralla pelotin opettajaani, kun lauloin 24-säkeistöistä laulua: ”Tulkaa kaikki kotiin tulkaa, vanhat, nuoret lapsetkin...”. Laulu oli jaettu kahteen osaan, ensimmäinen epäuskoisille ja loppuosa uskovaisille. Kun oli päässyt viimeiseen säkeistöön epäuskoisten osasta: ”Kuka ties, jos kutsu oisi tämä sulle viimeinen, kirves pantuna jo voisi olla puusi juurella”. Silloin opettaja huusi: ”Lopeta jo hyvä lapsi!”. Minä en tietenkään käsittänyt, mitä pahaa siinä oli! Nythän juuri olisi alkanut se ihana osa, josta opettajakin saisi olla osallinen. Opettaja sairastui pian tämän jälkeen. Laulu iti hänen sydämessään ja hän pyysi minut siunaamaan itsensä ennen kuolemaansa.

Äiti hoiti sodan jälkeen itseään ja meitä laulamalla aina työtä tehdessään Siionin Lauluja ja muitakin hengellisiä lauluja sekä virsiä. Se oli itseterapiaa. Laulut opin siinä kuunnellessa ulkoa. Enimmäkseen ne olivat ns. ”taivaslauluja”, sillä ikävä Karjalaan muuntui pian taivaan ikävöimiseksi. Ne laulut ovat hoitaneet minuakin, varsinkin sitten, kun kristillisyyden muuttui ahdistavaksi.

Tyttölyseossa Raumalla oli yksi etevimmistä uskonnonopettajista siihen aikaan. Hän oli kirjoittanut kuusi laudaturia ylioppilaskirjoituksissa, suorittanut teologisessa kuusi laudaturia ja lisäksi hänellä oli kuusi poikaa. Hänellä oli tapana antaa korkeintaan kahdeksan uskonnossa. Hänen periaatteensa oli: ”Jumalalle kymmenen, minulle yhdeksän ja muille kahdeksan tai sitä pienempi”. Olin ensimmäinen, jolle hän antoi kymmenen. Kuulin sitten myös, että kun joku kysyi Raamatusta, hän saattoi vastata: ”En minä muista, mutta kysykää Valmalta”. Kun sitten lähdin Raumalta, hän keräsi luokkatovereiltani jokaiselta kirjeen, ja omaan kirjeeseensä hän kirjoitti: ”Jos joskus tulen uskoon, haluan tulla Valman uskoon!”. Minä en halua kertoa tätä kehuakseni, vaan luonnollisena seurauksena siitä, että istuin ahkerasti seuroissa ja kuuntelin tarkkaan Raamatun selityksiä. Siihen aikaan oli tosi eteviä maallikkosaarnaajia, Heikki Valtanen, Sakari Ojala, Arvo Perälä, Lauri Taskila, Väinö Loh ja Heikki Saari. Papeista ”Paimenpoika” Mauno Koivunevan (Koiviston viestin perustaja), entisen sähköinsinöörin, Vartiokylän kirkkoherran Yrjö Liusvaaran, Eino J. Pietilän, Antti Koukkarin, asessori Paavo Viljasen, O. H. Jussilan, Pekka Lappalaisen ja varsinkin Lenna Pellikan. Maallikkopuhujista muistan myös Armas Leinosen, joka taisi olla eduskunnassakin. Joku innostui joskus puhumaan koko Raamatun läpi. Istuimme kerran iltakuudesta aamukolmeen kuuntelemassa yhtä Juho Kukkoa. Me lapset nukuimme välillä ja taas heräilimme. Se taisi olla pisin saarna minkä kuulin, mutta useimmiten ne kestivät jokseenkin tasan tunnin/kpl. Metodi oli lukea teksti ja selittää se sana sanalta. Puhujia oli aina kaksi vierekkäin pöydän takana.

Jo Raumalla alkoi lapsenuskoni vähitellen murtua. Sisarellani oli kuusamolainen aviomies ja hän sai avioliiton alkuvaiheessa keskenmenon. Hän oli aivan nuori, 18 vuotta. Paikkakunnalla hallitsivat silloin lestadiolaisia Korhoset, Pelkoset ja Patrakat, jotka olivat tulleet Karjalan Räisälästä. Heillä näin perästäpäin ajatellen oli kososlainen kova henki. Viipurista kotoisin ollut A. Kosonen kävi usein Räisälässä ja räisäläläiset Viipurissa, jossa oli maamme ensimmäisiä rauhanyhdistyksiä. Näissä kahdessa pitäjässä oli eniten lestadiolaisten häiritsemisoikeudenkäyntejä (omat tutkimukset). Raumalle kutsuttiin sisareni vuoksi Tampereelta asti silloinen johtomies Paavo Viljanen ja joku muu (en muista) tutkimaan sisareni ja hänen miehensä tilannetta. Muistan vain itkut ja surut, mitä perheessämme oli.

Myös isäni, joka oli puolustanut työläisiä ollessaan ylityönjohtajana Hollmingin telakalla, erotettiin saarnavirasta jonkin väärän apusanan vuoksi. Häntä syytettiin myös veljeilystä sosiaalidemokraattien kanssa. Oikeudenmukaisuutta korostava isäni ei koskaan oikein toipunut näistä tuomioista, joista mikään ei pitänyt paikkaansa.

Nuoruus

Nuorena tutustuin Porvoon ”uskovaisiin”. Aluksi näytti hyvältä. Minä sain asua kylminä talviviikkoina keskeisimmän lestadiolaistädin luona lähellä kirkkoa. Hän oli

leskirouva ja ollut naimisissa sieviläisen maallikkosaarnaajan kanssa. Hän osasi Raamatun (lestadiolaisversion eli ”rekisteriraamatun”, jota vieläkin käytetään, ns. vanha käännös) ulkoa. Oli lukenut ainakin valmiiksi mustennetut kohdat kymmenisen kertaa. Hänellä oli vastaus kaikkeen. Kun häneltä kysyttiin muista kirkoista tai uskonnoista, hän vastasi aina samalla tavalla: ”Niissä on kaikissa vain yksi vika, niiden kautta ei tulla autuaaksi.” Hän oli etevä keittäjä ja hoiti paitsi seurojen tilaisuudet myös muutamien opettajieni ruokailut. Häntä kutsuttiin ”Porvoon Pikku-Liisaksi” kokonsa vuoksi. Hän asui piharakennuksessa, koska lienee ollut varaton.

Kerran itseopiskellut moninkertainen tohtori Aimo Murtonen tuli Liisan luokse vieraaksi ennen Australiaan lähtöään. Pitkän miehen piti mennä polvilleen, niin kuin ”kameli neulansilmän edessä” päästäkseen sisään. Murtonen lähti Melbourneen yliopiston opettajaksi. Liisa varoitteli häntä menettämästä uskoaan. Tohtori vierasti tuollaista holhoamista ja (mielestäni) hyvinkin kiusaantuneena kysyi: ”Pitäisikö minun perustaa sinne ’Melbournen ja ympäristön rauhanyhdistys?’” Minua nauratti eikä Liisa vastannut mitään.

Porvoossakin isän saarnaaminen tehtiin turhaksi ehkä Raumalta peräisin olleiden juorujen perusteella tai ehkä sen vuoksi, että myös toinen lestadiolaisten hallitsija Porvoossa oli räisäläläinen. Yksi perheen lapsista asui Porissa, joka oli seurayhteydessä Raumaan. Tämä ison perheen isä teki meidän monen nuoren uskomisen mahdolliseksi. Hän meni koteihin vahtimaan televisioita, jopa radion käyttöä. Kerran seuramatkalla tulimme sisareni, hänen miehensä ja perheen nuorin poika suvisuoroista. Kun emme päässeet Askolaan, missä koti sijaitsi, poika pyysi meitä yöksi. Hän itse asui piharakennuksessa. Perhe tuli kuitenkin aamulla kotiin, emmekä ehtineet lähteä. Ensimmäiseksi huomasivat minut ja alkoivat nimitellä minua ”huoraksi” ja ties miksi, kun luulivat minun olleen heidän poikansa kanssa. Tuskin olin silloin vielä viittätoista. Sen jälkeen kartoin tuota perhettä. En ainakaan muista, että noita kovia sanoja käyttäneellä isällä olisi ollut koskaan tarvetta pyytää anteeksi. Poika kävi veljeäni katsomassa moottoripyörällä kesäisin. Hän toi minulle kultaisen sormuksen Valman päivänä, kun olin vasta 15 ja vaati minua lopettamaan kouluni. Veljeni lopetti ystävyysyden hänen kanssaan ja vanhempani kielsivät enää kiusaamista tytärtään.

Varsinainen rysähdys

Uskonelämässä tapahtui varsinainen rysähdys ylioppilaskotivaiheessa. Aloitin vuonna 1957 opiskeluni suojatussa ja kodikkaassa Lestadiolaisten Ylioppilaskodissa, joka sijaitsi lähellä Yliopistoa, Vironkatu 7:ssä. Neljännessä kerroksessa asuivat pojat, ja me tytöt asuimme toisessa kerroksessa. Hilma Jokela oli emäntänä ja teki kodista todellisen ihanaisen majapaikan. Meitä oli kaksi samassa huoneessa ja sain kaveriksi toisen koivistolaistytön täältä Askolasta. Pidettiin seuroja, syötiin maukasta ruokaa ja nautittiin monien kuuluisien ja rakastettujen vieraitten seurasta. Johtokuntaan kuului

muistaakseni yksi professori, vapaaherra Ilmari Soisalon-Soininen, varatuomari Mikko Jokela, diakoniajohtaja Erkki Jokela ym.

Kesällä aloimme jo aavistella kummia. Olin silloin Reisjärven Opistolla opettamassa suurta rippikoulua, jossa oli 102 oppilasta. Johtaja oli silloin Lauri Impiö, joka heti erotettiin sen jälkeen tehtävästään. Kävimme leirin aikana myös retkellä silloisen kansanedustaja Arthur Jämsenin mökillä. Muutakin mukavaa jäi mieleen, mutta myös ahdistavia keskusteluja.

Kahtiajako teihin ja meihin alkoi repivistä kokouksista, joista yksi oli ainakin Säätytalolla vastapäätä Suomen Pankkia. Vastapäätä Vironkadun Ylioppilaskotia oli Mari-tädin (Mari Honkanen) lokaali, jossa asui myös lestadiolaisia opiskelijoita. Itse Ylioppilaskoti, samoin Ylitornion kristillinen kansanopisto erotettiin Vanhoillisuudesta. Kävimme edelleen Fredrikinkadun seuroissa, mutta jatkot kodeissa alkoivat jo selvästi jakautua niihin taloihin, joissa vieroksuttiin jyrkkyyttä ja niihin, joissa jyrkkyyttä vahvistettiin.

Asuin yhden kesän Tampereella asessori Paavo Viljasen kodissa, kun tein tutkimuksia Tampereen arkistoissa. Sielläkin oli useita syvällisiä keskusteluja luonnollisesti. Viljanenhan oli siihen asti ykkösmies herätysliikkeessä ja toimitti herätysliikkeen lehteä, Siionin Lähetyslehteä sekä Lasten Siionia. Hän oli myös yhteydessä Unkariin ja kirjoitti kirjankin ”Unkarin tähdet” muutamista uskonveljistä, papeista, jotka kävivät Suomessakin.

Meistä toisista oli todella paha, kun näitä korkeasti kunnioittamiamme pappisveljiä alettiin jahdata ulos ”Siionista”. Erimielisyyden aiheita olivat lähetystyö Suomen Lähetysseuran kanssa ja sakramenttikysymykset. Me, jotka uskalsimme avata suumme ja puolustaa näitä veljiä, saimme ”eriseuraisten” leiman, eikä meitä enää tervehditty ”Jumalan terveellä”. Lapsenusko alkoi todella järkkyyä. En vielä kukaan tiedä, mitä pahaa olin tai olimme tehneet, kun puolustimme oikeassa olevia veljiämme. Kun kurssikaverini Ilmari Joensuu sanoi minulle: ”Jumalan valtakunnan raja kulkee tästä meidän välistämme”, kysyin, kummalla puolella hän itse oli. Sain siitä vihat ja ”näsäviisaan nimen”. Tuo ajatus, että SRK on aina oikeassa eli jo silloin, eikä se ole muuttunut. Vastakysymyksiä ei ole lupa tehdä!

Miten kristillisyyks muuttui

Liikkeen sisäpuolelle hyväksytyt tai jääneet sanoivat tietysti, että ei mitenkään. Me toiset koimme pelkoa ja ahdistusta. 1960-luvulla itse menin töihin seurakuntaan, koska sitä työtä oli tarjolla ja opiskelin varattomana. Lainaa en periaatteesta ottanut. Olin loppuvaiheessa tutkimuksissani, joten koulun sijaisuudet eivät olisi sopineet. Seurakuntatyöhön kaivattiin tekijöitä, kun seurakunnat laajenivat Helsingin itäosissa, missä kotini sijaitsi. Sain työtä oman seurakuntani pohjoisissa osissa Siilitiellä ja sittemmin Myllypurossa edellisen lisäksi. Minulle tulivat seurakunnassa saarnavuorot ja muut

julistustehtävät, jotka naiselta oli kielletty rauhanyhdistyksissä. Myös isäni ja äitini joutuivat puhutteluihin. Lopulta 1970-luvulla, kun jo olin koulutyössä Lapinjärvellä, isäni erotettiin yhdistyksestä, koska hän ei suostunut jättämään minua ja perhettäni oman onnensa nojaan. Isäni hoiti vanhempaa poikaani kaksi ensimmäistä vuotta, jotka olin vielä Helsingissä, Töölössä. Siellä oli vielä enemmän saarnaamistehtäviä kuin Herttoniemessä, missä olin nuoriso- ja lapsityössä. Töölössä toimin lähetyspappina ja naistyön johtajana.

Toinen syy, miksi minua ei enää hyväksytty joukkoon, oli mieheni. Hän oli perustamassa Ylioppilaslähetystä, ja aloitti vasta opintonsa. Hän tuli kerhooni Siilitiellä ja isoseks rippikouluun ja vähitellen tutustuimme, seurustelimme ja meidät vihittiin 12.6.1966. Kun kävin häntä esittelemässä porvoalaisille ystäväilleni, muuan Lempi-täti, jonka luona myöskin olin asunut yhden talven sanoi Hannun kuullen: ”Joka helvetistä nai, se saatanan saa!”. Monta muutakin hurjaa ja outoa mielipidettä Hannu-parka sai niellä. Samoin itsekin.

Äiti halusi roikkua rauhanyhdistyksessä, koska siellä olivat hänen ystävänsä ja hän pelkäsi todella, ettei pääsisi taivaaseen, jos jäisi joukon ulkopuolelle. Kuljetin häntä seuroissa vielä Lapinjärveltä käsin aina 1990-luvun alkuun asti. Isä pääsi toivomaansa lepoon jo vuonna 1976 keväällä. Isä oli paljon Raamattua lukenut mies ja itsenäinen ajattelussaan. Häntä nimiteltiin myös ”omavanhurskaaksi Raamattuun vetoamisensa vuoksi. Hän valitsi tietoisesti vapauden.

Kun kävin äidin luona entisessä kodissani poikieni kanssa, ostin sinne pienen television, sillä pojat eivät pienessä kaksiossa olisi viihtyneet. Siitä äiti sai tuomion. Ennen viimeistä sydänkohtaustaan, jossa äidiltä repesi aortta, kävi erään sukulaisemme toimesta joukko rauhanyhdistykseltä äitini luona. He halusivat heittää television parvekkeelta alas, jotta äiti ei joutuisi helvettiin. Seuraavana yönä äiti sai kohtauksen. Onneksi lähellä asuva veljeni ennätti avuksi. Sattui kuitenkin olemaan vappuyö, jolloin ambulanssit olivat juoppokyydeissä, Lopulta äiti pääsi Marian sairaalan lattialle ja elvytyksen jälkeen jäi vielä henkiin. Vähän ajan päästä hän halvautui ja sain hänet pieneen vanhainkotiin Puotilaan. Sieltä en enää puoleentoista vuoteen vienyt häntä seuroihin Oulunkylään, mutta joka pyhä kotiin, missä hän sai nukkua yhden yön, sillä huoneissa oli ihmisiä, jotka häiritsivät äidin unta. Äitihän oli asunut yksin isän kuolemasta asti. Toinen syy, miksi vein häntä kotiin (asuin silloin jo Porvoossa), oli usko, että enkelit löytävät hänet paremmin kotoa. Hän nukkui kuitenkin vanhainkodissa vähän ennen adventtia 1993.

Aamulla äiti oli sanonut hoitajille, että ”tänään minä saan kultaisen kruunun”. Hoitajat olisivat soittaneet minulle, mutta äiti sanoi, että ”Valmalla on tänään tentti”. Soittivat sitten yhden aikaan kun olin kotona ja ehdin olla äidin luona kahdesta viiteen, jolloin äiti nukkui hymyssä suin ilman mitään äännähdystä. Lauoin noiden tuntien aikana kaikki hänen rakkaat Siionin laulunsa siinä vuoteen ääressä.

Lestadiolaisia sukulaisiani suututti kovasti, kun äiti määräsi minut siunaamaan hänet isän viereen Honkanummelle. Olin saanut pappisvihkimyksen pyhäinpäivänä vuonna 1988. Isän hautajaisissa en saanut edes puheenvuoroa. Sinne kutsuttiin aivan vieras pappi rauhanyhdistyksestä, vaikka mieheni oli myös jo silloin pappi. Kun 50-vuotishaastattelussa sanoin paikallislehdelle, että olin onnellinen, kun olin päässyt vapaaksi uskomaan armosta, sain vihaisen soiton sukulaispojalta, että valehtelen, sillä ”ulkopuolella Jumalan valtakunnan ei kukaan ole onnellinen”. Silloin oli siis jo selvästi rivijäsenillekin tähdennetty, että vain vanhoilliset pelastuvat. Seurakuntaoppi oli kiristynyt äärimmilleen.

Pieniä periodeja muistuu mieleen aikaisemmilta ajoilta. Lapinjärven alkuajoilta 1970-luvulta: pidettiin seuroja nykyisessä siviilipalvelukeskuksessa. Siellä vieraili minulle tuntematon sokea puhuja Vimpelistä. Menin seuroihin pienen poikani kanssa. Kättelin ihmisiä ja tuo saarnaaja Kivinen (muistaakseni) sanoi: ”Ei ole hyvin Valman asiat”. Hämmästyin. Olivat juorunneet, että olin muka eronnut miehestäni, vaikka vasta olimme olleet naimisissa pari vuotta. Olisi kuulemma pitänyt jäädä Helsinkiin miehen luokse, kun kerran on naimisissa. Mieheni oli vasta alkanut teologiset opintonsa ja minun piti saada virka, millä elätin pesuettani. Huomasin silloin sen, minkä ennenkin olin tiennyt, että lestadiolaiset ovat kovia ”juoruamaan” eli pitävät toisten asioista lukua, vaikka olisivat aivan väärässä. Usein olin myös jo lapsesta kuullut heidän nauravan mielellään varsinkin epäuskoisten oletetuille synneille.

1970-luvun lopulla, kun Hannu oli jo Lapinjärvellä kirkkoherrana, läksin viemään äitiäni Ouluun sisareni luokse. Meillä oli mukana pieni cockerspanieli, vanhemman poikani koira, Tulimme perille, mutta vastaanotto oli sellainen, että lähdimme muka ulkoiluttamaan koiraa, mutta sanomatta mitään astuimme autoon ja ajoimme takaisin kotiin. Ajoin toiset 600 kilometriä, yhteensä kellon ympäri. Sisareni miehineen pistivät minut heti matalaksi. Olin muka viemässä äitiä helvettiin mielipiteineni, vaikka en ollut ehtinyt sanoa mitään. Nyt sisareni nuorin tyttö tuli Lapinjärvelle kummitähtinsä luokse ”suojaan”. Myös toisen, uskonssaan ankaran veljeni poika, joka myös on kummilapseni, on pyytännyt apua ahdistukseensa.

Vanhainkodin hoitajat joutuivat rajoittamaan jyrkkien sukulaisten vierailuja vanhainkodissa, sillä he joutuivat näitten käyntien jälkeen rauhoittelemaan äitiä pari viikkoa. Sama koski myös äidin lestadiolaisystäviä. Äidin sydän oli sodan jälkeen heikko ja häntä olisi päinvastoin pitänyt kohdella ”silkkihansikkain”. Äidin kuolemaan asti pidin suuni kiinni. Halusin kunnioittaa hänen vakaumustaan. Sen jälkeen vasta, ehkä ihan viime aikoina olen alkanut avata tietojani omaisten kohtelusta ”uskovaisten” taholta.

Suhde oppineisiin on muuttunut. Sodan jälkeen meille annettiin ymmärtää, että piti kunnioittaa esimerkiksi opettajia, vaikka he opettaisivat väärinkin uskon asioissa. Hoitokokousten jälkeen oppineet ovat olleet vaarallisia, heitä pitää karttaa. Tietysti ne papit, jotka eivät puutu opillisiin eivätkä sosiaalsiin harhoihin, ovat suosittuja. Lesta-

diolaisilla on seurakuntien toimituksissakin oma pappi. Mekin jouduimme palkkaamaan vieraan papin isän hautajaisiin, vaikka omassa perheessä oli pappi. Samoin olen nyt huomannut, että täällä näissä pikku seurakunnissa käy ”oma pappi” vihkimässä, kastamassa ja hautaamassa lestadiolaisia.

Yhden erityispiirteen olen myös huomannut: entinen lestadiolainen on pahempi kuin ei-lestadiolainen. Täällä esimerkiksi on nainen kirkkoherrana. Hän kelpaa liturgiksi seurojen yhteydessä olevaan messuun, mutta minä en kelpaa, koska olen entinen. Omasta mielestäni minussa ei ole tapahtunut muutosta. Saarnaan kuten ennenkin, ehkä vähän lyhyemmin. Syykin on yksinkertainen: kaikki ulkopuoliset menevät kadotukseen, joten epäuskoinen nainenkin kelpaa papiksi, mutta ei ”uskovainen”, siis entinen, eriseurainen.

Opilliset erot

Jeesuksen syrjäyttäminen ja johtokunnan sekä puhujainkokouksen arvovallan kohottaminen on ongelman ydin. Kukaan ei tule autuaaksi muutoin kuin vanhoillisten julistuksen ja synninpäästön kautta. Jeesukseen ei voi tutustua lukemalla Raamattua tai rukoilemalla; ainoastaan kuullun seurapuheen kautta, eli oikean Raamatun sanan tulkinnan alla. Ihmisen tulee olla kuuliainen ja ”nöyrytä parannukseen”. Parannus ei enää ole Jumalan tekemä vaan ihmisen ratkaisu. Parannuksen jälkeen hyväksyvä seurustelu muunlaisten uskovien kanssa on kielletty. Bisnes epäuskoisten kanssa on sallittu, samoin valtion ja yhteiskunnan lakien noudattaminen.

Hyveenä pidetään, jos osaa kertoa epäuskoisten ja langenneitten veljien ja sisarten teoista ja kuvitelluista ajatuksista. Myös lapsia varoitetaan liiallisesta kanssakäymisestä epäuskoisten kanssa tarttumavaaran tai maailmaan luisumisen pelossa. Oppia maailman lasten pukeutumisesta ja tavoista ei pidetä suotavana.

Seuroissa pitää käydä säännöllisesti sekä tukea rauhanyhdistyksen hankkeita varoillaan. Hyväntekeväisyysjärjestöjen kautta tehtävää työtä ei ”jumalanlasten varoilla” pidä tukea.

Ankarat säännöt näyttäisivät siltä, kuin olisi palattu katoliseen aikaan ennen Lutheria, jolloin paavin sijalle on tullut SRK:n johto. Pelkkä armo ei enää pelasta, vaan vahvistettujen ”Jumalan valtakunnan” neuvojen noudattaminen.

Seuroissa käymisen pakko taas johdattaa ajatukset puhtasoppisuuden aikaan. Silloinhan jokaisella on ollut paikka kirkon penkissä ja papit pitivät kirjaa, kuka oli poissa. Sakkorangaistusta ei ehkä ole, mutta häpeärangaistukset ja kirkon kirous tai ”julkinen nuhtelu” ja erottaminen ovat taas tulleet käyttöön.

Jotkut puhuvat myös syntiluetteloista. Television salakatselu, koululaisten valehtelu ja monet muut ikävät seikat kuten tupakkalain väheksyntä ovat tulleet sivussa. Jos sitten joku pääsee lähtemään vapauteen, siitä seuraa usein, että ihminen ajautuu juurettomuuteen, syrjäytyy tai tietoisesti heittäytyy syntien ja himojensa pyörteisiin.

SRK tahtoo tehdä yksin työtä. Sillä on myös oma lähetystyömallinsa, oma rippikoulu- ja raamattukoulumallinsa, omat kirjansa, lehtensä, leirinsä, kansanopistonsa ja näissä kaikissa ympyröissä vahditaan tarkasti, ettei virkoihin eikä tehtäviin pääse kukaan tuomaan viruksia, eriseuraisuutta tai arvostelun henkeä.

Kirjoittajat

Timo Aho

Olen 30 v. vanhoillislestadiolaisuuteen syntynyt tekniikan tohtori ja ylpeä perheenisä, joka julkaisi vuonna 2012 muutamia kirjoituksia vanhoillislestadiolaisuudesta. Toimin vuosia liikkeen lasten ja nuorten toiminnassa opettajana ja vastuuhenkilönä, kunnes minut syksyllä 2012 siirrettiin syrjään kirjoitusteni vuoksi. Kirjoitukset ovat saatavilla Kotimaa24:n blogiarkistossa osoitteessa <http://www.blogiarkisto.kotimaa24.fi/blogit/vanhat/blog/?bid=628> (viitattu 10.5.2013).

Mikko Huhtala

Olen 46 v. savolaistunut kansankirkon pappi (Järvi-Kuopion seurakunta). ”Kun savolaene huasteloo tämän moaliman asioista, vastuu tulkinnasta on kuulijoilla.”

Vuokko Ilola

Olen 48-vuotias koulunkäyntiavustaja Kirkkonummelta. Perheeseemme kuuluu minun ja mieheni lisäksi 11 lasta, joista osa on muuttanut pois kotoa, osa avioitunut, ja meillä on yhteensä kahdeksan lastenlasta.

Juho Kalliokoski

Olen 24-vuotias vanhoillislestadiolainen. Opiskelen oikeustiedettä Helsingin yliopistossa. Vartuin vanhoillislestadiolaisessa suurperheessä Haapajärvellä, liikkeen kanta-alueella Pohjois-Pohjanmaalla. Syksyllä 2009 muutin yliopistokaupunkiin, jonka ilmanalassa kauempana kollektiivisen yhteisön puristuksesta saatoin vailla välitöntä vaaraa mielenterveydelleni alkaa kysellä perusteita kristinopille, maailmankuvalle ja kulttuurille, joihin minut oli kasvatettu. Vahvoina näyttäytyneet yhteisö ja opettajat paljastivat heikkoutensa, kykenemättömyytensä dialogiin silloin, kun eivät voi luottaa kuulijan uskovan riippumatta siitä, mitä sanotaan. Jouduin jatkamaan omin päin,

luottaen siihen, että Kristus-kallion sortumista kenenkään ei tarvitse pelätä ja että ihmiskäsin rakennetut perustukset joutavatkin sortua. Artikkelissani koetan sanoittaa prosessin mittaan muotoutunutta käsitystäni siitä, kuinka vanhoillislestadiolaisuuteen tulee suhtautua, jotta sitä voi ymmärtää.

Mauri Kinnunen

Olen lappeenrantalainen historian lehtori, väitellyt vuonna 2004 otsikolla ”Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870-1939”. Kiinnostukseni kohteina ovat lestadiolaisuuden lisäksi olleet siirtolaisuus ja amerikansuomalainen kulttuuri. Näissä merkeissä tutuksi ovat tulleet niin Ruijan rannat kuin Amerikan raittikin, pölyiset arkistohyllyt ja ah, niin mielenkiintoiset ihmiskohtalot.

Joona Korteniemi

Olen Helsingissä asuva vanhoillislestadiolainen teologian opiskelija, joka osallistuu (varsinkin tutkintonsa näkökulmasta liian) aktiivisesti hengellistä kotiaan koskeviin nettikeskusteluihin. Helsingin rauhanyhdistys on rakas ja tuttu keidas.

Topi Linjama

Olen FM ja ainakin neljännen polven lestadiolainen. Aiemmat sukupolvet elivät ehkä herätysliikkeessä, mutta minä vartuin nukutusliikkeessä. ”Näin on aina opetettu” -tapakristillisuus ei riittänyt, vaan ajauduin tarkastelemaan kriittisesti liikkeen opetusta ja siinä käytettyä kieltä. Monta kiveä olen kääntänyt ja kovin vähän käyttökelpoista on jäänyt jäljelle. Oikeastaan vain Jeesus.

Valma Luukka

Ihan tavallinen pieni ja nykyisin aika pyöreäkin. Varattomasta karjalaiskodista. Pääsin opiskelemaan sinnikkyydellä ja rehtorin hakemilla avustuksilla. Ylioppilaana minua kosiskelivat Askolan kolme: Kunnanlääkäri, lääninrovasti ja teatterineuvos.

Lääninrovasti käytti minua julistustehtävissä jo kouluaikana. Hän uskoi, että kun valmistun, naiset ovat jo pappeja ja voin jatkaa hänen työtään täällä kotiseurakunnassa. Porvoon lestadiolaiset olivat teologian opintoja vastaan: ”Älä mene sinne leijonien luolaan, vievät sinulta uskon!”

Olin iloluontoinen karjalainen, niinpä joku opiskelutoveri kävi kysymässä Porvoon Liisalta: ”Onko se Valma oikein uskomassa, kun se on aina niin iloinen?” (Jorma Arstu). Ilo katosi sitten, kun jouduin yksinhuoltajan velvollisuuksissa tekemään töitä. Opin tulemaan toimeen yksin.

Vuonna 2004 ”perin” pienen kuljetusliikkeen omistajan ystävältäni, joka kuoli vuotta aikaisemmin. Tutustuin tuohon naiseen, joka sairasti vuodesta 1975 MS-tautia siunatessani hänen äitinsä. Mies oli hoitanut hänet kotona ja hän pyysi sitten että hoitaisin miehen hänen jälkeensä. Nyt on ollut hyvä.

Olemme rakentaneet tänne entisille asuinsijoillemme pari omakotitaloa, sen, jossa itse asumme sekä sen, jossa kummityttöni asuu. Teen töitä tällä erää lähinnä Pukkilan seurakunnalle, mutta olen koulun jälkeen ollut kesä- ja vapaapäiväapulaisena seitsemässä seurakunnassa.

Hanna-Leena Nissilä

Oululainen kirjallisuudentutkija ja nuoruudestaan saakka tunnustuksellinen feministi, joka koko aikuisiän kestäneen prosessoinnin jälkeen muutama vuosi sitten valitsi maanpakolaisuuden ja irtaantui vanhoillislestadiolaisuudesta välitilaan, josta käsin nyt agnostikkona katselee maailmaa ja kuvittelee olevansa lomalla uskonasioista.

Kati Pirrtimaa

Pohtii spiritualiteetin kysymyksiä työkseen Espoon hiippakunnan tuomiokapitulis- sa hiippakuntasihteerinä. Kristittynä hän pohtii spiritualiteettia henkilökohtaisessa elämässään. Pirrtimaa on syntyjään luterilainen, mutta on elänyt suuren osan aikuisuuttaan vanhoillislestadiolaisen liikkeen piirissä. Koulutukseltaan Pirrtimaa on kirkkomuusikko.